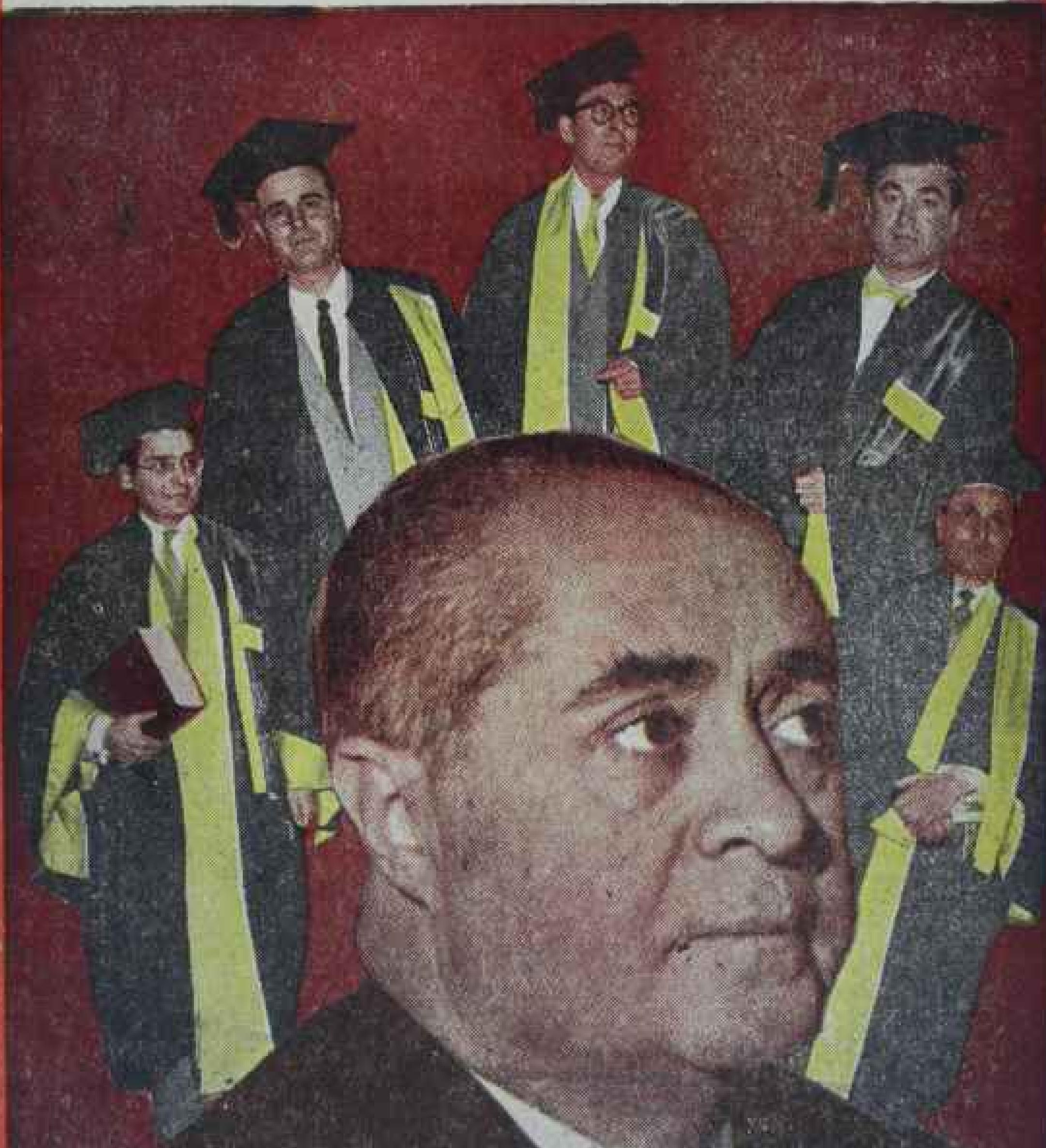
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Üniversite Meselesi

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 4, Cilt XII, Sayı: 193
Yazı İşleri:
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P.K. 582 - Ankara
İdare:
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221
Fiatı 85 Kuruş

Başyazarı
Metin TOKER

Neşriyat Müşaviri
Yusuf Ziya ADEMHAN

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:
Tarık HALULU

Umumi Neşriyat Müdürü
İlhami SOYSAL

Karikatür:
TURHAN

Ressam:
Oğuz TURAN

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
Ege AJANSI

Klişe:
Desen Klişe ATELYESİ

Müessese Müdürü:
Mübin TOKER

Abone Şartları:

3 aylık	(12 nüsha) :	8 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	16 lira
1 yıllık	(52 nüsha) :	32 lira

İlân Şartları:
8 renkli arka kapak (Tam sayfa):
350 Lira
Kapak içi 300 lira, metin sayfaları
Santimi 4 lira.

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgarlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı tarih 16.1.1958

Kapak resmimizi
Celâl Yardımcı
Baş - belâları

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Bir değil, birçok cephesiyle geçen haftanın en mühim hâdisesi hiç şüphe yok ki Üniversite meselesiydi. Gazeteler günlerce bu hâdiseyle alâkalı manşetlerle doldu doldu boşaldı. Hâdise, Üniversite muhtariyetine vurulmak istenen yeni bir darbeyle ortaya çıkmıştı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Naili Kubalının bir gazetenin anketine verdiği cevaptan çıkan hâdise B. M. M. Bütçe Komisyonunda Millî Eğitim ve Üniversiteler Bütçelerinin görüşüldüğü günlerde büsbütün alevlendi. Milli Eğitim Bakanlığının, İstanbul Üniversitesi Senatosundan Kubalıyı Bakanlık emrine alabilmek için icazet istemesi, Senatonun bir türlü tam kadrosu ile toplanmaması için bir komisyona havalesi ve bu arada Bütçe Komisyonunda, Muhalefet ve İktidar partileri milletvekilleri arasındaki Üniversite Muhtacriyeti mevzuundaki tartışmalar ve bunların gazete sütunlarına geçen faslı ortalığı büsbütün karıştırdı. Bütçe komisyonundaki konuşmaları sırasında, pek yakında yeni bir Üniversiteler Kanunu da getireceğini söyleyen Celâl Yardımcı. Kubalı ve Ragıp Sarıca hakkında yürütülmek istenen tahkikat dolayısı ile zaten son günlerde şahsı üzerine çekilen dikkatlerin büsbütün keskinleşmesine ve kelimenin tam manasıyla haftanın adamı olarak ortaya çıkmasına sebep oldu.

Elbetteki AKİS, şimdiye kadar olduğu gibi, bu sefer de neşterini haftanın en mühim hâdisesine vuracaktı. Sıkı bir çalışmadan sonra Üniversite meselesi bütün teferrüatı ile ortaya konuldu. Celâl Yardımcının ise pek çok politikacımız gibi İstanbul Erkek Lisesinden yetişmiş olması işleri kolaylaştırmıştı. Zira, İstanbul Lisesinden yetişenlerin biyografilerini öğrenmek hayli kolay oluyordu. Her ne kadar Yardımcı geçen hafta boyunca ve bu haftanın ortalarına kadar Bütçe Komisyonundaki kesif çalışmaları dolayısı ile arkadaşlarımızla bizzat konuşmak imkânını bulamadıysa da bu telâfi edildi. Bakanın pek dolu olan saatlerine mukabil meselâ İstanbul Lisesinin eski kapıcısı Hasan Efendinin vakti o kadar dolu değildi. Yardımcının talebeliğine dair hatırladıklarını bir bir anlattı. İstanbul Barosundan ve İcra Memurluğundan da hayli malûmat toplanmıştı. Celâl yardımcının akrabaları da verdikleri bilgi ile AKİS'e faydalı oldular. İşte bu hafta AKİS'de okuyacağınız Üniversite başlıklı yazı böylece hazırlandı.

Şu günlerde dış politika bakımından mühim bir devreye giriyoruz. Bu hafta AKİS, okuyucularına bu mevzuda ilk ışıklarını tutmaya gayret etti. Gerek Kıbrıs mevzuunda gerekse bu ayın sonunda Ankarada toplanacak olan Bağdat Paktı Konseyi mevzuunda hemen hemen şimdiye kadar hiç bir yerde neşredilmemiş son derece enteresan malûmat teker teker toplanarak bir ön bilgi olarak sunuldu. Önümüzdeki hafta ise yalnız Türkiye için değil Dünya milletlerinden pek çoğu için önemli olan Bağdat Paktı toplantısı hakkında çok daha enteresan malûmatı gene AKİS'de bulabileceğinizi şimdiden sizlere haber veririz.

İktisat dünyamızda, son günlerde gene en ön plâna geçen hâdise dış yardım tenimi hikâyesidir. D. P. İktidarı ve onun mahut organları tarafından ikide bir temcit pilavı gibi pişirilip kotarılıp önümüze konulan Dış yardım hikâyesi son günlerde Millette, yeni bir ümidin doğmasına sebeb olacak şekilde gelişti. Amerikalı mali müşavirimiz sabık Vali Dewey'in memleketimize yaptığı esrarengiz ziyaret, kapalı kapılar ardında yapılan gizli konuşmalar ve Amerikalı Malt Müşavirimizin memleketimizi ziyaretinden hemen bir iki gün sonra Amerikan yardımının anahtarlarını elinde tutan bir Amerikalının daha -Milletlerarası İşbirliği İdaresi Başkanı J. H. Smithin- memleketimizi ziyareti ümitleri iyiden iyiye kuvvetlendirdi. Çok mümkündü ki Bağdat Paktı Konseyi dolayısı ile memleketimize gelecek olan üçüncü bir Amerikalı, -Amerika Dışişleri Bakanı Dullesda- Türkiyeye elleri boş gelmiyecek ve iktisadi yardım mevzuunda bazı vaatlerde bulunacaktı. Zorlu politikası ile yıllardan beri 300 milyon dolarlık bir yardım koparacağı ümidi içinde yaşayan Dışişleri Bakam Fatin Rüştü Zorlu ve en azından Zorlu kadar, ümitlerini bu 800 milyon dolarlık yardıma bağlamış olan İktidar ileri gelenleri şu son günleri tatlı kalp çarpıntıları içinde geçiriyordu.

Böylesine mühim mahiyet arzeden ve bütün bir milleti ümitler İçinde yaşatan dış yardım mevzuuna bu hafta AKİS'te hem YURTTA OLUP BİTENLER hem de İKTİSADİ VE MALİ SAHADA başlıklı sayfalarımızda yer verildiğini göreceksiniz.

Saygılarımızla
AKİS

Millet

Ümit, fakirin ekmeği...

Bu haftanın ortasında bütün Millet Ankarayı terkeden uzun yüzlü zayıf adamın iyi haberler bırakarak ayrılmasını temenni etmekteydi. Zira memleketimizdeki üç günlük ikametini Türk İktisadını incelemekle geçinen bu mütevazi görünüşlü adam Milletlerarası İşbirliği İdaresi Başkanı James H. Smith'ti ve Amerikan yardımının anahtarını elinde tutuyordu. Smith, vazifesini müdrik her yüksek memur gibi beyanat vermekten kaçındı. Ancak hususî uçağına binerken bir kaç cümle söylemekle yetindi. Zeki bakışlı adam, bu bir kaç cümlesi içine bile mühim meseleleri sığdırmasını bilmişti.

Smith, -947 den beri elde edilen iktisadî gelişmeden bahsediyordu. Eee üstadı Türkiyede herşeyin, hattâ tarihin bile 1950 den itibaren başladığım öğrenemediği için mazur görmek lâzımdı. Ama Smith D. P. nin arzuladığım değil, hakikati söylemeyi tercih etmişti. Amerikalının beyanatına *göre* "Sonra bazı iktisadî güçlükler" baş göstermişti.; Fakat bunlara çare bulmak mümkündü. "Yeni Hükümet Programının iktisadî kısmında öne sürülmüş olan prensiplerin tatbiki" kafi gelecekti. Tabii ki Smith Hükümetin siyasî programı hakkında birşey söylemiyordu. Bu onun sahası değildi, zaten olsa da söylenecek bir tarafı yoktu ya!

Demek ki Muhalefet gibi İktisadî İşbirliği Teşkilâtı'da Hükümetin şimdiye kadar ki tutumunun tekzibi mahiyetinde olan iktisadî programın bir an evvel tatbik edilmesini istiyordu. Fakat enflasyonla mücadeleden bahsedenler, programın samimiyetinden şüphe edenler eksik değildi. Kötü diller programın tatbik edilmek için değil, yardım verenlerin hoşuna gitsin diye hazırlandığını söyleyip duruyorlardı. Mr. Smith Muhalefetin de alkışladığı bu iktisadî programı hakikaten beğendi. Ama İşbirliği İdaresi Başkanının tatlı lâfa kanıp kanmayacağı henüz belli değildi. Belli olmayan bir şey daha bizzat Hükümetin bu programı tatbik niyetinde bulunup bulunmadığıydı.

Malûm ya Randall geldiği zaman da programdaki lâflar neviinden lâflar duymuştuk ta...

Fatin Rüştü Zorlu
İnadım inat mıdır?

Efendim Nerede, Ben Nerede ?

Üstad profesör Nihat Eri/m geçenlerde, Cumhuriyet Hükümetinin Kıbrıs tezinin İngilizlere mükemmel şekilde izah edilmiş olduğunu açıkladı. "Bunu bizzat ben yaptım" dedi.

Tabii herkes hatırladı: Üstad profesör iktidarın Dış politika müşaviri olarak Kıbrısa, İngiltereye ve Amerikaya gitmişti.

Sonra üstad profesör ilâve etti: Bence Kıbrıs mevzuunda eti iyi hâl çaresi taksim değil, Radcilffe plânının tadiliyle Adada bir Condominium kurmaktı!

Vay, vay, vay!.. Meğer bırakınız İngilizleri, Kıbrıs tezimizi bizim D. P. kendi C.H.P. li Dış politika müşavirine dahi anlatamamış da, haberimiz yokmuş.

Eee, böyle berberin elinde bu baş böyle traş edildi diye ne kızıyoruz t

Kıbrıs

Kötü haberci

Ankaranın yegâne Rolls-Royce'unun Dışişleri Bakanlığının kapısında tekrar boy göstermeye başladığını gören bir gazeteci, Kıbrıs işinin yeniden endişe verici bir safhaya girdiğine kanaat getirdi. Kara sakallı Papazın serbest bırakıldığı tatsız günlerde de muhteşem Rolls - Royce'un Dışişleri Bakanlığı önünde sık sık görüldüğünü hatırlamıştı. Bu siyah araba iyi haberlerin müjdecisi değildi. İşte şimdi de ortaya bir Foot Planı çıkmıştı. Bu haber, pek tabii yatan sathında heyecan uyandırmıştı. Türkiyeyi "teskin" etmek vazifesi yine Rolls Royce'un uzun boylu, asil görünüşlü sahibi Sir James'e düşüyordu. Ne çare ki James Bowker İngilterenin Türk hükümetiyle istişare etmeden Kıbrıs mevzuunda hiç bir karar almıyacağı hususundaki eski teminatım tekrarlamaktan başka birşey yapamıyordu.

Makarios
Kış başına vurdu

Sadece istişareden ne çıkardı ki? Haberin olsun, ben şöyle şöyle yapacağım demek neyi değiştirirdi ? Ancak İngilterenin Türk Hükümetinin muvafakati olmadan hiç bir şeye teşebbüs etmiyeceğini bildirmesi bir mâna ifade ederdi. Majestelerinin Hükümetinden şimdiki şartlar altında böyle bir teminat kopartmak hemen hemen imkânsızdı. Kıbrıs meselesinin hallinde çok geç kalınmış, İngiltereye sözümüzü işittirecek kuvvetli kozlar elimizden çıkmıştı.

Kaçırılan tren

Halbuki talihsiz Süveyş seferinden evvel durum nekadar farklıydı. O zamanlar İngiltere, Orta Doğuda Amerikadan ayrı bir siyaset takib ediyordu. Hayat memat meselesi olan petrol bölgesinin siyasî hakimiyetini Muhafazakar Hükümet tek başına elinde tutmak azminde görünüyordu. Bunun için de Nuri Saide ve Türkiyeye güvenmekteydi. Şimdi hayal olan o günler, Kıbrıs meselesinin bir hâl şekline bağlanması için en müsait zamandı. İşçi olsun, Muhafazakâr olsun, realizmden ayrılmayan Majestelerinin Hükümeti, hayatî saydığı menfaatlerinin bahis konusu olduğu bir anda Türkiyenin taleplerini yerine getirmek için pek fazla nazlanamayacaktı.Ne yazık ki

İLİM ADAMI ve HÜRRİYET

Turhan FEYZİOĞLU

İnsan ekmek ve su kadar, düşünme ve düşündüğünü söyleme hürriyetine de muhtaçtır.

İngiltere tarihinin büyük hürriyet mücahidi Milton, 17 nci yüzyılda, şunları yazıyordu: "Bütün hürriyetlerden önce bana, yalnız vicdanıma tâbi olarak serbestçe Öğrenmek, söylemek, münakaşa etmek hürriyetini verin."

Her insanın muhtaç olduğu bu hürriyet, ilim adamı için, vazifesini yapabilmenin asgarî şartıdır. Çünkü onun ilk vazifesi hakikati aramaktır ve hür münakaşa olmadan hakikate ulaşılamaz.

Hiç kimse, iyiye, güzele düşman olduğunu söylemez. Ama çirkine "güzel" kötüye "iyi" diyenler vardır. Tıpkı bunun gibi, hiç bir siyasî kuvvet, "ben hakikatin aleyhindeyim, ben yalanın' ve safsatanın dostuyum demez. Fakat, açık veya maskeli tahakküm rejimleri, kuvvetlerini demagojiden, tek taraflı propagandadan, resmî üniforma giydirilmiş sistemli yalandan alırlar. Taraftarı oldukları, sevdikleri "hakikat", sadece "resmî hakikat'tir. Resmi "hakikati" münakaşa etmek cesaretini gösteren herkes "maksad-ı mahsus" sahibi ve kötü niyetlidir;

İlmin vazifesi, elbette "resmi hakikatin" meddahlığını yapmak değildir. Hak bildiğini , şahıs veya zümrelerin, hattâ çoğunluğun hoşuna gidip gitmiyeceğini asla düşünmeksizin -açıkca- söylemektir. Bunu yapabilmek için ilim, hürriyet ve emniyet ister. Bütün demokrasilerde öğreticilere, araştırıcılara geniş teminat tanınması bundandır.

İnsanlığın yükselme çağları ilme değer verilen, ilmin siyasî kuvvete köle olmadığı devirlerdir. İlim adına siyasî iktidarın keyif ve arzusuna uygun fetvalar verilirse, cemiyet gerilemeye mahkûmdur.

Türk tarihinde, ilmin ve ilim adamlarının hürriyetine dair parlak misaller vardır. Osmanlı İmparatorluğunun tereddi devrinde, kuvvetliye karşı köle, zayıfa karşı zorba olan sözde "ulema" nın zararlarına dair de sayısız örnekler gösterilebilir. Bu devrin edebiyatında, cihanın zulm ile harap olmayacağını, fakat alimlerin dalkavukluğu (müdahane-i âliman) yüzünden mahvolacağını bildiren beyitler mevcuttur.

Modern manâda Üniversite Muhtariyeti filerinin memleketimizde kök salmağa başladığı Meşrutiyet devrinden de Ziya Gökalpın "Darülfünun" başlıklı bir manzumesi yadigar kalmıştır:

Diyorsunuz hükümetin idarî
Velayeti fenlere de şamildir.
Ben derim ki: idare, her hüneri
Bilmez, çünkü mütehassis değildir.

Selâhiyet, mansıp gibi yukardan
Verilmez, hep ihtisasla alınır;
Hiç bir âlim nüfuzunu hünkârdan
Almaz, gerçi ondan alır her nazır.

Darülfünun emirlerle düzelmez,
Onu yapar ancak serbest bir ilim.
Bir mesleğe haricinden fer gelmez,
Bırakınız ilmi yapsın muallim.

Aradan yıllar geçti. İnkılâplar oldu. Eski Darülfünun muhtariyetini kaybetti. Üniversite reformu yapıldı. İkinci Dünya Harbi sırasında, Üniversiteye yeniden muhtariyet vermek "için hazırlıklara başlandı. "Komisyonlar kuruldu, tasarılar hazırlandı. Harpten sonra, çok partili hayata girerken, 1946 seçimlerinden önce Üniversiteler Kanuna çıkarıldı. Bu kanunla, Üniversitelerimiz hem ilmi, hem idari muhtariyete kavuşuyorlardı. Üniversite hocalarını seçmek, yükseltmek, cezalandırmak bakımından siyasî kuvvetin hakiki bir yetkisi kalmıyordu.

Ne yazık ki, 1953 den itibaren bu güzel yapı tahribe uğradı. Üniversite hocalarının "siyasî yayın ve beyanlarda" bulunmalarını men eden ve meslekden ihraç cezası ile cezalandıran 6185 sayılı kanun yürürlüğe girdi. Cezayı Üniversite Senatoları verebilecekti. O devrin Milli Eğitim Bakanı: "Muhtariyeti zedelemiyoruz. Çünkü hükümet, bu kanun tasarısı ile kendi üzerine herhangi bir yetki almamaktadır. Profesörler hakkında karar almak yetkisi, doğrudan doğruya Üniversite organlarının takdirine bırakılmıştr." diyordu. Yine aynı Bakan, "İçtimaî ve siyasî ilimlerle uğraşanların tenkid hakkını kısıyorsunuz" ithamına karsı kesin teminat veriyordu: "Her hoca halk efkârını tenvir etmelidir. Bir hukuk profesörü de, günün mevzularını teşkil eden siyasî meseleler üzerinde fikir serdedebilir."

Ne yazık ki, 1964 de, 6435 saydı kanunla, yukardaki teminatı hükümsüz bırakan ikinci adım atıldı: Üniversite hocasını işten uzaklaştırmak yetkisini artık yalnız Senato değil, Millî Eğitim Bakanı da kullanabilecekti.

Son günlerde Üniversiteye yapılan yeni müdahaleler karşısında, Meşrutiyetten bu yana, kâh ileri, kâh geri gittiğimizi ve pek az mesafe aldığımızı düşünerek üzülüyoruz. Tıpkı Gökalp gibi, "Darülfünun emirlerle düzelmez" demek ihtiyacını duyuyoruz.

Tarih gösteriyor ki, otoriter bir rejim karmağa heveslenen şahıslar, her şeyden önce, kendi fikirlerini ve icraatlarını münakaşa etmeğe kalkışanları ezmek isterler. Bu gibilerin en çok çekindikleri iki kuvvet vardır: Basın ve Üniversite. Bunları susturmadıkça emellerine kavuşamayacaklarını çok iyi bilirler.

Fakat tecrübelerin isbat ettiği bir şey daha var: Basının hür kalması ve Üniversitenin en tabii haklarını kaybetmemesi, biraz da bu mesleklere mensup olanların tesanüdüne, cesaretine, fedakârlığına bağlıdır. Yanıbaşındaki kader ve mücadele arkadaşı haksızlığa, siyasi baskıya uğrarken seyirci kalan basın ve Üniversite mensupları, bu müesseselerin karşılaşacağı âkibetin başlıca mesulleri arasında sayılmak gerekir.

İşte, Almanyayı felâkete sürükliyen Nazi dikdatörliiğü hakkında, o günleri bizzat yaşamış olan bir Alman Profesörünün, Alfred Kühn'ün, Hitler yıkıldıktan ve Almanya yabancı işgaline uğradıktan sonra verdiği hüküm:

"Alman bilginlerinin tutumunda, totaliter fikirlerin cazibesine kapılmaktan ziyade, medenî cesaret eksikliğinin payı büyük olmuştur. Savaş meydanlarında cesaretle çarpıştıklarım, gece bombardımanlarında en küçük korku eseri göstermeden sakin kaldıklarını gördüğümüz kimseler, hürriyetlerine, haklarına tecavüz edildiği zaman, kıpırdamak gücünü bile nedense kendilerinde bulamadılar... Hitler hürriyete ve adalete saldırdığı zaman, Alman ilim adamları birleşik ve genel bir protesto sesi yükseltselerdi, sonradan başımıza gelen pek çok kötülükler önlenebilirdi. Eğer Hitler, ilk toplama kampım kendisine karşı koyan bilginlerin hesabını görmek için kurmağa mecbur edilseydi, belki de tahrib edici otoritesi hiç bir zaman vücut bulamıyacaktı".

Bu ibret dolu sözlere ne eklenebilir ki?..

İktidar, demiri sıcakken dövmeyi aklına bile getirmedi ve hiç bir şey taleb etmeden İngiliz siyasetinin dümen suyundan gitti. Hattâ Radcliffe Anayasasını bile -şu veya bu vaadin tesiri altında olacak- Cumhuriyet Hükümeti oldukça müsait karşılamıştı. Bu, realist İngiltere karşısında hiç te realist olmayan bir tutumdu. Hükümet, Makarios serbest bırakıldıktan sonra, bu yaz başında biraz uyanır gibi olmuştu. Hattâ İngiltere ye karşı Bağdat Paktını terk tehdidi bile koz, olarak kullanılmıştı. Ne çare ki trenin hareket düdüğü çoktan çalmıştı. İngiltere bu tehditlere artık aldırış etmiyordu. Aldırmamasının sebebi basitti. Zira Bermuda Konferansında MacMillan Hükümeti Orta Doğunun anahtarlarını Amerikaya teslim etmişti. Talihsiz Süveyş seferi İngilterenin Orta Doğuda Amerikadan müstakil bir siyaset takib edemiyeceğini ortaya kovmuştu. Majestelerinin realist Hükümeti kadere boyun eğiyor, askeri siyasetini de değiştirmeye başlıyordu. Kıbrısın onun için artık askeri bir ehemmiyeti kalmamıştı. Mühim olan Küveyt, Katar vesaire gibi ufak Petrol Şeyhliklerinin muhafazasıydı. Bunun için de Kenyadaki üsler kâfi gelecekti. İngiltere hâlâ Orta Doğuya Amerikadan ayrı ve hususi bir alâka gösteriyor intibaını veriyorsa, bu eski taahhütlere bağlı görünmek ve halâ İmparatorluk devrinin hayaliyle yaşayan Salisbury gibi Muhafazakâr Parlâmento üyelerini çok daha fasla kızdırmamak arzusundan ileri geliyordu. MacMillan Hükümetinin, Amerikanın Bağdat Paktına girmesi hususundaki ısrarı bu bölgedeki taahhütlerinin yükünü Sam Amcaya devretmek kararının bir neticesiydi. Ufak Şeyhlikler müstesna, zevahiri kurtarmak için söylenmiş sözlerin altında, İngilterenin Orta Doğu, dolayısıyla Kıbrıs defterini kapattığı okunmaktaydı.

İngiliz müstemlekeciliğinin sembolü Glubb Paşa "Orta Doğuda artık bana yer yok" derken bu hakikati ifade ediyordu. Bölgenin mesuliyeti bundan sonra Amerikaya aitti.

Büyük Dost acaba Kıbrıs hakkında ne düşünüyordu?

Müstemlekecilik düşmanı rolünü çok benimseyen Amerikanın bir zamanlar Makariosu desteklediği bilinen bir hakikatti. Bununla beraber, Kibrisin akibeti ne olursa olsun Adada askeri üsler elde edebileceğini bilen Amerikanın başlıca endişesi, NATO müttefikleri arasındaki bu ihtilâfa son verilmesiydi. Türkiyeyi ve Yunanistanı tatmin edecek her türlü hâl şekli Amerikanın makbulüydü. Gelgelelim bu hâl şekli bir türlü bulunamıyordu. Amerika, ister istemez forsunu kullanacaktı. O da İngiltere gibi muhtariyetin tarafları en az gücendirici hâl çaresi olduğuna emindi. Bu kararın, Demir Perde gerisiyle flört etmesine rağmen gerek Yunanistanın, gerek Batıya sıkı sıkıya bağlı Türkiyenin dış siyasetlerinde bir değişiklik yapamayacağına, Amerika haklı olarak kanaat getirmişti. Bu sebeple çıban başının bir an evvel patlatılmasında fayda vardı. Ustalıkla kullanılan Dış Yardım, belki de zaruri tavizlerin gönül rızasıyla elde edilmesini kolaylaştıracaktı. İşte Amerika bu şekilde düşünüyor ve bu yüzden muhtariyet veya benzeri bir hâl şeklinin bir an evvel bulunması hususunda -el altından ısrar ediyordu. Ne Eisenhower, ne Dulles, ne de sayın Kongre Üyeleri taksimi hatırlarından geçiriyorlardı. Hâttâ, işin hâili Kongre üyelerine bırakılsa, Yunan propagandasının ne kadar muvaffak olduğu görülecekti?

Amerikayı nasıl ikna edecektik?

Kibrisin akibeti bilhassa Bermuda Konferansından beri bu suale verilecek cevaba bağlıydı. Ama bu ikinci tren de çoktan kaçırılmışa benziyordu.

Garip sedalar

Cumhuriyet Hükümeti şimdilik İngiltereyi yeni niyetlerinden vaz geçirmeye uğraşıyordu. Londra mahreçli haberelere göre İngiltere, Ada hakkındaki son kararını daha almamıştı. Ama varılacak kararın anahatları aşağı yukarı hazırdı. İşte bu haftanın ortasında Ankarada Zorlu ve Sir James, Londrada da Muharrem Nuri Birgi ve Sir Firederick Hoyard -Miller arasında cereyan eden müzakerelerde İngilterenin bu yeni fikirleri inceleniyordu. Majestelerinin Hükümeti Kıbrısa -muhtemelen oniki yıl için- muhtariyet verecek, sonra Self - Determination'a gidilecekti. Örfi idare de iki üç ay zarfında tedricen kaldırılacaktı. Türkiye gayet tabii ki taksim tezini savunuyordu. Muhtariyet hakkında son zamanlara kadar sarih bir şekilde vaziyet almayan Cumhuriyet Hükümeti, bu sefer muhtariyete karşı ateş püskürüyordu. Bir an önce taksime gidilmeliydi. Ancak Londra Hükümeti henüz Türkiyeyi ikna etmekten ümidini kesmemişti. Müstemlekeler Nazırı Lennox-Boyd'«un bu ayın sonlarına doğru Avam Kamarasında Kıbrıs hakkında yapacağı konuşma merakla beklenmekteydi.

İngilterenin, Türkiyeyi halâ ikna edebileceğini sanması ilk bakışta son derece garib bir fikir gibi gözüküyordu. Taksimden başka her fikre hayır diyen Cumhuriyet Hükümetinin hâlâ tavizlere razı olacağını düşünmek için realizmiyle meşhur İngiliz Devlet Adamlarının son derece safdil olmaları lâzımdı. Buna da ihtimal verilmiyeceğine göre dillerinin altında muhakkak bir bakla var demekti. İngilizler, Bağdat Paktı dolayısıyla Ankarada yapılacak Dulles - Selwyn Lloyd . Menderes konuşmalarına pek güveniyorlardı. Sam Amcanın Dışişleri Bakanının ikna kabiliyetine, realist İngilizlerin nedense sarsılmaz bir iti-

Hugh **Salisbury** **Boyd** **Grivas** **Brown**

Kıbrıs pandomimasının baş aktörleri

madı vardı.

Şu son günlerde Ankarada da doğrusu hayret edilecek hâdiseler cereyan etmiyor değildi. Bir taraftan sert beyanlar birbirini takib ederken bazı acaib sesler de işitilmeye başlanmıştı. Cumhuriyet Hükümetinin sabık Kıbrıs müşaviri Erim, taksim tezini pek sempatik bulmuyor, Adanın İngiltere, Türkiye ve Yunanistan tarafından müştereken idare edilmesi fikrim övüyordu.

Tuhaftır, hemen ayni-günlerde Zaferde de çifte muhtariyet gibi farklı tefsirlere müsait parlak bir fikir or-, taya atılmıştı! Acaba sertlik ve yumuşama politikaları atbaşı mı gidiyordu? Zavallı Fazıl Küçük bu falsolu seslere cevap yetiştirmeğe çalışıyordu. Kıbrıs Türktür Partisi Lideri, ne muhtariyet, ne istiklâl, ne üçlü idare... hiç birini istemiyordu. Taksim, tek hâl şekliydi.

Kıbrıs mevzuunda, yıllardır en ufak falsolu ses çıkmayan bir memleketten en kritik bir anda böyle seslerin işitilmesi çok garibti. Garabetler bu kadarla da bitmiyordu. Zihinlerde istifhamların çoğaldığı şu günlerde meşhur siyasî Papaz da kalkıp Türkiyeye giriş vizesi istemiş ve zihinleri büsbütün bulandırmıştı. E... doğrusu bu kadarı da fazlaydı artık!

Üniversite

Tanzim!

(Kapaktaki Bakan)

Bu haftanın başında bir akşamüstü Ankarada, Büyük Meclisin havası sigara dumanıyla ağırlaşmış bir odasında orta boylu, topluca bir adam elini masanın üzerine vurdu ve: "Devlet mürakabesini genişleten bir reforma müncer olacak mahiyette yeni bir Üniversiteler Kanunu hazırlamakta olduğumuzu beyan ederim." dedi.

Topluca zat daha evvel Üniversitenin bugünkü durumundan, bazı Üniversite hocalarından o kadar şikâyet etmişti ki bahsettiği "reform"un mahiyetini anlamamak için pek saf olmak lâzımdı. "Devlet mürakabesi" dediği "icra mürakabesi"ydi; "icra murakabesi" ise Üniversite Muhtariyetini biraz «daha kısma gayesini güdüyordu. Bu bakımdan "reform" D. P. İktidarının meşhur "'Demokrasiyi Tanzim" politikasında yeni adımı teşkil edecekti. İlânlar ve kâğıt kontenjanlarınlaki ayarlamalarla Basın, İçtüzük tâdilatıyla Meclis tanzim olunmuştu. Şimdi Celâl Yardımcının "reform"uyla -orta boylu, topluca zat oydu ve konuşmasını Millî Eğitim Bakanı sıfatıyla Bütçe Komisyonunda yapıyordu- Üniversite yola getirilecekti. Ondan sonra sıra Muhalefeti tanzime gelecekti. Ama ah, Meclise girip yerleşmiş o 180 Muhalif milletvekili, o 180 gül dikeni nasıl tanzim edilecekti? Zira onlar mevcut kaldıkça yapılacak her şey -müsamahayı öğrenmek müstesna. D. P. nin işini sadece biraz daha güçleştirecekti: Ama şimdilik İktidarın büyükleri arasında bunu hatırlamak isteyen pek yoktu. Onlar hatırlamadığına göre, Celâl Yardımcı mı hatırlayacaktı?

Millî Eğitim Bakanı bahis mevzuu açıklamayı yaparken "Fikirlerimizi cesaretle söylemekteyiz" demişti. Heyhat! Bu gibi fikirleri' ortaya

Bülent Nuri Esen

Hoca ders aldı!

atmanın (bir cesaret, hattâ cüret,, sayıldığı devirler çoktan geçmişti. Eğer 1949, 1950, 1951 veya 1952 senesinde yaşansaydı ve değil bir Bakan, sokaktan geçen herhangi bir şahıs buna benzer lâkırdılar etseydi muhakkak ki herkes onu, meselâ devridaim makinasını keşfettiğini söyleyen tiplerden biri gibi telâkki ederdi. Zira o senelerde, Üniversite Muhtariyetinin Demokrasinin lâzımı gayrımüfariki olduğuna öylesine inanılıyordu ve memlekette hiçbir politikacı yoktu ki, bu prensibe zıt mütalealar karşısında irkilmesin, bu neviden mütalealarıı ileri sürenlere devridaim makinası mucidi gözüyle bakmasın...

Ama şimdi 1958 de idik. 1949, 1950, 1951, 1952 senelerinden bu yana köprülerin altından o kadar çok su geçmiş ve bu geçen sular o kadar çok şeyi alıp götürmüştü ki artık değil sokaktaki adamın Hukuk Fakültesinde okumuş, Demokrasilerle totaliter idareler arasındaki farkları, Demokrasinin unsurlarım öğrenmiş bir Demokrat Bakanın bile böyle fikirler serdetmesi tabiî telâkki ediliyor ve bundan dolayı kendisim dinleyenlerin reaksiyonu bir acı tebessümden ibaret kalıyordu..

İşte bu haftanının başında Büyük Meclisin Bütçe Komisyonu odasındaki hava buydu.

Halbuki hafızasını kaybetmemiş herkes pek âlâ hatırlayabilirdi ki çok kısa bir zaman evvel, gene ıböyle bir seçim sonrasında ayni İktidar ayni mucip sebeplerle bir takım kısıntılar getirmişti. Emeklilik Kanunu tâdil edilmek suretiyle memurların topu, Temyiz hakimlerini bu kanunun şümulü altına sokmakla Adalet mekanizması, Üniversite hocalarım eş statüye tabi tutmakla Üniversite, meşhur Seçim kanunuyla da bizzat seçmen tanzim görmüştü. Arkadan Basın Kanunu gazetecileri, Toplantı Kanunu politikacıları adam etmeye çalışmıştı. Kırşehirin aldığı ders de henüz hatırdaydı. İktidar bütün bu eserlerine güvenerek yeni seçimlere gitmişti... ve ne görmüştü? Görmüştü ki seçmenin ekseriyeti "lütfen başımızdan git" diyor.

Şimdi yeni bir "Seçim sonrası" devrindeydik ve İktidar inanılmaz bir ders almazlıkla 1954 tanzimlerini biraz daha ileriye götürerek "Ebediyen İktidarda kalma"nın sırrım keşfe çalışıyordu. Ama nasıl "Ebediyen genç kalma"nın çaresi bulunamamışsa öteki sır da bulunamayacak ve gayretler iflas edecekti.
Baki kalan bu kubbede...

İktidarın Üniversiteden gelen sesleri kısmak için tedbirler araması yeni değildi. 1988 te başlamıştı. İlk önce Üniversite mensuplarının siyasi teşekküllerde vazife alması ve siyasî (beyanlarda bulunması bir kanunla yasak edilmişti. Fakat zaman Demokrasi şarkılarının akisleri henüz kulaklarda idi ve bu tedbir alınırken Muhtariyet prensibinin çerçevesi içinden çıkılamamıştı. Yasağı tatbik selâhiyeti Üniversiteye bırakılıyor, icra organına Üniversitenin üstünde bir takdir hakki tanınmıyordu. Hâttâ zamanın Millî Eğitim Bakanı Rıfkı Salim Burçak kanunu müdafaa ederken, Muhtariyet esasım inkâr etmek şöyle dursun, bilâkis onun inkâr edilmez bir Demokrasi prensibi olduğunu Meclis kürsüsün-

den defaatle söylemişti.

O tarihte, Bakandan başka, kanuna taraftar olan D. P. 11 milletvekilleri de ayni şekilde beyanda bulunuyor, "Muhtariyet mi?" diyorlardı, "Ona lâf yok. Onu ortadan kaldırmağı aklından geçiren de yok. Kamum tatbik edecek olan, gene Üniversitenin kendisidir. Kanun, değil muhtariyeti ortadan kaldırmak, bilâkis onu tamamlamakta, Üniversiteye selâhiyet tanımaktadır. Eğer bu selâhiyeti tutup da icra organına verseydik, o zaman muhtariyet ortadan kalkmış olurdu. Böyle bir şey de, Demokrasinin bayrakdarı D. P. den beklenemez."

Sonra? Sonra 1953 (kanunu da Üniversiteyi istenilen yola sokmağa kâfi gelmeyince "Demokrasinin bayrakdarı" D. P. den "beklenemiyecek'" olan tedbirin de bir hamlede alındığı görülmüştü. Sene 1954 tü. Meclise yeni bir kanun tasarısı sevkedilmiş ve Üniversite profesörlerini vazifelerinden uzaklaştırmak yetkisi doğrudan doğruya icra organına, Milli Eğitim Bakanının ta kendisine verilivermişti.

Artık, bu kanunu müdafaa edenler arasında Üniversite Muhtariyetinin ehemmiyeti üzerinde duran, Muhtariyetten asla vazgeçilemiyeceğini söyleyen pek yoktu. 1953 ten 1954 e fikirlerde, inanışlarda oldukça süratli bir inkişaf olmuştu. Sıra Muhtariyetin mürakabesiz bırakılmıyacağından, Üniversitenin başıboş kalamıyacağından bahse gelmişti. Ne yapalım Üniversite D. P. İktidarına lâyık bir müessese haline gelememişti!

O zaman Üniversiteyi D. P. İktitidarına lâyık bale getirmek vazifesi Celâl Yardımcıya verilmişti. Şimdi, yeni tedbirlerle Yüksek Tahsil Müesseseleri üzerinde büsbütün selâhiyetli kılınacak icra organının basında, Milli Eğitim Bakanlığında gene Celâl Yardımcı vardı. Kim bilir, belki de "Demokrasinin bayrakdarı" D. P. den "beklenemiyecek'' hareketlerin D. P. tarafından Celâl Yardımcıya havale edilmesinin Sebebi Ağrı milletvekilinin 1946 değil, 1950 Demokratlarından oluşuydu. "Demokrasinin bayrağı" -ve tabii mihnetleri- 1946 Demokratları tarafından taşınmıştı. Ötekiler bunu nereden bileceklerdi?

Bir tanışma merasimi

Sene 1950 idi. Ama 1950 nin 14 Mayısından öncesi. D. P. nin Muhalefette bulunduğu Meclis, çalışıyordu. Heyecanlı celselerden biriydi. Yalnız dinleyiciler kısmı değil, yüksek memurlara ayrılan loca da doluydu. Locanın önünde tıknazca, saçları hafifçe açılmış, gençten bir adam oturuyor ve aşağıyı seyrediyordu. Gözleri Muhalefet sıralarındaydı. Yüksek (bir memur değildi. Hattâ memuriyetle hiç alâkası yoktu. Avukattı. Kendisini o locaya D. P. nin İstanbul miletvekili Cihad Baban sokmuştu. Üstelik orta-

Hüseyin Naili Kubalı
Rüyaya giren adam

da mühim bir mesele vardı: Cihad Baban genç avukatı Celâl Bayarla tanıştıracaktı. Milletvekilleri seçimine gidiliyordu. D. P. ye aday lâzımdı. Bu adayların "maddi yardım" bakımından cömert davranmaları şarttı. Genç avukat Cihad Babana uygun görünmüştü. Zengindi. Siyaset hayatına atılmak istiyordu.

Nitekim ehemmiyetsiz bir hatibin söz aldığı sırada Cihad Baban Celâl Bayarın yanına gitti. İki politikacı bit şeyler konuştular. Sonra D. P. Genel Başkanı başım kaldırıp locaya baktı. Arkadan, Cihad Babanla Celâl Bayar salonu terkettiler ve yukarı çıktılar. İstanbul milletvekili locanın kapısına geldi ve genç avukatı dışarıya çağırdı. D. P. Genel Başkam da oradaydı. Cihad Baban takdim etti:

"— Efendim, avukat Celâl Yardımcı!."

Müstakbel Millî Eğitim Bakanının siyasî hayatı başlıyordu.

Tıpkı Demosten gibi...

Hüseyin Celâl -Celâl Yardımcının asıl adı Hüseyindi, Celâl babasının ismiydi. fakat Millî Eğitim Bakam kendisine Hüseyin denilmesinden hoşlanmıyordu ve Celâli benimsemişti. Doğu Bayezıtta doğmuştu. Hepsi hayatta dokuz çocuklu bir ailenin oğluydu. Babası muhitin tanınmış şahsiyetlerindendi. Küçük Hüseyin ilk ve orta tahsilini memleketinde tamamlamıştı. Akıllı ve çalışkandı. Muhitinde kaldığı müddetçe bir eksikliğinin de. farkına hiç varmamıştı. Lise için evvelâ Erzuruma geçmiş,. oradan İstanbula gelmiş ve İstanbul Erkek Lisesine -Türkiyeye Bakan yetiştiren lise: İsmail Rüştü Aksal, Cemil Sait Barlas, Nedim Ökmen, Esat Budakoğlu, Emin Kalafat, v.s. girmişti. 1249 numaralı Hüseyin Celâl efendi, şivesinin bozuk olduğunu işte orada görmüştü. İstanbullular gibi konuşamıyordu. Konuşması, sınıfta pek garip karşılanıyor, arkadaşlarının şakalarına mevzu teşkil ediyordu.

Hüseyin Celâl Efendi onurlu bir talebeydi. Bu şakalara tahammül edemiyordu. Hem iyi bir hatip olmağa da niyetliydi. Azmetti, inad etti, şivesini düzeltmek için hararetli bir gayret devresine girdi. Mektebin bahçesinde, kimsenin bulunmadığı yerlerde kendi kendine bağıra bağıra konuşuyor, yanlış aksanla söylediği kelimeleri düzeltmeğe çalışıyordu. Fakat arkadaşları, onun bu çalışmalarının da farkına vardılar; bu defa o tarafım şaka mevzuu yapmağa başladılar. Hüseyin Celâl Efendi gene yılmadı, bu şakalara aldırmadı ; hatip olma yolundaki mesaisine devam etti. Kısa bir zaman sonra şivesini düzeltmeğe, tam bir İstanbullu gibi konuşmağa muvaffak olmuştu. Bu hayattaki ilk başarısıydı.

İstanbul Hukuk Fakültesinde Hüşeyin Celâl Efendi, başarısını devam ettirdi. Bir taraftan da dışarıda vazife almıştı, hayatım kazanıyor; icra memurluğu yapıyordu. Bu ilk memuriyetinde çalışkanlığı, icra işlerini takipteki ciddiyet ve ısrarı ile tanındı. O kadar ki alacaklarım tahsil için icraya başvuranlar ona hayır dua ediyor, "Allah razı olsun Hüseyin Celâl Efendi gibi icra memurundan; o da olmasa, hakkımızı kimse korumayacak" diyorlardı.

Bir ara Cumhuriyet gazetesine anbar memuru olarak girdi. Orada bugün kendisini dürüst, çalışkan bir insan olarak hatırlarlar. Böylece Hüseyin Celâl Efendi, bir yandan hayatım kazanıyor, bir yandan tahsilini tamamlıyordu. Fakat bu arada asıl mesaisinden, hatip olma yolundaki çalışmalarından vazgeçmiyor, her boş bulduğu vakit, bir kenara çekilip kendi kendine yüksek sesle konuşuyordu.

Hüseyin Celâl Efendi, fakülteyi bitirip stajını tamamlayınca avukatlığa başladı. Önceleri küçük işler alıyor, tahliye ve boşanma dâvaları, icra takibi gibi mevzularla uğraşıyordu. Fakat sonraları, umumî efkârda akisler yaratan, gazeteleri büyük çapta meşgul eden davaları elde etmeğe başladı Ali İhsan Sabisin, tayyare ile Türkiyeye kaçarken pilotu öldüren Rumenlerin, nihayet Reşit Mercanın vekâletini aldı. Birbiri ardı sıra güzel müdafaalar yaptı; muvaffakiyetler kazandı. Bilhassa gazetecilerle iyi geçinmeğe hususi bir itina gösterdiği için, duruşma sırasında, en az sanık kadar kendi ismi üzerinde de hâdiseler yaratabiliyordu. Gazetelerin dostluk tesis ettiği polis . adliye muhabirlerine, gece sekreterlerine telefon açıyor, "Bu defaki müdafaamı beğenecek-

siniz, tensip buyurursanız koyarsınız, bir de resmimi gönderiyorum" diyordu.

Böylece gazetelerde Celâl Yardımcının resimleri çıktı, ismi başlıklarda geçmeğe başladı. Doğu Bayezıtın bu azimkar genci, kısa zamanda büyük bir şöhret yaptı. Politikaya atlama sırası gelmişti.

Süratli yükseliş

O tarihlerde "zengin ve iyi şöhretli" aday arayan D. P. 1950 seçimlerinde Celâl Yardımcıyı büyük bir memnunlukla Ağrı listesine aldı. Seçimler bilinen neticeyi verince 39 yaşındaki genç avukat milletvekili olarak Ankaraya geldi. Meclise girdi. Kendisini artık politikaya ver. mek niyetindeydi. Avukatlığı sırasında bol para kazanmıştı. Parada gözü kalmamıştı. -Nitekim bugün, avukatlığı sırasında aldığı paradan çok az para eline geçer, fakat o hem memnundur ve hem de bütün politikacıların, o bakımdan, en dürüstlerinden biridir.. Celâl Yardımcı Mecliste de kısa zamanda parladı. Önceleri hukukî konularda radyo konuşmaları yapıyordu. Bu konuşmalar gerçekten iyi hazırlanıyor ve dinleyici tarafından alâka ile takibediliyordu. Ağrı milletvekili Meclis kürsüsüne de sık sık çıkmaya başladı. Kuvvetli bir hatip tesiri bırakıyordu. Polemiklere girdi. Bunun neticesi olarak 1952'de Başkan Vekili seçildi. Konuşurken kurduğu süslü cümleler yanında iyi giyinmenin de lüzumunu idrâk ediyor, ekseriya koyu renk elbiseler giyiyor, yüzünde daima ciddi bir ifade taşıyordu.

Fakat politikada "uzun vadeli basarı" değil, "kısa vadeli yükselme" temin eden yolu seçmişti. Partinin müfritleri arasında yer aldı. Bakan oldu. 1954 seçimlerinden sonra Millî Eğitim Bakanlığına getirildi. D. P. Üniversiteyi tanzim edecekti. Bu işi Celâl Yardımcı -bilinmez sevinçle mi, ama her halde tehalükle üzerine aldı. Selefi Rıfkı Saftan Burçak ihtimal ki D. P. idarecilerine "fazla munis" gelmişti. Celâl Yardımcı, kendisine beslenilen "itimad"ı boşa çıkarmadı ve 1954 kanununun ilk tatbikçisi olarak Demokrasi tarihimize geçti.

İlk kurban

O tarihlerde Ankara Üniversitesinde ele, avuca sığmaz sanılan bir profesör vardı. Derslerinde aktüel meselelere temas eder, Demokrasiye değil de Kakokrasiye lâyık bulduğu hükümet tasarruflarını teşrihten çekinmezdi. Profesörün birinci' hususiyeti bir başka profesörün can ciğer dostu oluşuydu. Adı Bülent Nuri Esendi. Bülent Nuri Esen henüz Başbakan Adnan Menderesle Safa Kılıçlıoğlunun gazetecilere karşı davalarında avukatlıklarını almamıştı. Can ciğer dostu Nihad Erim de Muhalefet saflarında bilinen mücadelesini yapıyordu. "Mutemed müşavir" vazifesini kâlbullenmemişti. Bülent Nuri Esen bir dersinde bir kanunu **tenkid edince Celâl Yardımcı büyüklerinden aldığı ilhamla harekete geçti ve Ankara Üniversitesi Senatosundan Bülent Nuri Esen hakkında mütalea sordu. Senato, Profesörün tenkidinin "siyasetle iştigal" sayılamayacağım bildirdi. Buna rağmen Celâl Yardımcı kendisini Bakanlık emrine alıverdi. Üniversitelerin tanzimi başlamıştı. Allahtan ki Nihad Erim sonradan meşhur manevrasını yapmış ve onun büyüklerimiz nezdindeki şefaati Bülent Nuri Eseni kürsüsüne iade etmişti. İade etmekle de kalmamış, basın davalarında İktidar avukatı yapmıştı.**

İkinci tatbikci

Kanunun istenmiyen seslere karşı tatbiki vazifesini Celal Yardımcıdan sonra, şimdi artık uzaklarda kalan eski Millî Eğitim Bakam Ahmet Özel aldı. O da talebelerine "Nabza göre şerbet vermeyin" diyen Turhan Feyzioğlunu işinden uzaklaştırdı. Üniversite içinden Aydın Yalçın, Münci Kapani, Şerif Mardin, Muammer Aksoy, Coşkun Kırca, Osman Okyar gibi kıymetlerin uzaklaşmasına sebeb oldu.

Böylece ne elde ediliyordu? Üniversite, seneler pahasına kazanılan değerleri kaybediyordu. Hakikat ise gene aynı kalıyordu; ne ak kara, ne kara ak oluyordu. Üstelik akın ak, karanın kara olduğunu selâhiyetle söyliyenler, bunu her gün gene aynı selâhiyetle söyleme imkânım dışarıda buluyorlar, tesir sahaları genişliyor, buna karşılık İktidar biraz daha kaybediyordu.

Tecrübeli adama ihtiyaç

Celâl Yardımcı, Ahmet Özelin kendisini istihlaf ettiği Menderes IV. kabinesine Devlet Bakam olarak gir-

Ragıp Sarıca
Gene de dönüyor, biraderi

misti. Verilen iş Tapu ve Kadastro işleriydi. O kabine kurulurken Ağrı Milletvekilinin Bakanlar arasında yer almayacağı duyulmuş, sonra bir sürpriz olarak kabineye alınmıştı. Aynı oyun Menderes V. kabinesi teşekkül ederken de tekrarlanmıştı. Celal Yardımcının Millî Eğitim Bakanlığı grene bir sürpriz teşkil etmişti. Ama şimdi anlaşılıyordu ki İktidarın büyükleri Üniversiteyi tanzim için Celâl Yardımcının büyük tecrübesine ihtiyaç hissetmişlerdi. Nitekim "Kübalı meselesi" bu hakikati ortaya koydu. Aslında "Kubalı meselesi" diye bir mesele yoktu. Var olan "Üniversite meselesi"ydi. Çana ot tıkamak vakti gelmişti. Hüseyin Naili Kubalı sadece bahaneyi teşkil etti.

Demirkırat dolu dizgin koşuyordu.

İşte bu haftanın başında Celâl Yardımcının Bütçe Komisyonunda yaptığı, bu gidişin müdafaasıydı. Tecrübeli Bakana göre, önce Hüseyin Naili Kubalı meselesi halledilmeliydi. İşin bu tarafı kolaydı. Yürürlükteki kanun ona bu selâniyeti veriyordu. Yalnız, önce usulen İstanbul Üniversitesi Senatosunun mütaleasını bekliyecek, bu mütalea ister müspet, ister menfi olsun karar selâhiyetini kullanarak Kubalıyı kürsüsünden uzaklaştıracaktı.

Celâl Yardımcı, bu niyetinde kendisini pek haklı görüyordu. Ne demekti yani? Bu Kubalının D. P. nin icraatı hakkında bütün söyledikleri ademi tasvip ifadesi mi olacaktı? Bu zatın D.P den başka uğraşacak mevzuu yok muydu? Ama Celâl Yardımcı, böyle düşünürken, bir noktayı unutmuşa benzerdi. Hüseyin Naili Kubalı, Muhalefet yıllarında da Profesördü. O zaman Hüseyin Naili Kubalı ismi, bir gün başta Zafer olduğu halde D. P. yi tutan bütün gazetelerin manşetine en büyük puntolarla geçmişti. Manşetler şöyleydi: "Seçim Kanunu lâyihasını hazırlayan İlim Heyetinden bir istifa. Profesör Hüseyin Naili Kubalı, çalışmalarda siyasî tesirler rol oynadığı için heyetten istifa etti" Haberlerin metninde zamanın İktidarı Seçim Kanunu hazırlıklarında ilmin sesini dinlememekle itham ediliyor, Hüseyin Naili Kubalı ilmin hakkını müdafaa eden hem de kime karşı? Hükümetin siyasî tesirlerinin aracılığın yaptığı ileri sürülen Halil Özyörüke karşı müdafaa eden bir ilim adamı olarak takdir ediliyordu.

Onun için Celâl Yardımcının sözleriyle ve kararlarıyla Hüseyin Naili Kubalı küçültülemezdi. Bilâkis gözlerde biraz daha büyür, biraz daha kıymet kazanırdı. Zaten bu yoldan gidilerek hakikatin sesini boğmağa da imkân mı vardı? İşte Ragıp Sarıca! Hukuk Fakültesinin bu profesörü de, bir dersinde İçtüzüğün kanun hükmünde olmadığım ve Anayasaya aykırılığını açıkça ifade etmişti. D. P. ilim adamlarının hükümet icraatını tenkit etmemesin

istiyorsa, ilmin tasvip ettiği kanunlar çıkarmalıydı. 1950 de basın hürriyetini sağlıyan Basın Kanununu çıkardığı zaman D. P. yi tenkit eden mi olmuştu? Profesörler D. P. ile uğraşıyorlarsa, niçin o zaman itiraz seslerini yükseltmemişlerdi? Mesele bu suallerin cevabım bir nebze düşünmekte idi ve ilmin politikacıları değil, kabilse (politikacıların ilmi takibetmesinin daha iyi olacağına inanmaktaydı.

Fakat Celâl Yardımcı ısrar ediyordu ki, ilim politikacıları takibetmelidir ve bu prensipten hareket ederek tasarılarının ikinci safhasına geçiyordu: İkinci safhada kanun çıkarmak vardı. Haydi Hüseyin Naili Kubalıyı arkasından Ragıp Sarıcayı Bakan, selâhiyetine dayanarak kürsüsünden uzaklaştıracaktı. Ama, uzaklaştırma metodunun böyle ikide bir tatbikiyle başedilemezdi ki.. Nihayet bir gün gelecek, Üniversitede Hukuk Profesörü kalmıyacaktı. Onunu için işi başından tutmak, Üniversite öğretim üyelerini kımıldıyamaz hale sokmak lâzımdı. İşte' "Devlet mürakabesi" örtüsü altında getirilmek istenilen kanunun gayesi bu idi.

Değişen adam

Politika, bir zamanların azimkar avukatım değiştirmişti. Basınla iyi geçinmenin faydalarım tamamiyle unutmuştu. Şimdi ismi gazetelere sık sık gazeteci dava ettiği veya Bakanlık' emrine profesör aldığı için geçiyordu. D. P. nin payidar olmasına imkân . bulunmayan grubuna mensuptu. Muhalefete hücumları çok zaman, bilhassa Parti kongrelerinde beğenilecek gibi değildi. "Dikensiz gül bahçesi" taraftarlarındandı. İşin garibi Bakan Celâl Yardımcıyla değil, sadece Celâl Yardımcıyla makul konuşmak kabil oluyordu da Bakanın hareketlerini anlamak güç geliyordu. Nasıl olur da genç bir politikacı: istikbalini pek ümitli olmayan bir hal için böylesine kolay feda ederdi?

Uzaktan bakınca Celâl Yardımcı sakin, anlayışlı görünür. Mazbut bir hayatı vardır. Nasıl avukatlığı yıllarında karısını alıp Taksim gazinosunun! pavyonuna giderse, Bakanlığı sırasında da gene karısıyla Süreyya pavyonuna gitmekten hoşlanır. Dansı sever. Rahatsızlığı bulunduğundan hiç içki içmez. İki tarafına sallanarak, yürür. Valdesi, Nazife hanımı pek sever. Kızı Şahika ve oğlu Şerif mektep çağındadırlar. Ankara Kolejine giderler. Celâl Yardımcı bir türlü onları Koleje resmi arabayla göndermemenin icab ettiğini anlamamıştır. Karısı Harika Yardımcı bütün başkent hanımlarının en şık ve güzeli, belki en güzelidir. Harika Yardımcı yalnız şık ve güzel değil, aynı zamanda iyi bir insandır da.

Celâl Yardımcı dış görünüşünün altında serttir, aksi olduğu zamanlar çoktur. Bakanlıkta tembelliğe alışmış yüksek memurları ; öylesine çalıştırır ki hemen hepsi şikâyetçidir. İyi bir din terbiyesi almıştır. Fakat dini politikaya karıştırmakla biraz fazla itham edilmiştir. Sigara kullanmaz. Çok çay içer. Yoğurda ve tatlıya bayılır. Kütüphanesinde daha çok doğu mütefekkirlerine ait eserler vardır. Boş vakitlerinde onları okur. Batıyla ilgisi daha azdır. Şimdi, Üniversite muhtariyetine indi. rilecek son darbenin müdafaasını sert ve asabi bir şekilde yapmaktadır.

Pazartesi git, Perşembe gel

Ama bu hafta "Hüseyin Naili. Kubalı meselesi" kolay neticeleneceğe benzemiyordu. İstanbul Senatosu bir Komisyon kurmuştu. Üç Pro. fesörden müteşekkil olan bu komisyon Hüseyin Naili Kubalının yazısını tetkik edecekti. Profesörler Türkân Rado, İhsan Postacıoğlu ve Mehmet Belik idi. Komisyon raporu Senatonun önümüzdeki toplantılarının birinde görüşülecek, belki bir başka komisyona havale edilecekti. Profesörlerin bunca işi vardı, mütalea hazırlamaktansa gençleri yetiştirmeye çalışmak elbette ki tercih edilecek bir çalışmaydı. Nitekim vaktiyle Osman Okyar hakkında istenilen bir mütalea da oraya, buraya havale edilmiş, sonra da unutulup gitmişti. Doğrusu istenilirse Hüseyin Naili Kubalı hakkındaki Tanrıların hiddetinin geçmesini beklemek ve işi kasten uykuya yatırmak D. P. nin 1 numaralı menfaatiydi. Aksi halde bir takım tadsızlıkları göze almak gerekecekti. Talebeler hocalarını çok seviyorlardı.

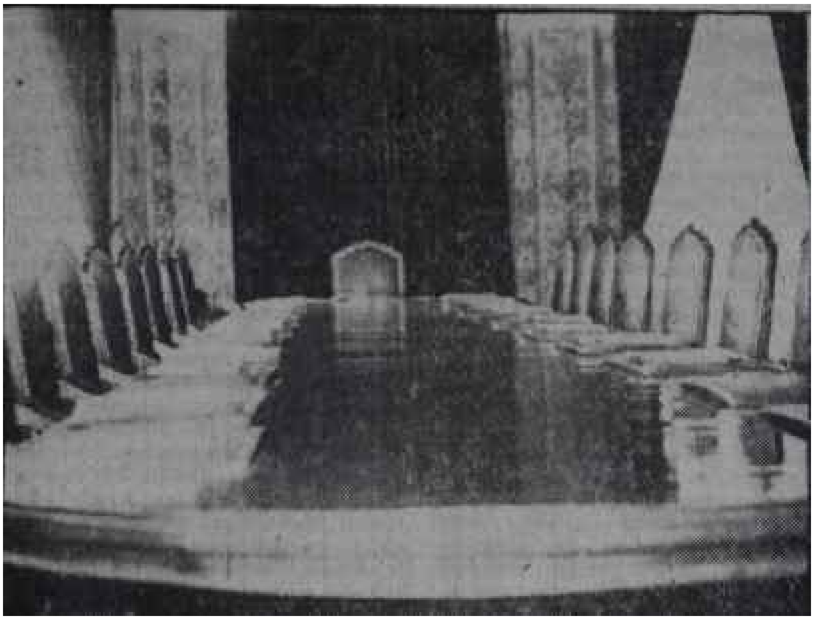
Üstelik, madem ki toptan bir kanun hazırlanıyordu..

Muhtemel reaksiyonlar

Bu haftanın ortasında, İktidarın Üniversite mevzuundaki niyetleri belli olduğunda istikbale ait tahminler yapmak kolaylaştı. Celâl Yardımcı tarafından hazırlanacak ve hükümet adına Meclise sunulacak tasarı muhtemelen bir "Grup kararı"yla geçirilecekti. Gerçi bir çok Demokratın Grup toplantısında tasarıya itiraz etmesi kuvvetle muhtemeldi. Hatta D.P. ye yeni bir darbe vuracak ve 1946 D. P. sinin prensiplerine yeni ihanet teşkil edecek böyle bir teklifin hiç getirilmemesi için de çalışılacaktı. Fakat eğer İktidarın başı buna karar vermişse, tasarının kanunlaşacağında zerrece şüphe yoktu. Zaten daha Bütçe Komisyonunda bir çok D. P. milletvekili Üniversitenin bugünkü halini şiddetle tenkid etmemiş miydi? Meselâ Siirtin kırmızı yüzlü, toplu milletvekili Mehmed Daim Süalp "İlim 33 yasında bir insanın profesör olmasını mümkün kılacak kadar çabuk kazanılamaz, Milli Eğitim Bakam buna bir çare bulmalıdır" diye haykırmamış mıydı? Demek profesörlük için yaş tahdidi konmasına taraftar D. P. milletvekilleri dahi vardı. Bunlara göre akıl başta değil yaştaydı. Gerçi bu düşünüşle Nobel mükâfatını otuz yaşından öncekilere verenleri de suçlandırmak lâzımdı. Öyle ya, 26 yaşındaki çocuğun büyük kimya meselelerine aklı erer miydi? Mükâfat kazanacak insan hiç olmazsa elli yaşında, saçı sakalı ağarmış, durmuş oturmuş bir âlim olmamalı mıydı? Ah, Mehmed Daim Süalp Nobeli dağıtan jüriye üye yapılmalıydı ki bu beynelmilel maskaralık önlensin, ilmin haysiyeti korunsundu. Gene Mehmed Daim Süalp bir hayret ifade etmişti. "Şaşıyorum, hâdiseler hep Hu. kuk ve Siyasal Bilgilerden çıkıyor" demişti. Gerçi bu, aslında, ' Üniversite hocalarının siyaset değil, vazifelerini yaptıklarının bir deliliydi. Öyle ya, eğer bir Tıp profesörü Meclis İçtüzüğü veya Anayasa' hakkında bir beyanda bulunsaydı "Ona ne, o Tıp ile uğraşsın politika yapmasın" denilebilirdi. Meclis İçtüzüğü veya Anayasa hakkında ilmin ne düşündüğünü söyliyecek olan Tıp profesörü

Yardımcı ailesi bir davette
Taksimden Süreyyaya...

İstanbul Üniversitesi Senato salonu
D. P. ye göre ideal Senato!

değildi. Bunda herkes mutabıktı. Ama **Hukuk** Fakültesinde veya Siyasal Bilgilerde kürsü işgal eden hocaların o mevzulara el atmaları vazifeleriydi. **Her.** şeyi bırakınız, bunun için para alıyorlardı. Aldıkları paranın karşılığını vermemeli miydiler? Tıp profesörü nasıl mikroplarından, hastalıklarından ayrılmazsa Hukuk profesörü de elbette ki cemiyet bünyesindeki gelişmeleri teşrihten alıkonulamazdı. Zaten Üniversiteleri kapamadan veya memlekette diktatörlük ilân etmeden D. P. nin bu yasağı nasıl tatbik edeceği meraka pek değer bir hadiseydi. İcranın mürakabesi genişletilecekti. Mükemmel! Nereye kadar? Bunun sonu yoktu ki..

Mehmed Daim Süalp müstakbel tasarıyı D. P. Grubunda ye icabında Mecliste canı gönülden savunacak tek milletvekili değildi. Hiç şüphe yok Sebati Ataman-Nusret Kirişçioğlu-Osman Kavrakoğlu ekibi gene harekete geçecek, D. P. adına onlar konuşacaklar, "Grup kararı" etiketi altında da reyler sağlanacaktı.

Ama D. P. ye huzur sağlanmayacaktı ki...

Boşa dönen çark

Hakikaten, şimdiye kadar böyle istikametlerde alınmış tedbirlerin huzur sağladığı **görülmemişti.** İşte Basın ortadaydı. Muhalefet de öyleydi. Her gün bir, yeni tedbir getirmek icap ediyordu. Yapılacak iş, İktidarın kendisini müsamahaya alıştırmasıydı. Hakiki ilim adamlarını susturmanın imkânı yoktu. Serbest fikirler mutlaka söylenecekti. Nasıl Hüseyin Cahid Yalçınların bir türlü arkası gelmiyorsa, Hüseyin Naili Kubalıların, **Ragıp** Sarıcaların da sonu kesilmiyecekti. piri gidince yerini öteki alacaktı. Yaramaz milletvekillerine yapıldığı gibi, profesörlerin de maaşları mı kesilecekti? İhtar veya tevbih mi verilecekti? İşlerinden mi atılacaklardı? Fikrini söyliyebilmek için bunları göze alanlar vardı ve daima olacaktı. O hâlde, yeni tasarı neyi sağlayacaktı? D. P. ye yeni bir darbe indirmekten başka?..

Fakat bu haftanın ortasında Ankarada, bu pek basit ve mantıki fikirler erbabına "anakronik" görünüyordu. Bir çok kimsenin hiddeti burnundaydı. İşin fenası, alınacak tedbirlerin mahzurlarını görenlerin dahi, hiddeti burnunda olanları ikaz vazifelerini 'yapmamaları, bilâkis inanmadıkları dâvalara hizmet için bir tehalük göstermeleriydi. Buna mukabil pekâlâ söylenebilirdi ki, bilhassa İstanbul Üniversitesi, alınacak kararları tam olmasa bile, büyük bir metanet ve tesanüt içinde bekliyordu. Kanun hangi şekli alırsa alsın, bilhassa Hukuk ve İktisad Fakülteleri gibi cemiyet meseleleriyle uğraşan fakültelerin bir çok mensubu bugün hasıl ders veriyorlarsa öyle ders vermekte devam edeceklerdi. Muhtemelen içlerinden bir çoğu kürsüsünden uzaklaştırılacaktı. Ne gam! Bu "sebeplerden dolayı kürsüden uzaklaştırılma, cemiyetimizde bir şerefsizlik sayılmadıktan sonra... Üstelik bütün gençliğin gönlü darbe yiyenlerle beraber olacaktı. Bu, yeni yeni kahramanların yetişmesi, yeni' kahramanların Muhalefet saflarını kuvvetlendirmesi demekti. Nasıl oluyor da D. P. büyükleri bunu görmüyorlardı, anlaşılması müşküldü.

İktidar para enflâsyonundan sonra, kahraman enflâsyonuna var gücüyle dalmıştı.

Kalkınma

Kazın ayağı

Hâdise geçen haftanın sonunda pazar günü Ankarada, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Hamit dershanesi diye anılan büyük salonunda geçti. O gün kısa boylu, tıknaz ve dik sesli bir hatip kürsüye çıktı, dedi ki:

"— Pek çok tecrübe kazandık. Başvekilimiz bir konuşmasında: Bir daha baraj yaptırırsam yârı **fiatına** yaptırırım, tecrübesizliğimiz yüzünden şimdiye kadarkileri pahalı yaptırdık, bilmiyorduk demiştir!"

Salonda bulunan altmış, yetmiş kadar dinleyici daldıkları rehavetten ayrıldılar. Sabahtan beri nutuk dinliyorlardı. Âdeta kafaları şişmişti. Ama kısa boylu, tıknaz, dik sesli hatibin yaptığı açıklama dikkatlerini çekmişti. Demek bizzat Başbakanın ifadesine nazaran barajlarımız bir misli fazla fiata malolmuştu ve bunun sebebi tecrübesizlikti. O halde D. P. iktidarının bir baraja sarfettiği parayla iki baraj yapmak pek âlâ kabildi. "Görülmemiş Kalkınma" ya itiraz da. aslında bu değil miydi? Hiç kimse "niçin baraj yapıyorsunuz?" d emiyordu. Denilen, plansızlık ve programsızlık yüzünden anlaşılan İktidarın başı buna "tecrübesizlik" adı veriyordu: paranın, mesainin, zamanın israf olunduğuydu. Kısa boylu, tıknaz, dik sesli hatibin açıklaması doğruysa o noktada İktidar da Muhalefet gibi düşünüyordu. Bu, iyi alâmetti.

Kısa boylu, tıknaz, dik sesli hatibin açıklamasının doğru olması ihtimali son derece kuvvetliydi. Konuşan Konya milletvekili Himmet Ölçmendi. Himmet Ölçmenin D. P. içinde Sebati Ataman, Nusret Kirişçioglu, Hamdi Sancar gibi tanınmış milletvekilleri arasında yeri vardı. Himmet Ölçmen o gün Hamit dershanesinde inşaat mühendisi sıfatıyla bulunuyordu. İnşaat mühendisleri odasının yıllık kongresi vardı. Sabahleyin üç yüz mühendis orada toplantılarına başlamışlardı. Sonra sayıları azala azala altmış, yetmişe inmişti. Fakat esaslı dertler dile getirilmiş, memleket meseleleri ortaya atılmıştı. Mühendislerin şikâyetleri vardı. Memleketimizde ecnebi mühendis ve müteahhidlere. Türk mühendis ve müteahhitlerinden daha imtiyazlı bir muamele yapılıyor, en basit projelerin çizilmesi bile Türkler dururken ecnebilere veriliyordu. Bu, hem dövizimizin dışarı kaçmasına sebep oluyor, ham de Türk mühendislerinin para kazanmasına set çekiyordu. Bu durum önlenmeliydi. Nasıl bu memlekette ecnebi doktorlar icrayı tababet edemiyorsa, ecne-

Himmet Ölçmen
Lâdes!

bi mühendis ve müteahhitler de icrayı sanat etmemeliydiler. Hiç değilse, Türklerle ecnebiler arasında ecnebilerin lehine bir ayrılık gayrılık olmamalıydı. Üstelik aldatılıyorduk da.. Barajlar ve büyük inşaat mevzularında bir takım aksaklıklar vardı. Nitekim, Himmet Ölçmenden önce kürsüye gelen mühendis Mithat Resnelioğlu bu hususta, senelerden beri sesini duyuracak makam 'aradığım yana yakıla anlatmıştı. Birkaç yıldan beri müteahhitliğini bir Fransız şirketinin yaptığı bir toprak baraj inşaatında gördükleri kâfiydi. Mukaveledeki "inşaatta Türk mühendisleri kullanılacak" kaydına rağmen daha inşaatın ilk günlerinde Fransızlar türlü kötü muamelelerle Türk mühendislerini kaçırmışlar ve böylece her türlü kontroldan azade kaldıktan sonra da barajın maliyetini yükseltmek için ellerinden geleni yapmağa başlamışlardı. Pek çok ecnebi firma gibi, bu firma da baraj inşâatını "maliyet + kâr" esası üzerinden aldığından lüzumsuz masraflar ve kasti dikkatsizliklerle maliyetin yükseltilip fazla kâr sağlanmak, istendiğini Mithat Resnelioğlu sı rasıyla en alt kademeden -D.S.İ. Um. Md. en üst kademeye -Başbakana kadar duyurduğu halde, bu müracaatlarına en ufak bir cevap bile alamamıştı. Hoş, bu hususta durumu ilgililere duyurmağa ve dikkati çekmeğe çalışan yalnız Mithat Resnelioğlu değildi. Daha pek çok mühendis yıllardanberi kongrelerde olsun, yazdıkları yazılarda olsun, şahsen yaptıkları müracaatlarda olsun, hükümeti haberdar etmeğe çalışmışlardı. Ancak bütün bu ikazlara karşı hükümet sanki bir duvar kesilmişti.

Himmet Ölçmen işte bu şikâyetler yapıldıktan sonra söz almıştı. İnşaat mühendisi olduğu kadar D. P. milletvekiliydi ya.. Şimdi, İktidarın görüşünü bildirecekti. Nitekim söze "Burada hükümetin bu husustaki zihniyetini acıklıyacağım" diye girmiş, yirmi sene evvele âit bir hatırasını anlatmış ve şöyle devam etmişti:

"— Yalnız arkadaşlar, bugünkü hükümet, milletimizin muhtaç olduğu büyük işleri kısa zamanda yapmak mecburiyetindedir. Malî zaruretler yüzünden ecnebi firmalara bazı imtiyazlar tanınmaktadır. Meselâ çelik silolar meselesinde bizce fahiş addedilebilecek bir kâr, bir firmaya Amerikanın ısrarı üzerine verilmiştir. İstanbul Köprüsü ve Keban Barajı için yapılmış bir protokol ilân edildi. Bir çok meslekdaşlar tarafından reaksiyon gösterildi. Ben derhal bu işin içyüzünü sordum., Fransız Sefiri Başvekili ziyaret etmiş, krediler vaad etmiş, bunun neticesi bu protokol imzalanmış. Ama sonradan mevzuun mahdut bir firmanın menfaatleri iktizasından olduğu meydana çıkıyor. Bu angajman şimdi bozulmuştur. Bir hafta evvel Nafia Vekili bana: Ben bunun mesuliyetini kabul etmem diye Başvekile söyledim, bütün ecnebi firmalar arasında yeniden bir ihale mevzuu yapılmasını temin etkim, dedi. Sarıyar Barajının yapılması sırasında Başvekil- İnşallah bundan sonraki barajlarımızı ve inşaatlarımızı Türk mühendis ve müteahhitlerine yaptıracağız, vaadinde bulundu."

Himmet Ölçmen müteakiben de Başbakanın barajların bize değerlerinden bir misli fazlaya malolduğuna dair sözlerini nakletmişti!

İstanbul köprüsü hikâyesi

Konya milletvekili böylece meşhur "İstanbul Köprüsü projesi" üzerine de ışık serpmiş oluyordu. Seçimlerden evvel İstanbulda büyük bir gürültüyle bu köprüye ait bir anlaşmanın imzalandığı unutulma-----. Hatta İktidar organları bu "fevkalade mühim" haberi büyük şekilde göstermeyen gazetelere çatmışlardı da.. Demek şimdi, o iş de askıda kalmış ve yeniden zarar görmek üzere bulunduğumuz anlaşılmıştı Hakikaten İstanbul Köprüsü bir büyük mesele olmuştu. İmzalanan anlaşma bir ön anlaşmaydı. Bir Fransız firması tetkikler yapacak ve tekliflerde bulunacaktı. Sonra, şartları müsait bulursa, Karayolları, bahis mevzuu şirketle esas mukaveleyi hazırlıyacaktı. Nitekim seçimlerden evvel şirket tekliflerini yapmıştı. Fakat Karayolları bunları müsait bulmamıştı. Başka teklifler almak lâzımdı. İşte bu sırada Fatin Rüştü Zorlu, Karayollarını Fransız şirketinin şartlarım kabule zorlamıştı. Fransız şirketinin menfaatlerim burada meşhur RAR firması temsil ediyordu. Fatin Rüştü Zorlu tâ Çanakkaleden telefon ederek mukavelenin bir an evvel imzalanmasını istemişti. Fakat Karayolları mukavemet etmişti. Şimdi Himmet Ölçmenin açıklamasından anlaşılıyordu ki mukavemet Bayındırlık Bakanı Ethem Menderesten gelmişti ve çok da iyi olmuştu. Böylece zarar görmekten kurtulmuştuk.

Ama öteki işler? Bir Ethem Menderesin çıkıp müdahale edemediği işler? Bizzat Başbakana atfedilen bir ifadeyle değerinden bir misli fazlasına malolan barajlar? Demek ki bunlar heba olmuş paralar ve emeklerdi.

Himmet Ölçmen o gün söz almakla iyi bir iş yapmıştı.

İnşaat Mühendisleri Odası - Kongresi
"Kellüm Kellüm- Layemfa!"

Dış Politika

Bir badireden sonra

Bu haftanın ilk günü pek sevdiği Hilton Otelinden içeri giren orta boylu, babayani tavırlı adam, hayatının en büyük filmini nihayet tamamlayan bir rejisör kadar keyifli görünüyordu. Hazırlanan film, Bağdat Paktı, bu keyifli rejisör de meşhur Sir Nuri Said Paşa idi. Irakın her sahadaki bir numaralı siyaset adamı, bir türlü boy verip yeşeremiyen eserini yaşatmak için uzun zamandır çırpınan birkaç kişi arasındaydı. Kurulduğundan beri onun tedavisi ile meşguldü. Hattâ bir ara talihsiz Süveyş seferi sırasında hastadan ümidini keser gibi olmuştu. Kaihireli Diktatörü deviremiyen Pakt üyesi İngiltere, nerdeyse Bağdat Paktını yıkacaktı. Bereket versin bu tehlikeli günler, çok iyi anlaşan Menderes ve Nuri Saidin fedakârane gayretleri sayesinde atlatılmıştı. Irakta evvelce İngilterenin, şimdi İngiltere ve Amerikanın çok sadık dostu olan Sir, sevgili Paktı için çok sevdiği iktidara bile bir müddet Allahaısmarladık demekten çekinmemişti. İngiltereye de bir müddet Pakttan uzak durmasını tavsiye eden oydu. Bu nazik günleri atlatmak hakikaten çok zor olmuştu. Nuri Saidden sonra gelen Irak Hükümeti, Bağdat Paktını Arap tesanüdüne feda etmişti. Paşanın halefi, Suriyeye saldırırsa Türkiyeye harp ilân edeceğini söyliyecek kadar cüret sahibiydi. Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs meselesi görüşülürken Yunan tezini desteklemesi; Bağdat Paktım repertuvarından, çıkartan bu hükümetin en son jestiydi Sabık Başbakan en son dakikada halefini devirerek, bu tersine gidişi durdurmaya muvaffak oluyordu. Bagdatın yeni Hükümet Başkanının sarf ettiği ilk söz, Irakta çoktan beri işitilmeyen "Bağdat Paktına sadakat" sözü oluyordu.

Kurt siyaset adamı Nuri Said, bir hükümet değişikliğiyle Paktın kurtulamıyacağını biliyordu. Pakta yem bir veçhe vermek zaruriydi. İsraille dostluktan vaz geçen veya İsrail meselesini halleden bir Amerikanın Pakta iltihakı meseleyi hâl edecekti. İşte Nuri Said Paşa bu fikri muzaffer etmek için Washington, Londra, İstanbul ve Bağdat arasında aylardır mekik dokuyordu. Çok iyi anlaştığı Menderes, arkadaşına yar-, dım etmek için elinden gelen hiç bir şeyi esirgemedi. Cumhuriyet Hükümetinin İsraile karşı takındığı tavır derhal sertleşti. NATO toplantısında Nuri Saidin fikirleri aksiseda buldu. Pakistan Devlet Başkanının da katıldığı bu üçlü hücum Washingtonu elbetteki hissiz bırakamıyacaktı. Gerçi Amerikanın Bağdat ve Ankaranın İsrail hakkındaki görüşlerini paylaşması imkânsızdı. Asma Pakta daha büyük bir ilgi göstermesi beklenebilirdi. Riyad, Şam ve Kaimenin nabzını yoklamaya hâlâ çok ehemmiyet vermesine rağmen Amerikada Bağdat Paktına katılmak fikri gittikçe kuvvet kazanıyordu. Ancak bu, muteber Havadis gazetesinin zannettirmeğe çalıştığı gibi bugünün işi değildi. Bunu temin etmek için İngiltere, Türkiye, Pakistan ve Irak son ve büyült taarruzu Ankaradaki Toplantıda yapacaklardı.

İşte bin türlü badireden sonra, nihayet eski neşesini bulan Sir Nuri Said Paşa Ankara taarruzunun son hazırlıklarına girişmeden önce Hiltondaki odasında enerjisini tazelemeye çalışıyordu.

Görülmemiş hazırlıklar

Görülmemiş bir çok şeyin mucidi olan ev sahibi Hükümet, Ankara konferansını görülmemiş bir hâdise yapmak için hiç bir şeyi esirgememek kararındaydı. Ankarada hakikaten görülmemiş hazırlıklar başlamıştı. Dışişleri Bakanlığının en becerikli elemanlarından müteşekkil otuz kişilik bir heyet onbeş günden beri toplantının hazırlıklarıyla meşguldü. Genç hariciyecilerin işi tahmin ettiklerinden de zor çıkmıştı. Mesailerinin daha ilk günlerinde görülmemiş güçlüklerle karşılaşmışlardı. Karşılarına ilk handikap olarak otel meselesi gelmişti. Ankaraya gelecek delegeler ve yabancı gazeteciler için konfor lu otellerde yeter sayıda oda bulabilmek hakikaten bir meseleydi. Hazırlık komitesinin bazı üyeleri Ankaranın, Milletlerarası büyük toplantılar için hiç de hazırlıklı olmadığını düşünmekten kendilerini alamamışlardı. Sayıları bir hayli kabarık olan delegasyonlara çalışma yerleri ve imkânları temin etmek ikinci bir dertti Görülmemiş Kalkınma diyarında, büro malzemesi, kâğıt, yazı makinesi vesaire bulmak vatandaşlar kadar Hükümet için de meseleydi. Becerikli Hariciyeciler yokları var etmek için hayli ter döktüler.

Akis Mecmuası Yazı İşleri

Müdürlüğüne Mecmuanızın 11 Ocak tarihli nüshasında "Basın"dan bahseden yazının "Göze batan Bakan" başlıklı kısmında, birçok mütalâalarla birlikte, diğer vekil arkada şiarımla münasebetlerim üzerinde, evvelâ hakikatle hiç bir alâkası olmıyan, bir takım faraziyeler ileri sürülmekte ve bilâhare bunlara dayanılarak izah ve tefsirlere gidilmektedir. Bu itibarla keyfiyetin tavzihine ihtiyaç duymuş bulunmaktayım.

Hususî ve resmî ilânlarla reklâmlar hakkındaki kararname; IV. Menderes Hükümeti zamanında kabul ve neşredilmiş ve bu kararnamenin tatbiki de ötedenberi basına ait kâğıt ve ilân mevzuları ile vazifelendirilmiş bulunan Devlet Vekiline tevdi edilmiş bulunmakta idi. Vekili bulunduğum Basın-Yayın ve Turizm Vekâleti bu tarihten sonra kurulmuştur. Binaenaleyh, Ocak 1958 başından itibaren mer'iyete giren mezkûr kararnamenin ayni merci tarafından tatbikini, bu kararnameye muhalif oluşum veya tatbikatını üzerime almak istemeyişimle izaha çalışmak tamamiyle indi ve hayâl mahsulü bir tefsirden ibarettir.

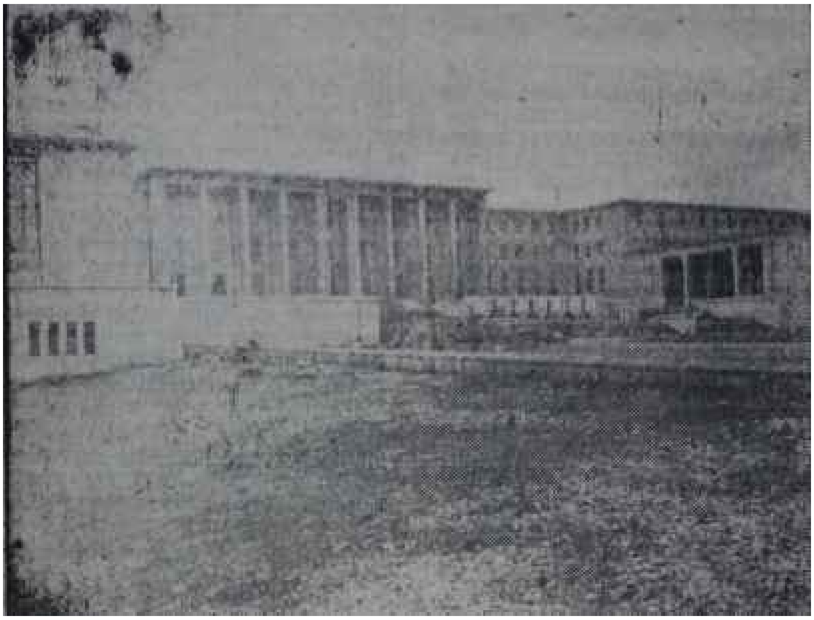
Bilindiği gibi bütün parlamenter rejimlerde, hükümetçe alman muayyen prensip kararları, her vekilin tatbikata taallûk eden hususlardaki münferid mesuliyetleri dışında, İcra Vekilleri Heyeti asasının tümüne şamil bir vazife ve mesuliyet hükmünü ve manâsını taşır. Âmme hukuku prensiplerine uygun olduğu kadar müşterek çalışmanın da birinci şartını teşkil eden bu husus, ayni zamanda orada çalışanlar için de tesanüd ahlâkının basit bir kaidesidir.

Bu prensipleri bir tarafa bırakarak Hükümet içinde vazife almış olan şahısları ayrı ayrı ele almak ve hukuki müesseselerle tatbik organlarının şahsî düşüncelere göre vücud bulduğu veya vazife gördüğü intibaını uyandıracak faraziyelerde bulunmak, yanlış bir tefsire yol açtığı kadar, bizzat bugünkü modern telakkiye göre âmme vazifesi görmenin icaplarına da aykırıdır.

Demokrat Partinin kurulduğu gündenberi, onun her kademedeki organlarında ve Hükümet içinde aldığım vazifelerde bu, müşterek çalışma anlayışının ve kararların tatbikatında birlik ve devamlılık lüzumunun tabiî icabı olan müşterek mesuliyet duygusunun kati zaruretine şahsen de inanmış olarak hareket edenlerden biriyim. Hatta, bu anlayışın yalnız Hükümet içinde müşterek mesuliyet deruhte edenlerde değil, demokrasi ve hürriyet rejimine sadakatle bağlı olan bütün teşekküllerin ve şahısların, herhangi bir safhada âmme hizmeti ifa ederken, mektup kanunî bir müeyyidesi bulunmasa bile, böyle bir müşterek vazife ve mesuliyet duygusuyle hareket etmelerinin, hem hizmetlerin iyi görülmesi hem de memleket ve millet için gaye ittihaz ettiğimiz neticelerin istihsali bakımından şart olduğuna kaniyim. Basının da bu vazifelilerden biri ve hatta başta gelenlerinden bulunduğuna hiç birimizin şüphesi olmadığı muhakkaktır.

Bütün bunlar dışında herhangi bir şekilde ileri sürülecek mütalâa ye tefsirlerin mesnedsiz iddialardan ileri gidemiyeceğini ve karşılıklı vazifelerimizin ifasında zararlı olmaktan başka hiç bir netice hâsıl etmiyeceğini de ilâve etmek isterim. Bu bakımdan bu tavzihin neşrini saygılarımla rica ederim.

Basın-Yayın ve Turizm Vekili
Sıtkı Yırcalı

Yeni B. M. M. inşaatı
Görülmemiş "Harikalar diyarı"

Alt kademeler maddi dertlerle uğraşırken, üst kademeler de manevi bir derde tutulmaktan kurtulamadılar. Bu, yeni bir dert değildi. Ne zaman büyük, bir zat Ankarayı şereflendirse nüksederdi: Kasım Gülekin Dulles'la görüşmesine nasıl mani olunacaktı? Bu derdi tecrübeyle öğrenen Amerikan Sefiri bile şimdiden endişedeydi. Çok iyi biliyordu ki, siyasî hayata gözlerini Amerikan dış siyasetini iki partinin ortak yürüdüğü bir devrede açan Mr. Dulles, "ekseriyet" partisinin Genel Sekreteri ile görüşmeyi mutlaka istiyecektt. Daha bir iki ay evvel NATO toplantısındaki Amerikan tezini, siyasî sahadaki amansız rakibi Demokrat Stevensonla başbaşa verip hazırlamıştı. Bu zihniyetteki bir adam, Ankaradaki usul ve erkanı kavramakta her halde çok zorluk çekecekti. Bu ayın sonlarına doğru "Gülek meselesi" herhalde yeniden nüksedecekti.

C.H.P

Kaynayan İzmir

Geçen haftanın sonunda bir gün İsmet İnönünün Çankayadaki evinde, geniş yemek salonundaki masanın başında vaktiyle orada kabine toplantıları yapılırdı- iki ağır sıklet pehlivan karşı karşıya geldiler. Pehlivanların biri 105, diğeri 108 kiloydu; Ancak bunlar minderde güreşen pehlivanlar değildi. Siyaset sahasında elense çekiyorlardı. İkisi de aynı partili -C. H. P.-, ikisi de ayni bölgeli -İzmir- idiler. 105 kilo olanın adı Dr. Lebit Yurdoğluydu. 103 kiloyu başarıyla muhafaza eden ise Hulusi Selekti.

İzmir C. H. P. teşkilâtında son derece vahim bir anlaşmazlık çıkmıştı ve taraflar meseleyi Genel Başkana etraflı şekilde anlatmaya gelmişlerdi. Zira İzmirde bütün gayretlere rağmen bir anlaşmaya varmak imkânı bulunamamıştı. Taraflardan birini Dr. Lebit Yurdoğlu -Necip Mirkelamoğlu ekibi, ötekim Selâmi Savran-Hulûsi Selek takımı teşkil ediyordu. İsmet İnönü hepsini kemâli sükûnetle ve sabırla dinledi. Zaten bir akşam evvel bir başka İzmirliyi, Şerif Remzi Reyenti de kabul etmiş ve fikir edinmişti. Fakat bu haftanın başında İzmirliler Ankaradan ayrılırlarken ihtilâf halledilmiş değildi. İsmet İnönü bir arabulucu vaziyetinden ileri gitmeyi istememiş ve tarafları uzlaştırmaya bakmıştı. Kendisi bir yol "empoze" ediyor durumuna girmekten dikkatle kaçınmıştı. Fakat uzlaşma çaresi bulunamamıştı. O zaman Genel Merkezin bir karar vermesi gerekiyordu. Karar ihtimal bugünlerde verilecekti.

İzmirde 1954 seçimlerinden bu yana bir ihtilâf devam ediyordu. İhtilâfa pek âlâ "Yeniler-Eskiler" ihtilâfı denilebilirdi. " Yeniler"i Dr. Lebit Yurdoğlu-Necip Mirkelamoğlu grubu temsil ediyordu. Gerçi karşı hizip olarak Ankaraya Selâmi Savran-Hulûsi Selek gelmişlerdi ama aslında o tarafın liderleri Şevket Adalan ve Münir Birseldi. 1954 seçimrinden sonra Yeniler, seçimlerin kaybedilmiş olmasından faydalanarak Parti içinde iktidarı ele geçirmişler ve 1957 seçimlerine kadar çalışmışlardı. Bu devre zarfında Yenilerin Eskiler tarafından tam manasıyla rahat bırakıldıkların) söylemek zordu. Ancak şurası hakikatti ki, İktidarı ellerinde tutmuşlardı. Şimdi, 1957 seçimleri de kaybedilmişti. 1954 seçimlerini müteakip yenilerin yaptıkları darbeyi, bu sefer eskiler tekrarlamışlardı. Ortaya bir "Seçim masrafları" meselesi atılmış, bir takım yolsuzluklar olduğu ileri sürülmüştü. Gerçi sonradan bir suistimalin mevcut bulunmadığı anlaşılmıştı ama, idare Kurulu içindeki Eskiler o zamana kadar Yenileri tutan bir kaç kişiyi -nasılsa aday olmayan muhâsib üyeyi kendi taraflarına çekmek suretile beşe karşı altıyla Başkana -Dr. Lebit Yurdoğlu ademi itimad beyan etmişlerdi. Bunun üzerine Dr. Lebit Yurdoğlu arkadaşlarıyla beraber İdare Kurulundan çekilmişti.

Eski Başkan çekilir çekilmez, teşkilâttaki taraftarları bir fevkalâde kongrenin akdi için imza toplamışlar ve İdare Kuruluna başvurmuşlardı. Ancak İdare Kurulu, bazı imzaların sahte olduğu mucip sebebiyle talebi reddetmişti. Bunun üzerine yeni bir "imza tonlama" kampanyası başlamış ve delegelerin ekseriyetinin Yenileri tuttuğu anlaşılmıştı. Eskiler bunu tabii karşılamışlardı, zira kongre delegeleri Yenilerin iktidarda bulundukları sırada seçilmişlerdi. Bu, bir şey ifade etmezdi. Delegeler yeniden seçilmeli ve kongre normal şekilde, yeni delegelerle toplanmalıydı.

Ankara görüşmelerinde taraflar görüşlerinde ısrar ettiler. Yeniler diyorlardı ki: "Ya fevkalâde kongre toplansın, ya da bir Geçici Kurul tâyin edilerek teşkilât kongreleri o-

Şevket **Adalan**
Gölgedeki adam,

nun nezaretinde cereyan etsin." Eskilerin tezi ise şuydu: "Bunlara lüzum yoktur, kongreler mutad şekilde yapılır, Büyük Kongreye geçilir, Büyük Kongrede kozlar paylaşılır."

Genel Merkezin **kararı**

İsmet İnönü vaziyetin tahminin-den nazik olduğunu anladı. Cereyan eden bir şahıs değil, zihniyet mücadelesiydi. Her iki taraf da Partinin müstakbel gelişmesini kendi görüsünün hakim olmasına bağlıyordu. Eskiler, Yenileri tecrübesiz ve acemi, yeniler, eskileri yıpranmış buluyorlardı. Yenilere nazaran "hâlâ bir takım tutulmayan isimlerin C. H. P. listelerinde İzmirlilerin karşısına çıkarılması İzmirlileri memnun etmiyor "du. Bu bakımdan mücadele vurdun bir çok noktasında C. H. P. içinde cereyan etmekte olan mücadeleden farksızdı. Genel Merkez, taraflardan her hangi birini tutmak niyetinde görünmüyordu. Hadise. C. H. P. gibi bir Partinin tekâmülünde tabiî methale sayılabilirdi. Kim kuvvetliyse, o kazanmalıydı. Genel Merkez sadece, mücadelenin eşit şartlar altında ve sportmence geçmesini temine matuf karar alacak, yani olsa olsa iki grubun da itimadını haiz bir hakem bulmaya çalışacaktı. Hakem maçın neticesini tâyin etmeyecek, maçı idare edecekti.

Fakat bütün bunlardan evvel yapılacak bir şey vardı: Tüzüğü tatbik etmek. Zira tüzüğü rafa kaldıran siyâsî teşekküllerin ne hale geldikleri gözlerin önündeydi. .

Tüzüğe göre ise yeter sayıda delege fevkalâde kongre isterse, bunu toplamak zaruriydi. İse oradan başlamak lâzımdı. Nitekim bu haftanın başında Genel Merkez kararım bildirdi. Fevkalâde kongre yapılacaktı. Böylece kozların ilki orada paylaşılacaktı.

Politikacılar

"... Rivayet muhtelif"

Tam 61 gün Antep, Adana ve Yozgat cezaevlerinde ikamete memur edildikten sonra tahliye edilen C. H. P. Parti Meclisi Üyesi ve eski Ekonomi ve Ticaret Balkanlarından Cemil Sait Barlas Ankâraya döndükten birkaç gün sonra, bir müddet de İstanbulda ikamet etmek üzere tabii bu sefer tutuksuz olarak- yola çıktı, İstanbula varır varmaz Ur basın toplantım yapan Barlas, meşhur açıksözlülüğü ile 27 Ekim seçimlerinden sonra söylenen sözlerin ve bu seçimlerin en açık ve kestirme tahlilini yaptı. Barlas bu basın toplantısında, son seçimlerin bir plebisit mahiyeti taşıdığını söyledikten sonra, "seçimi D. P. kazandı, plebisiti de tam 400 bin fazla rey alarak biz kazandık) D. P. liler bunu hiç bir zaman akıllarından çıkarmamalı ve adımlarım da buna göre atmalıdırlar" dedi. 61 günlük mevkufiyeti dolayısı ile kimseye en ufak bir kin bile duymadığını söyleyen Barlasa göre, Gaziantepte seçim C. H. P tarafından kazanılmıştı. Hemen seçimlerden sonra bu yolda reddedilmez delillerle seçim kuruluna -hem de tam kanuni müddeti içinde- itiraz dilekçeleri verildiği halde bir sut tesadüf eseri olarak Gaziantep Adliye binasının yanması ile bu itiraz dilekçeleri ve gösterilen deliller yanıp kaybolmuş, **C.H.P.** lilerin hakları da güme gitmişti.

Barlasın, İstanbula hiç olmazsa üç-beş gün dinlenmek maksadıyla yaptığı seyahat sırasında Ankaradaki gazetesinde hummalı bir faaliyet göze çarpıyordu. Barlasın, Son Havadis âdını taşıyan gazetesi, uzun zamandır Başyazarının yazılarından mahrum olarak çıkmanın sessizliği ve cansızlığı içindeydi. Ama Barlas, Yozgatta Cezaevinde kalan arkadaşlarına söz vermişti, Ankaraya dönüşünde ne yapıp yapıp gazetesi ile Cezaevinde kalan arkadaşlarının unutulmaması için büyük bir kampanya açacaktı. İşte Barlasın İstanbulda bulunduğu günler içinde Son Havadis, bu kampanyanın hazırlıkları içindeydi. Ayın ortalarına doğru Son Havadis yeni bir hava içinde, bu davaya dört elle sarılmış olarak ortaya çıkacaktı.

Bozkır havası

Cemil Saitin tahliyesi içerdekileri hayli ümitlendirmişti. Bu tahliye kararının hemen peşinden Uç kişi daha tahliye talebinde bulunmuştu. Ancak bu talep red edilmişti. Şimdi Yozgat Cezaevinde kalan 31 sanık büyük bir sabır ve tevekkül içinde bir türlü sonu alınmayan soruşturmaların ve ilk tahkikatın bitmesini bekliyorlardı. Gerçi hapishanedeki rahatları iyiydi. İdareciler kendilerine ellerinden geldiği kadar iyi muamele ediyorlardı. Ancak ne var ki, Yozgat müthiş soğuk oluyordu. Hemen hepsi de Güneyin sıcak havasının çocukları olan Gaziantepliler bu soğuğa kolay kolay dayanamıyorlardı. Sonra ne kadar sabırlı ve mütevvekkil olurlarsa olsunlar içlerinde **bir** hasret tütüyor, yüz üstü kalan işleri güçleri, perişan olan aileleri bir an bile gözlerinin önünden gitmiyordu. Doğrusu Gaziantepten gelen haberler de pek iç açıcı değildi. Halen mevkuf bulunan üç avukat Cemil Cahit Güzelbey, Selim Kahraman, Refik Daniş- Gaziantep adliye binasının yanmasından sonra tarumar olan evrakları yüzünden müvekkillerine karşı son derece müşkül duruma düşmüşlerdi. Kâmil Çelenk. Memik Erten, Hasan Yüksel müteahhitlikle uğraştıklarından ve tevkifleri dolayısı ile taahhüdlerini yerlerine getiremediklerinden binlerce lira ziyana girmişlerdi. Tüccardan Vedat Marakoğlu, Kahveci Mustafa Güler, Kuyumcu Necdet Güçün ise dükkânları kapalı kalmıştı. Hoş, diğer sanıklar da onlardan farklı değildi ya! İçlerinden bir çoğu zaten günlük kazancı ile yaşayan insanlardı. Hepsinin çoluğu _ çocuğu perişan olmuştu.

Ali İhsan Göğüş
Mektup makinası!

Aradan ayların geçmesi, hapis hanedekilerin maneviyatları üzerinde ağır tesirler yalatıyordu. Meselâ bir Ali İhsan Göğüş karısına yazdığı

mektupta kızı Zeynebi ne kadar özlediğini anlatırken göz yaşlarını, tutamıyordu. Ali İhsan kızına "Sarı-Kukla" derdi. Yılbaşından bir kaç gün önce kızı ile eşi kendisini ziyarete gelmişlerdi. Ne var ki bu ziyaret Ali İhsanı daha da üzmüştü. Ali İhsanın ufacık kızı babasını soranlara: "Babam Yozgat Gazetesinde çalışıyor" diye cevap veriyordu.

Bu haftanın ortasında Yozgattan gelen yeni bir "iyi haber" ümitleri' kırbaçladı. Sanıklardan biri daha serbest bırakılmıştı. Bu, Mustafa Gülerdi. Pek çok kimse haberi okuyunca aynı şeyi mırıldandı: Darısı ötekilerin başına!

Basın

Formalite merakı

Amasyada geçen yıl içinde yapılan Belediye Seçimlerinden bu yana Muhalefet partileri ile İktidar Partisi ve bu partileri temsil edenler arasında ilk nazarda pek dışarıya vurulmayan, fakat hakikatte bütün şiddetiyle devam eden bir mücadele hüküm sürüyordu. Hemen herkes kendisinin haklı olduğunu iddia ediyor, dolayısı ile her kafadan bir ses çıkıyordu. 27 Ekimde ancak işbirliğinin tahakkuk edememesi sayesinde, o da güç hâl seçimleri kazanan D. P. liler büyük bir kızgınlık içindeydiler. Bu arada seçimleri kaybetmiş olmalarına rağmen Muhalefetin günden güne gelişmesi de elle tutulur bir hâl almıştı. Bilhassa 1946 Demokratları olarak tanınan Akcan kardeşlerin ve ellerinde bulunan Amasya Sesi gazetesinin de seçimlerden evvel muhalefet sınıflarına katılması D. P. lileri iyiden iyiye sinirlendirmişti. İşte tam bu arada, Amasyanın en müstakar ve geniş imkânlı olan gazetesi Amasya Sesinin ilânlarının kısıldığı görüldü. Gel gelelim Akcan kardeşler ne de olsa. 1946 Demokratlarındandı, mücadeleye alışkındılar, öyle yollarından kolay kolay döneceğe benzemiyorlardı: "Tek tir ile uslanmıyanın hakkı kötektir" fetvası gereğince günün birinde kâğıt kontenjanları da kesildi. Amasya Sesi gene yılmadı. Bunun üze--ine nereden estiği pek belli olmayan bir rüzgâr idarî kademeleri de harekete geçirdi. Günün bilinde Amasya Sesinin basıldığı ve Akcan kardeşlere ait olan matbaanın elektrikleri kesildi. Belediye Fen Müdürlüğü tamamiyle betonarme olan binanın yanabileceği kanaatindeydi. Bunun üzerine Akcanlar Belediyeye müracaatla nasıl bir tesisat istendiğim sordular. Belediye kapalı bir elektrik tesisatı istiyordu. Akcanlar eski tesisatın yanına isteğe uygun ikinci (bir tesisat çektirdiler. Ne var iki aradan geçen üç beş gün zarfında Belediyenin fikri değişmişti. Matbaa için en ideal elektrik tesisatı plâstik kablolarla çekilen hat olabilirdi. Ancak bu tesisat yaptırılırsa matbaaya cereyan verilebilirdi. Akcan kardeşler bir üçüncü masrafı da göze alarak istenen bu tesisatı yaptırdılar. Matbaanın duvarları yanyana duran üç çeşitli tesisat yüzünden örümcek ağlarına dönmüştü. Matbaaya çaresiz elektrik verilmişti ama, bu sefer de ortaya yeni bir isnat çıkmıştı. Akcanlar vergi kaçakçılığı yapıyorlardı. Tahkikat, isnadın yersiz olduğunu ortaya koyunca bir başka itham ileri sürüldü. Amasya Sesinin sahipleri kâğıt karaborsası yapıyorlardı. Tabiî bunun da arkası çıkmadı. Derken geçen yılın son günlerinde ortaya bir başka mesele çıktı. Amasya Sisi gazetesinin basıldığı matbaa hıfzıssıhha kanununa göre aykırı bir durum arzediyordu. Hem sonra bu matbaayı açmak için izin de alınmamıştı. Ancak, Amasya Sesinin başında bu işleri çok iyi bilen bir Yazı işleri Müdürü vardı: Ahmet Demiray. Bütün bu kampanyanın ardında ne gibi maksatların yattığım bildiği için şiddetli bir şekilde mücadelesine devam ediyordu. Akcan kardeşler ise Yazı İşleri Müdürünü hararetle destekliyorlardı. Ne olursa olsun yılmıyacaklar ve kanun çerçevesi içinde haklarım sonuna kadar arayacaklardı. Vali Mehmet Varinli imzası ile ve matbaanın ruhsatsız olarak çalıştığı dolayısı ile kapatılması gerektiği yolundaki karara karşı derhal Matbaalar Kanunun alâkalı maddesini neşrediyorlar ve kapatma kararına itiraz ediyorlardı. 5681 numaralı Matbaalar Kanununun hem de birinci maddesi gayet sarih olarak matbaa açmanın izne tabi olmadığım ancak, mahallin en büyük mülki âmirine yazılı bir müracaatla matbaa açıldığının bildirilmesinin kâfi geleceği hükmünü âmirdi. Akcan kardeşler ise bu işi 1.3.1955 tarihinde yapmışlar ve bir matbaa açtıklarını bildirerek gerekli belgeyi almışlardı. Tuttular, gazetelerinde bu hususu da açıkladılar.

Ahmet Demiray
Yılmıyor

Matbaayı kapatmak, daha doğrusu D. P. lilerin sinirlerini bozan Amasya Sesi gazetesini susturmak için atılan adımların hiç biri işe yaramayınca ortaya yepyeni bir hüküm çıkarıldı. Matbaa hıfzıssıhha Kanununa uygun değildi. Bu yoldan elde edilecek bir rapor matbaayı kapatmak için iyi bir mesnet olabilirdi. Nitekim böyle bir rapor elde edebilmek için 24.12.1957 tarihinde başvurulan Sağlık Müdürlüğü gerekli işlemin yapılması için Merkez Hükümet tabibi Dr. Necati Karakaşı matbaaya göndermişti. Ancak Doktor yaptığı incelemeden sonra, matbaanın hiç de iddia edildiği gibi Hıfzısıhha Kanununa aykırı bulunmadığını görerek bu yolda bir rapor vermişti. Ama çok değil, aradan yalnızca dört gün geçtikten sonra, matbaa hakkında bir ikinci rapor tanzim edilmişti. Bu rapora göre matbaanın üst katında haftada bir iki saat toplanan Musiki Cemiyeti ve civardaki ev sakinleri matbaanın çıkardığı kurşun erimesinden mütevellit zehirli gazlardan müştekiydiler. Bu, sıhhatleri tehdit eder bir mahiyette olduğundan matbaa kapatılmalıydı. İlk raporu imzalayan Vali, o arada yılbaşı dolayısı ile izine gittiğinden yerine bakan Necdet Gümüşdara bu ikinci raporu derhal imzalamış ve Hıfzısıhha Kanunu hükümleri gereğince matbaa mühürlenmişti. Amasyalı D. P. liler geniş bir nefes almışlardı. Nihayet Amasya Sesinden kurtulmuşlardı. Ama bir gün sonra yanıldıklarını gördüler. Zira Amasyadaki matbaası kapatılan Amasya Sesi, Turhalda ufacık bir matbaada basılmaya başlamıştı. Üstelik gazetenin ve matbaanın sahipleri eskisinden de şiddetli bir şekilde muhalefet yapıyorlar ve matbaalarının kapatılma sebebine itiraz ediyorlardı. Sıhhat Müdürlüğü kanalıyla verilen rapor hakikatlere aykırı idi. Zira Amasya Sesi gazetesi iddia edildiği gibi, kurşun buharlarının çıktığı bir matbaa olamazdı. .Matbaada Kurşun eritilme muamelesini cereyan ettirecek hiç bir şey yoktu. Gazete tamamiyle elle diziliyordu. Elle yazı dizilen matbaalarda ise kurşun eritilmediğini mürettip çırakları dahi bilirdi. Üstelik Intertype veya Linotype'le yazı dizen ve hakikaten kurşun eritilmesine sebep okul matbaalar tehlikeli olsaydı, önce Ankaradaki Zafer matbasının kapatılması gerekirdi. Zira burada hem kurşunun envai eritiliyor, hem de binanın üst katında D. P. Genel Merkezi toplanıyordu.

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?

- XXIX -

Nihat DOĞANGÜNEŞ

Konuyu iki sual halinde incelemek mümkün:

1 - Kurulmuş bulunan bir demokratik rejim içinde yaşamakta olan bir milletin, bu kurulu düzeni korumak ve yeni şartlara uymak için ne yapması gerektiği,

2 - Demokratik bir rejim içinde bulunmayan, fakat böyle bir rejim içinde yaşamak ihtiyacım kaçınılmaz bir şekilde duyacak basamağa yücelmiş bir millein, demokratik rejimi kurmak, korumak işi ve bunun için nasıl hareket etmesi gerektiği?

Her iki sualin de cevabı: Temeli evvelâ kişi olan İnsan Haklarıdır. Toplumun haltlarına sahip olması, kişinin haklarına sahip olması ile mümkündür. Tarihî tecrübe ise, kişilerin ve toplumların haklarıma hiç bir devirde "Gökten zenbille indirilmiş olduğunu" göstermez. Haklar, hiç bir devirde verilmemiş, onların ihtiyacını kaçınılmaz bir şekilde duyanlar tarafından kazanılmış, alınmış, daha doğrusu fethedilmişlerdir. İşte esas mesele, kişiyi ve toplumu bu ihtiyaç seviyesine yücelten kiritik şartların -ekonomik - kültürel- dini v.s, teessüsü, bu oluşta katalizör rolü oynayacak olan nazariye, kahraman, lider faktörlerinin -yani aydın kişi- varlığı ve üstüne düşeni yapması ile demokratik rejimin gerçekleştirilmesi, sonra da mükemmelleştirilip, korunmasıdır.

Apaçık söylenmesi gerekir ki, en ileri anlamda dahi kütle, sürüdür. Ve önce aydın kişi olan lider, başarıya ulaştığı ölçüde kontroldan çıkmağa, hattâ kendi kendisini aşıp, aldatıcı görüntülerin peşinde bizzat kendi nedeninin inkârı haline gelmeğe müsaittir. Sezarı başarının zirvesinden düşürmüş olan sebeplerle. 1946/1957 Demokrat Partilerini fikir ve davranış bakımından çelişik hale getirmiş bulunan sebepler, kaynağında aynıdır.

Buradan ortaya çıkması gereken gerçek şudur: Millet, demokratik rejime liderin peşinde yücelecek, fakat aydın kişi liderin diktatörleşmesine fırsat vermeyecek, rejimin korunması için ilk yapacağı şey, liderin kontrolünü sağlayarak olan kaideleri vazetmek olacaktır. Bu ise, demokratik rejimin temeli demek olan "Milletin hakimiyeti, liderin kontrolü, yetkililerin ve işlerinin milletin oyundan geçmesi, hakların ve dokunulmazlıkların tasti - ki, tek kelime ile milletin otorite ve mürakabesi" demektir ve rejimi karakterize eder.

Demokratik rejimde "oy" kişinin rejimi korumakta üstüne düşeni yapabilmesini sağlayan tek emin başarı silâhıdır. Fakat, nasıl savaşta silâhın öz kudreti ancak onun kullanımının gerçek bilgisi ile mümkünse, kişi de oyunun değerini ve onun nasıl kullanılacağını bilmek zorundadır. Kişisel olduğu kadar, toplumsal meselelerin olumlu bir şekilde hallinin, hakları tastık veya tahdit eden kanunların, hayat standardının, hürriyetlerin yetkilerin kullanılmasının kısacası işlerin yolunda' yürüyüp yürümemesinden dolayı her oy veren kişi kendi sorumluluk payını bilecektir. Bu ise toplumsal hayat ve toplumsal olgu üzerine daima hassasiyetle eğilmiş bulunması ve azınlığı ölçüsünde ağır mesuliyetler yüklenmesi gereken aydın kişinin işidir. Çünkü toplumu bu basamağa yüceltmek, eğitmek onun görevidir.

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli olmak Demokratik hak ve hürriyetlerin millet olarak ihtiyacı içinde bulunmalı, bu hâk ve hürriyetlerin hiç bir vesile, sebep ve kanunla tahdit edilmesine, ortadan kaldırılmasına -savaş gibi fevkalâde haller müstesna- kişi ve millet olarak tahammülü olmamak demeğe gelir. Ancak rejimin bu şekilde idrakidir ki, parlâmentosunu ve hükümetini partizanlıktan, menfaat oyunlarından, kahramanlıklardan kurtarır, adalet cihazını emniyete şayan kılar ve böylece antidemokratik tahdit ve çarelerin düşünce ve tatbikine fırsat vermez.

Demokratik rejim; Toplumu ve memleketi, halkın oyu ile parlâmentoda çoğunluk kazanan partinin tutumu ile yönetmeğe hak verir. Çünkü çoğunluk onu seçmiştir. İktidar partileri bu noktada' çok dikkatli bulunmağa, "halkın istediği, yahut çoğunluk neyi istiyorsa, doğru ve makûl olun odur!" gibi, tehlikeli bir takım aldanışların peşinde, demokratik rejimi bir çoğunluk diktatörlüğüne dönüştürmekten kaçınmalıdır. Bu konuda sorumluluk, doğruca milletvekillerine aittir. Bir düzen ne kadar demokratik, bir toplum böyle bir düzen içerisinde yaşamakta ne kadar köklü itiyatlar kazanmış olursa olsun, çağına veya genel seviyesine nazaran ileri bir takım hak ve hamlelerin kütleye mal edilmesi gene de bir takım zorlamalara ihtiyaç gösterir. (Amerikada siyahlar meselesi). Aydın kişi, sağ duyusundan çok, heyecanları ve günlük ihtiyaçları ile yaşayan toplumun, gerçek iyi ve ve faydalıyı seçen, beyni olmak zorundadır. O, çoğunluğun istek, eğilim ve kararlarını peşinden gitmeyecek, demokratik düzenin gerçekleri lehine onun oyunu kazanmak çabasında olacaktır. Bu iktidarın kazanılmasında da böyle olacak, yani, aydın kişi hiç bir zaman ve bir sebeple iktidara gelmek veya" iktidarı muhafaza etmek için halkın zaaflarından -dinî-ekonomik-ananevi, istifade yoluna sapmayacak, ana prensiplerden şaşmayacak, tavizler vermeyecektir.

Biz, demokratik rejimde yaşamağa azimli millet deyiminden topluca bütün bir milleti anlamaktan ziyade, böyle bir çaba için yeteri kadar ve yetişkin aydını olan bir millet anlıyoruz Kanatimiz, çağımızda bile dünyâmızın hiç bir milletinin böylesine, idealist bir seviyede bulunmadığıdır. Kütle, aydınlarının istediğini ister, onların ikna gücüne göre değişik çoğunluklarda onların peşinden gider. İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası milletlerin 10-15 yıl içinde kan ve alkışla benimsediklerini gördüğümüz sosyal düzenlerin çelişikliği bu inancımıza hak verir.

Netice olarak; Demokratik bir rejim içinde yaşamağa azimli milletler: Topluma ucuz ekmek mi, Üniversite muhtariyeti mi? Yeteri kadar taşıt mı, hakim teminatı mı? Barınacak yer mi, toplantı hürriyeti mi? İlâç mı, basın hürriyeti mi? vesaire cinsinden politik spekülâtörlere' has sualler tertiplemekten uzak, ekmekle hürriyeti, ilâçla medeni haltları aynı önem ve vazgeçilmezlikle kavramış ye bunları halkına temin için kendini sonsuz bir gayrete koşan aydın kişiyi yetiştirecek ortama sahip olmak zorundadırlar.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Dış Yardım

Müşavirin İstişaresi

Geçen haftanın sonunda gece yarısı, Yeşilköy Hava Meydanına konan uçaktan, aradıkları yolcunun inmesini gazeteciler beyhude yere beklediler. İstanbulun çocuk sever Valisi de, gecenin geç saatinde bu mühim misafiri karşılamaya gelenler arasındaydı. Fakat beklenen adam bir türlü uçaktan çıkmıyordu. Bazı gazetecilerin acaba uçaktan düşmüş olmasın diye meraka düşmeye başladıkları bir arada, esrarengiz satın uykuda olduğu öğrenildi. Elleri boş dönmeyi meslek şereflerine yediremiyen muhabirler hep bir ağızdan "Lütfen Mr. Dewey uyanın"' marşını söylemeye koyuldularsa da nafile, Mr. Dewey uyanmıyordu. Misafirperver Valiye bile, kovulmaya zaten alışık gazetecilerden farklı pir muamele yapılmıyordu. Bir kartın üzerince acele, "hoş geldiniz" mealinde bir kaç satır karalıyan Valiye, mühim misafiri derin uy kusuyla başbaşa bırakıp evine dönmekten başka yapacak bir iş kalmamıştı.

Ertesi gün öğleden sonra Ankaraya gelmiş olan esrarengiz zat, Dışişleri Bakanlığına giderek Dışişleri Bakaniyle konuşuyor, aynı günün gecesi Hariciye Köşkünde şerefine verilen ziyafette hazır bulunuyordu. Meşhur Zafer'de bu ziyaretçiye dair hiç bir haber yoktu. Zafer, birinci sayfasına kısa boylu misafirin, uzun boylu Dışişleri Bakanıyla beraber bir resmini koymayı kâfi görmüştü. Resmin altında ise yalnızca "New York'kun eski Valisi Mr. Thomas Dewey" ibaresi okunuyordu. Bu ibareyi okuyanlar bir eski Valiyle neden bu kadar meşgul olunduğunu, ona neden bu kadar itibar edildiğini elbette ki anlayamadılar. Halbuki İktidarın başı bile bu eski Valiyi görmeye Sası olmuştu. Ama eski Valinin *gayri* resmi sıfatım bilenler için ortada hayret edilecek hiç bir şey yoktu. Amerikanın talihsiz Cumhurbaşkanı adaylarından biri olan Mr. Dewey çoktan beri, ŞU meşhur 300 milyonluk yardımı elde etmek için, Türk Hükümeti tarafından prenslere lâyık Mr ücretle arabuluculuğa tâyin edilmişti. Amerikanın siyasi bünyesi hakkında hayli tecrübesi ve bilgisi olan Dışişleri Bakam, Sam Amcanın memleketinde işlerin nasıl yürüdüğünü çok iyi biliyordu. Dünyanın bu en ileri memleketinde işler kuliste halledilirdi. Kongre üyeleri ve idare, rotalarını "tazyik gruplarından esen rüzgâra göre tayin ederlerdi. E... Cumhuriyet Hükümeti de doğrusu, Washingtondaki Türk menfaatlerini korumayı en nüfuslu bir siyaset adamına tevdi etmek basiretini göstermişti, Hâlen avukatlıkla meşgul olan Dewey iktidardaki partinin en ileri gelen şahsiyetlerinden biriydi. Üstelik iki defa Cumhurbaşkanı adayı bile olmuştu. Siyasî ilimler mütehassıslarına göre, kibirli görünüşü ve hiç te sempatik olmıyan şahsiyeti yüzünden Roosevelt ve Trumana mağlûp olmuştu. Ama ne de olsa partisi içinde Başkan adaylığına yükselen bir kimse, Cumhuriyetçi Parti iktidarına söz anlatmak için biçilmiş kaftandı. Böyle bir adama arabuluculuk için yüzbinlerce dolar vermek, tarlaya tohum ekmek gibi son derece bereketli bir yatırımdı. Yatırım meraklısı iktidar, bu bire bin veren gizli yatırım fırsatını kaçırmamıştı.

İşte iki senelik sabırlı bir "kulis" faaliyetinden sonra müşavir, gayri

Thomas Dewey
Elçiye zeval olmaz

resmi yardım elçiliğini ifâ ettiği memlekete elbette ki bir müjdeyle geliyordu. Kulağa fısıldıyacağı rakkam, hâlâ 300 milyon rüyasını unutamıyan iktidarı muhtemelen tamamiyle memnun etmiyecekti. New Yorklu Avukat, bin dereden su getirerek 40-50 milyonluk bir yardım elde etmenin bile ne kadar güç olduğunu anlatacaktı. En nüfuzlu gazetelerin, Senatörlerin ve Dışişleri Bakanlığının en ileri gelen şahsiyetlerinin desteklediği Hindistana bile Sam Amca, 200 milyondan bir metelik fazla vermeğe razı olmamıştı. Halbuki Hindistan asgarî 500 milyon talep ediyordu. Sonra Washinlgton'daki endişeleri yatıştırmak için, iktisadi hayata çekidüzen verildiği intibaını uyandıran bir kaç jest yapmak ihmal edilmemeliydi. Hani denkçe bütçe, kredi kontrolü falan gibi bir kaç Jest, dolarlarının heba olmasından korkan Sam Amcayı teskine kâfi gelecekti.. Eee bundan sonra da sayın arabulucunun komisyonunu unutmamak lâzımdı.

Hakikaten mütemmim bir iktisadi yardım için Washington'daki hava maziye nazaran biraz daha müsait görünüyordu. Sputnik, eski hasislik günlerine belki de son verecekti. Geçen yaz, dış yardımı budayan Kongre üyeleri, Eisenhower'in dış yardımın arttırılmasını müdafaa eden sözlerini pek yadırgamamışlar -dı. Kırpıla kırpıl a 300 milyon dolara inen yeni "Kalkınma için ikraz fonu* acele sahneye konacaktı. Bu fon az gelişmiş memleketlere uzun vadeli krediler vermek için ihdas edilmişti. Fonun yeni tahsislerle zenginleşmesini Kongreden talep etmeden evvel, fonu kullanmaya başlamak isabetli olacaktı. Sonra Dünya Bankası Export Import Bank ne güne duruyordu ? Gerçi Türkiyenin Dünya Bankasıyla olan münasebetleri hâlâ düzelmemişti. Türkiyeye 1950-1954 arasında 68 milyon' dolar kredi açan Banka temsilcisinin Türkiyeden adeta kovulmuş - olmasını bir türlü affedemiyordu. Türkiyenin iktisadî Siyasetini beğenmediğini müteaddit defa imâ etmekten bile çekinmemişti. Buna rağmen. Sam Amcanın sözlerine pek hürmet eden Dünya Bankasının fikir değiştirmesi imkânsız değildi. Paristeki NATO toplantısı sırasında Başbakanın. Eisenhower'le yaptığı konuşma, bu bakımdan ümit verici sayılabilirdi. iktidarın başının Sam Amcaya arzettiği şükran hislerinin şüphesiz bir mânası olacaktı.

Bu ayın, sonuna doğru Ankaraya gelecek olan Mr. Dullesta elbette elleri boş olarak arzı endam etmiyecekti. Kafasında bir takım projeler vardı. Rusların, Asya ve Afrika memleketlerinin Kahiredeki gayri resmî toplantısında, en kuvvetli silâhlarının iktisadî yardım vaadi olduğu Dulles'ın gözünden kaçmamıştı. Ruslar, hiç bir karşılık beklemeden istediğimiz kadar yardım yapmaya hazırız, diyorlardı. Kruçef az gelişmiş memleketlerle en son lokma ekmeğini bile bölüşmekten çekinmiyeceğini söylemişti. Dulles bu sözlerin bir çok az gelişmiş memleket balkının kalbinde ne derin akisler bıraktığını biliyordu. Bunu bildiği için geçen hafta, Rus iktisadî tehdidinin, Sputnikten bile daha tehlikeli olduğunu, Kongre üyelerine anlatmaya çalışıyordu. Orta Doğu ve diğer Asya memleketlerine Rus yardımı 2 milyon dolara yaklaşmıştı. Amerikanın mutlaka bir şeyler yapması lâzımdı. Asya ve Avrupa arasında bir köprü teşkil eden Türkiyede Dulles, herhalde Amerikanın yeni dış yardım siyasetinden bahsetmek fırsatını kaçırmıyacaktı. Bu arada elbette ki Türkiye-

yi de unutmıyacaktı. Kimbilir belki de. Bağdat Paktı toplantısından bir kaç gün evvel Türkiyeye yapılan yelli yardım haberini Zafer sütunlarında okuyacaktık. Yalnız bu yardımın 300 milyon doların çok aşağısında olacağı muhakkaktı Hele yatırım, maliye ve dış tediye politikaları ayarlanmadıkça, bu yardım birkaç gün beylik sürmekten başka bir fayda temin edemezdi.

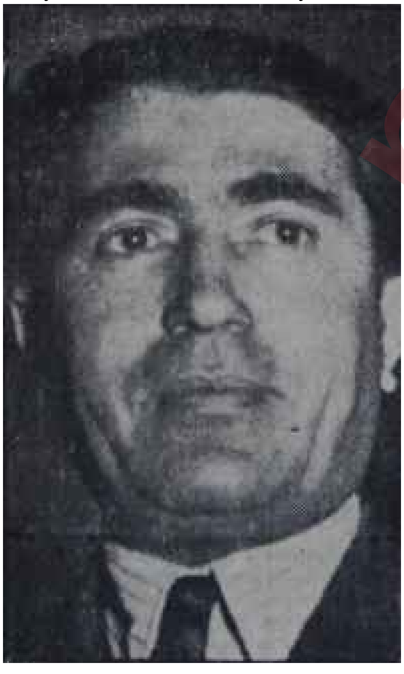
Hibe istemiyoruz

Ne gariptir, Dış yardım elcisi Mr. Dewey'in memleketimizi şereflendirdiği gün Yugoslav Başkan Yardımcısı Svetozar Vukmanovic, Yugoslav iktisadının artık hibeye ihtiyaç göstermiyecek bir seviyeye ulaştığını ilân ediyordu. Hibe şeklindeki Amerikan yardımının, Yugoslav İktisadî gelişmesine büyük hizmetleri olmuştu. Titonun memleketi bunun için Sam Amcaya müteşekkirdi. Ancak bu sayede Yugoslav iktisadı kendi kendim besliyebilecek bir hâle gelmişti. Artık sağlam bir iktisadî temel kurulmuştu, hâlâ hibe beklemekte bir mânâ yoktu. Yugoslavya elbette idi kredi tekliflerini reddetmiyecekti, fakat tekrar ödemek şartıyla.. Yugoslav iktisadının buna muktedir olduğunu Başkan yardımcısı iftiharla söylüyordu.

Bankacılık

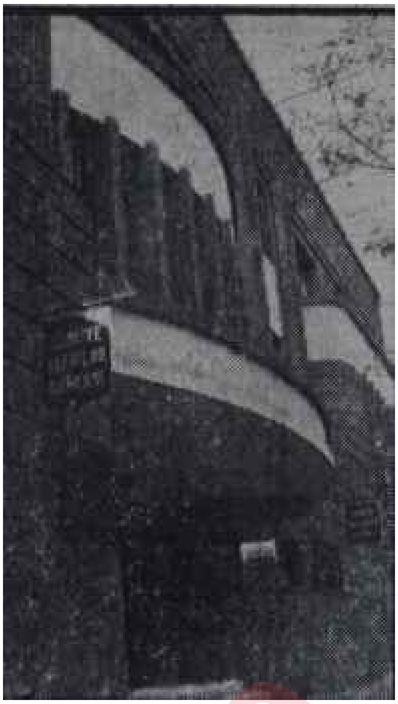
Banka Enflasyona

Geçen hafta gazete haberleri doktorların da bir banka kurmaya heveslendiklerini bildiriyordu. Herkes bir banka hastalığına yakalanmıştı. Almanya Herr Doktorlar, İtalya Kontlar memleketiydi. Türkiye de neredeyse bankalar memleketi haline gelmek üzereydi. Her köşe başında -maşallah- mantar gibi bir banka bitiyordu. Hükümet de enflasyonist siyasetiyle banka enflasyonunu körüklemekteydi.

Ferit Melen

Bu kafayla gidilirse...

Bir banka

Bankalar diyarı Türkiye

Banka heveslileri, banka kurmakla kazançlarım büyük ölçüde arttıracaklarını ummaktaydılar. Pek güzel, fakat bundan memleket iktisadı ne kazanacaktı? Birkaç bankanın yapabileceği işi, yüzlerce bankanın yapması israftan başka bir şey değildi. En ufak bir mahallede beş bankanın birden şube açması lüzumsuz bir hovardalıktı. Bu durum kredinin de daha pahalıya mal olmasına sebep olmaktaydı. Esasen pek gevşek olan kredi kontrolünü de banka enflâsyonu güçleştirmekteydi. Koskoca İngilterede sadece beş bankanın hüküm sürdüğü hatırlanmalıydı.

Gerçi Hükümet te, bu durumun farkına varmamış değildi. Hatta bir Bankalar kanunu tasarısı da hazırlanmıştı. Bu tasarı, nüfusu bir milyonu aşan şehirlerde kurulacak bankaların sermayesinin 5 milyondan aşağı olamayacağı hükmünü ihtiva ediyordu. Böylece, olur olmaz bankaların kurulması önlenecekti. Hele bütün bankaların iştirake mecbur tutulduğu bir Bankalar Birliği, meslek tesanüdünü temin ve gayri meşru rekabeti menedecekti Bu şekilde bankalar disipline davet edildikten sonra, ismi var cismi yok kredi tanzim komitesi, yıllık kredi tevzi plânını tatbik edecekti. ,

Ancak bu tasarı bir buçuk senedir Ticaret Komisyonunda bekle» mekteydi. Banka ve kredi enflasyonuyla mücadele, enflasyona dur demeyi vâdeden Hükümetin, sözünde ne dereceye kadar durduğunu gösterecekti.

Yatırımlar

Entellektüel yatırımlar

Geçen hafta Millî Eğitim Bütçesi Bütçe Komisyonunda görüşülürken, muhalefetin en selâhiyetli ağızları, entellektüel yatıranların ne kadar ihmal edildiğini, bir defa daha ortaya koydular. Sabık Siyasal Bilgiler Dekanı Feyzioğlu, bu, meseleyi konuşturmayı rakkamlara bıraktı. Yeni bütçeye 350 ilkokul için tahsisat konmuştu, hâlen ilkokul ihtiyacı 17.092 ye ulaşmaktaydı. Ferit Melen hesaplamıştı, bu hızla devam edilirse ilkokul dâvası ancak elli yıl sonra halledilebilecekti! Tabii, bu hesap nüfus yerinde sayarsa doğruydu. Halbuki nüfus her yıl binde 30 gibi başdöndürücü bir hızla artıyordu. Halen okul çağında bulunan çocukların yarısının okuyup yazma bilmediği acı hakikatini 1955 sayımı göstermişti. Her yıl 600-700 bin civarında çocuk tahsil çağına girdiğine göre senede 2 bin kadar yeni ilkokula, 7-8 bin de yeni öğretmene ihtiyaç vardı. Yılda 350 ilkokulla yetinilirse, yarının 50 milyonluk Türkiyesi bir ümmiler diyarı hâline gelecekti. Kurulması tasarlanan Halk Eğitimi Umum Müdürlüğünün bu muazzam dâvayı halledebileceğini ümit etmek hayaldi. Esasen halk eğitimi çocukları değil, büyükleri ilgilendiren bir meseleydi.

Thorneycroft

Her şeyden önce prensip

Maliye Bakanı Hasan Polatkan on beş gün evvel, reel millî gelirin duraklama safihasına girdiğini söyliyen münekkitlere cevap verirken, meyvasmı uzun vâdede veren muazzam kültür yatırımlarından da bahsetmişti. İlkokul meselesi, bu muazzam kültür yatırımlarının ahvali perişanım, çok iyi gösteriyordu.

Ortada milli pir dâva vardı. Sen şu kadar senede şu kadar, ben bu kadar yaptım demek meseleyi halletmezdi. Gerekli tedbirler alınmazsa, Türkiye yeniden ve hızla ümmilik devrine doğru gidiyordu.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

İngiltere

Nerde o bakan?

Geçen hafta Muhafazakâr Partinin istikbali parlak Maliye Bakanı Thorneycroft'un istifasını, Başbakan MacMillan istemiye istemeye kabul ediyordu. Maliye Bakanı da. bu istifayla parlak kariyerini gölgelendirdiğini çok iyi biliyordu. Fakat bu şahsî mesele üzerinde durmak bile istemedi. Vazifesi Sterlini korumaktı. Halbuki bazı Kalbine üyeleri, İngilterenin de orta veya uzun menzilli füzeler imal etmesi üzerinde israr ediyorlardı. Bu bütçe masraflarının artması demekti Sterlini kurtarmak için, millî sanayiin yatırımlarını 'banka kredilerini kısan hükümet, âleme talkımı verirken sal. kımı yutmak istiyordu.

İşte parlak istikballi Maliye Bakanının kabul edemediği buydu. Hükümet masraflarının mesuliyetini bu şartlar altında taşımayı reddediyordu. Böyle bakanlar mevcut oldukca, İngiliz Lirasının istikbali elbette ki garanti altındaydı. Bu istifadan sonra Muhafazakâr Hükümet bütçe masraflarını pek fazla arttırmaya cesaret edemiyecekti.

A. B. D.

Bütçe mesajı

Bu haftanın ilk günü Başkan Eisenhowerin bütçe nutkunu okuyanlar Amerikan dış yardımına yapılacağı söylenen büyük değişiklik dedikodularının lâftan ibaret kalmıyacağını anladılar. Gerçi talep edilen yardım miktarı geçen seneye nazaran ancak 86 milyon dolar fazlaydı. Fakat askerî yardımdan iktisadî yardıma doğru net bir kayış gözükmekteydi. İktisadî yardım 2,100 milyarla ilk defa olarak askeri yardımı geçiyordu. Bundan başka hâlâ faaliyete geçmeyen kalkınma ikraz fonu da harekete geçerek, az gelişmiş memleketlere ucuz ve uzun vadeli kredi temin edecekti.

Bunlar iyi alâmetlerdi. Gelgelelim duş yardımın geçen yıl bir milyarını budayan tasarruf sever Kongre üyelerine meram anlatmak kabil olacak mıydı? Eisenhower idaresi Sputnikin, muhterem temsilcileri ve senatörleri, biraz olsun uyandırdığını ümit etmek istiyordu.

A. B. D.

İstirahattaki dudaklar

Sputnik dünyanın etrafında dönmeye başladığından beri Amerikanın üstüne çöken kötümserlik havası yeni yılın ilk günlerinde de devam ediyordu. Nasıl devam etmesindi, NBC, CBS ve ABC gibi büyük televizyon istasyonları yılbaşı gecesi bile, NATO müttefikleri, silâhsızlanma, Rusların ilmî ilerlemesi vesaireden bahsediyordu. Her gün yeni icad olunan bir silâh hakkında uzun uzun izahat veriliyordu Sulh âşıkı Amerikalılar, âdeta, yeni silâhlar üzerinde kurs gören subaylara dönmüşlerdi. Boronla işliyen taze bir bombardıman veya görülmemiş bir Rus avcı uçağı gazetelerin piyasaya sürdüğü günlük istihlâk maddeleri

Eisenhower
New York bombalandı

arasına girmişdi. Gaither Raporu, her sahadaki , üstünlüklerinden şüphesi bile olmıyan Amerikalılara, Rusların ilmî sahada Hür Dünya liderini ne kadar geride bıraktığını öğretmekteydi. Rockefeller tesisinin hazırlamakta olduğu inceleme, daha da iç karartıcıydı. Hele meşhur gazeteci Alsop Kardeşlerin, yeni yıl yazısı kalın siyah bir çerçeve' içinde neşredilseydi, hiç kimse hayret etmiyecekti. Bu yazıyı okuduktan sonra, 170 küsur milyon Amerikalının son yılbaşını yaşadıklarına hükmetmek lâzımdı. Sputnikli dünyada gelecek yılın neler getireceği bilinmezdi!

Evde, sokakta, uçakta, gazetelerde, televizyonda aylardır bu lâfları işiten, dünyanın en ileri demokrasisinin sinirleri bozuk vatan daşlarının ilâhlarının kudretinden şüpheye düşmemesi imkânsızdı. Tapındıkları İke seçimlerde içte ve dışta sulh vâdetmemiş miydi? Demek ki İke aldanmıştı veya aldatmıştı. Bir zamanların sevgilisi hakkında en zâlim hikâyelerin kulaktan kulağa dolaşması için bu kadarı kâfi gelmişti. Doktorların dudaklarım yormaması için İke'a günde beş dakikadan fazla okumayı yasak ettikleri söyleniyordu. Diğer bir hikâye daha az zalim değildi: Cumhurbaşkanının bir golf partisi sırasında, basın sekreteri Jim Hagerty, İke'ı geçenlere, doğru ilerleyip) onu geçmemelerini rica eder. Gösterdiği sebep te şu: Başkanın çok acelesi var, zira biraz evvel New York bombardıman edildi!

Askerî ve İktisadi Hücum

Memleket, sathında ecen bu itimatsızlık havasına rağmen geçen hafta ortasında Kongre, Başkan Eisenhower'in sözlerini 41 defa alkışlarla kesiyordu. Cumhurbaşkanı, Senato ve Temsilciler Meclisi üyelerinin bir harp ilânı haberi kadar ciddiyetle dinledikleri konuşmasında, Amerikanın alması gereken yeni tedbirleri açıklıyordu: Emniyet içinde yaşamak, kuvvetli olmakla mümkündü. Bunun için de Savunma teşkilâtı yeniden gözden geçirilmeliydi. Deniz, kara ve hava kuvvetleri sanki bir bütünün üç uzvu değil de, üç amansız rakipmiş gibi davranıyordu. Füze sahasında geri kalınmasının başlıca sebeplerinden biri, ordu içindeki bu mânâsız rekabetti. Savunma teşkilâtım yeniden tanzim ederek, kardeşler arasındaki rekabete son verilmeliydi. Savunma masrafları arttırılmalıydı, fakat bu da kâfi gelmiyecekti. Zira Rus tehdidi sadece askerî değil, iktisadiydi. Rus iktisadî taarruzunu önlemek için dış yardım arttırılmalıydı. Dış yardım umumiyetle sanıldığı gibi, bir israf değildi.

Ne gariptir, geçen yaz aylarını, dış yardımı insafsızca budamakla geçiren sayın temsilciler, Sputnik'ten evvel tebessümle dinliyecekleri bu sözleri dikkatle takip ediyorlardı. Bu değişiklik inançtan çok korku ve şaşkınlığın ifadesiydi.

Doğu - Batı

Lâf, lâf, lâf

Eisenhower'in Kongrede yaptığı konuşma sırasında Dışişleri Bakanlığının kapısını çalan bir siyâsî Kurye son aylarda mektup yazma rekorunu kıran Bulganinin 19 memlekete gönderdiği mektuplardan bir tanesini Amerikan hükümetine resmen tevdi ediyordu. Kremlin, iki üç aya kadar Cenevrede Hükümet baş-

Selwyn Lloyd
Ustam bozar, ben yaparım

kanlarının toplanmasını teklif ediyordu.

Silâhsızlanma, tabiidir ki bu konuşmanın esas mevzuunu teşkil edecekti. Ruslar atom silâhlarından tecrid edilmiş bir Orta Avrupa fikrine dört elle sarılmışlardı. Sosyalist şimal memleketlerini de, atomsuz böl. geye katılmaya razı etmeye çalışıyorlardı. Herhalde Bulganin'e, kapıyı açık tutan nazik bir "hayır"la mukabele edilecekti. Amerikan halk efkârı bu hayırı hayretle karşılamıyacaktı. Fakat Avrupada durum tamamiyle farklıydı. NATO toplantısı da bunu göstermişti. Güdümlü mermi üsleri elde edebilmek için, Amerika Ruslarla müzakerelere girişmeyi vaadetmek zorunda kalmıştı.

Hele beş haftalık iyi niyet seyahatine çıkmadan evvel, İngiliz Başbakanının yaptığı tepeden inme teklif, Avrupanın haleti ruhiyetini çok iyi gösteriyordu. MacMillan "anlaşmazlıkları temizleyip, en üst kademede bir karşılaşma için yolu açmak" lâzım diyordu. Bir ademi tecavüz paktıyla işe başlanabilirdi. Böyle bir pakttan kimseye kötülük gelmiyecekti. Keza atom silâhları denemeleri, imâli ve kullanılması hakkında da bir anlaşmaya varmak lüzumluydu. İngiliz Başbakanının im beklenmedik sözleri, bütün NATO müttefikleri için sürpriz oldu. Bilhassa Washington, Amerikanın en sadık dostu geçinen MacMillan'ın nasıl böyle falsolu bir ses çıkarabileceğine bir türlü akıl erdirenindi. NATO'lu müttefiklerine danışmadan İngilterenin ciddî bit meselede tek başına ortaya çıkması doğrusu bir skandaldi. NATO hâlen, nâme üstüne nâme gönderen Bulganine, hep bir ağızdan falsosuz bir cevap hazırlamakla meşguldü. Böyle bir anda ihtiyatlılığı ve soğukkânlılığıyla tanınmış İngiltere oyun bozanlık ediyordu. Ademi tecavüz paktının tabiî neticesi, en azından Avrupanın atom silâhlarından tecridi olacaktı. Daha geçen ay, Avrupayı atom silâhlarıyla teçhiz etmek karar altına alınmıştı. Bu ne pehriz, bu ne lâhna turşusuydu?

MacMillan elbette bütün bunları bilmiyecek kadar tecrübesiz bir politikacı değildi. İngiliz halk efkârına ve ziyaret edeceği Commonwealth üyelerine, bilhassa Nehruya şirin görünmek için ortaya böyle bir lâf atıvermişti. Politika denilen nesne, inanmadığını söylemek değil de neydi sanki?

Ama gelgeldim Ruslar bu sözleri . ciddiye aldılar. Muhafazakâr Parti lideri daha sözlerini bitirir bitirmez, Rus Hükümeti, MacMillan'ın tekliflerinin müsbet olduğunu beyan ediyordu Sürpriz sırası şimdi İngiltereye gelmişti. İki cami arasında kalan MacMillan'a tükürdüğünü yalamaktan başka yol gözükmüyordu. Hayır ademi tecavüz paktı başta değil sonda gelecekti. Evvelâ üst kademede müzakere, sonra pakt. Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd daha . da ileri giderek, en yüksek kademede bir toplantıya halen lüzum olmadığını söylüyordu. Mûtad diplomatik kanallar vasıtasıyla pek âlâ konuşulabilirdi. Dulles da Lloyd'dan farklı bir dil kullanmıyordu: Rusyayla, en üst kademede konuşma zamanı henüz gelmemişti. Silâhsızlanma mevzuunda. Ruslarla müzakereye girişilmesinde ısrar eden, Eisenhower'in silâhsızlanma müşaviri

Bulganin
Nâme name üstüne

MacMillan
Falsolu ses

Stassen'ı da kolayca mağlup eden Dulles, muhalefete rağmen şimdilik duruma hâkimdi. Amerika Dışişleri Bakanının maksadı açıktı: Ruslarla en yüksek kademede, yakın bir zamanda -muhtemelen bu yaz- elbette konuşulacaktı. Ama daha evvel, Amerika, Sputnikle kaybettiği prestijini yeniden bulmalı, askerî sahada kaybettiği üstünlüğü ekle etmeliydi. Batı tesanütümün tekrar tesisi için, Hür Dünya liderinin kuvvetli olması şarttı. Ancak kuvvetli bir Batı Bloku, Ruslarla müzakereden müsibet bir netice bekleyebilirdi.

Avrupa ve Amerikada herkes Doğu ve Batı arasında müzakerelerin pek uzak olmıyan bir zamanda mutlaka başlıyacağından emindi. Müzakereler mukadderdi. Hatta bir Batılı gazeteci, bu zarureti Mr. Dulles'ın bile idrâk ettiğini yazmaktan çekinmiyordu.

Asya

Aynı kâbus

Geçen **hafta** ortasında. Yeni Delhi'de buluşan Asyalı iki devlet adamı **Nehrıı** ve Sokarno'nun haşhaşa neler konuştuğunu keşfetmekte gazeteciler hiç sıkıntı -çekmediler. Böyle bir konuşma elbette ki, müstemlekeciliğin tarih tarafından mahkûm edildiği hakkında Batılılara verilen bir dersle **bitecekti.** Batılılar binlerce defa tekrarlanan bu hakikati kafalarına yerleştirmeliydiler. Tarihin akışı durdurulamazdı, Asya artık uyanmıştı. Batının menfaati bu cereyanı kösteklemeyi değil, des-

teklemeyi gerektiriyordu. Kısacası Hollandalılar Batı İrian'ı terketmeliydiler. Sulh yollarından ayrılmamak tavsiyesiyle, sulh güvercini Nehru, elbette ki Endonezya talebine hissiz kalmıyacaktı.

Glubb Paşaya ne buyrulur?

Nehru ve Sokarno müstemlekecilik üzerinde tefekkür ederken, İngilterenin cenubunda Mayfield köyündeki Tudor stili evinin bahçesinde ak saçlı, ak bıyıklı bir adam da müstemlekeciliğin akıbeti hakkımda aynı şeyleri düşünüyordu. İlk bakışta bunun hayret edilecek hiç bir tarafı yoktu. Batıda binlerce adam, hattâ bazı siyasi partiler "müstemlekeciliğe son!" diye feryat ediyorlardı. Fakat Batı hâkimiyetinin artık tarihe mal olduğunu söyliyen adam, müstemlekeciliğin sembolü olarak tanınan Glubb Paşa olursa iş değişirdi. Arap Lejyonunun kumandanı Glubb Paşa hayatının tam 36 yılını Orta, Doğuda geçirmiş, çölleri karış karış öğrenmişti. Araplaşmış bir İngiliz sayılabilirdi. Fakat ne olursa olsun Glubb, uyanan Arap milliyetçiliğinin nazarında müstemlekeciliğin en haysiyet kırıcı mümessiliydi. Bu yabancı paşayı evine göndermek, Arap gençliğinin kâbusu haline gelmişti. Ve 1956 yılında Glubb, İngiltere yolunu tutarken Arap Dünyası bayram yapıyordu.

Çöl Fatihinin Mayfield köyündeki inzivasında, İngiliz İmparatorluğunun ihtişamlı günlerini unutamıyarak intikam arzulan içinde yaşaması beklenirdi. Ne gezer.. 36 yıllık çöl hayatı . mahcup görünüşlü Paşayı filozoflaştırmıştı. Hakikatleri filozofça kabul ediyordu: Orta Doğudaki İngiliz hakimiyeti yıkılmıştı, yıkılmaya mahkûmdu. İngilterenin sonu, Glubb Paşanın da sonu demekti. Bunda ne kızacak, ne üzülecek bir şey vardı. Zamana ayak uydurmak lâzımdı. Suriyeliler, Ürdünlüler kendi kaderlerini kendi istedikleri gibi tâyin etmek istiyorlardı. Bu hoş karşılanmalıydı. Glubb Paşaya "artık Orta Doğuda yer yoktu." Arabistan çöllerinde at oynatmak sırası şimdi Amerikalılara gelmişti. Bari Amerikalılar bu çöllerde at oynatmasını biliyorlar mıydı?

Sovyet Rusya

Alimler şehri

Şimdiye kadar esir kampları için en ideal mevki sayılan Sibiryada, Rusların bir âlimler şehri inşasına başladıklarım, geçen hafta New-York mahreçli haberler bildiriyordu. Novosibirsk civarında kurulan bir milyon nüfuslu şehir, dünyanın en büyük ilim merkezi olacaktı. Ahalisini âlimler, araştırıcılar, talebeler ve yardımcıları teşkil edecekti. Binlerce işçi, bu yeni zaman prenslerinin emrine amade bulunacaktı. Âlimler şehri başlangıçta, matematik ve tabiî ilimlerle meşgul 13 muazzam araştırma enstitüsüyle donatılacaktı. Sosyal ilimler, Edebiyat vesaire sonradan gelecekti. Rusyanın en büyük Üniversitesi, bu şehirde yeni âlimler yetiştirmek için faaliyete geçecekti. 4-6 milyon kitaplık bir kütüphane hazırlanmaktaydı. Bu bir milyonluk, âlimler cennetinin mantar gibi yerden bitmesi için üçdört yıl kafi gelecekti.

Nehru
Asyanın şuuru

Glubb Faşa
Orta Doğuda yeri yok

Ruslar dünya âlimlerinin ağzının suyunu akıtmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Kredi azlığı dolayısiyle araştırmalarını bir türlü istedikleri gibi yürütemiyen Batılı âlimler, meslekdaşlarının, korkunç isimli Sibiryada da olsa, kavuşacakları muazzam imkânlara gıpta etmekten kendilerini alamadılar. İlmi ilerleme, dâhilerin buluşlarına tâbi olmaktan çoktan çıkmıştı. İlerleme herşeyden evvel kredi ve organizasyon işiydi. Amerika da Rusya gibi, bu yolda milyarlar harcıyordu. Sputnikten beri Rusların ilmi sahadaki inkâr edilemeyen başarısı, Atlas Okyanusu ötesinde ilme verilen ehemmiyeti elbette bir kat daha arttıracaktı. Hattâ ilmî araştırmalara daha fazla dolar ayrılmasını temin için, bütün âlimler adeta söz birliği etmiş gibi Rusyanın en ufak başarısını bir silâh olarak kullanıyorlardı. Bu denenmiş bir usuldü. Kongreden fasla kredi koparmak için siyaset adamları ve generaller evvelâ Ruslar askeri sahada şöyle ileri, böyle ileri diye simsiyah bir tablo çiziyorlar, sonra hesap pusulasını uzatıyorlardı. İlim adamları da aynı şekilde hareket ediyorlardı. Bu sebeple, Siburadaki' âlimler şehrinin ballandıra ballandıra anlatıldığı tek memleket Amerikaydı. Amerika ilmî sahada Ruslardan aşağı kalmamalıydı. Hür dünyanın ölüm kalımı ilmî başarısına bağlıydı. Bu telâş verici haberler, tabii ki ilmî araştırmalara daha fazla para harcanması talepleriyle son buluyordu.

İlim ve edep

Atom âlimlerinin, ilmî sahada Rusya bizi geçiyor feryatları devam ederken, meşhur Dr. Kinsey'in ölümünden sonra kurulan Kinsey Enstitüsü, Amerikan Hükümetinin ilme karşı gösterdiği anlayışsızlıktan daha az şikâyetçi değildi. İndiana Üniversitesine bağlı Enstitünün hikmeti vücudu, cinsî sahada araştırma, lar yapmaktı. Kinsey'in açtığı çığırda, çırakları devam ediyorlardı. Bu iş için Avrupadan eh açık saçık, en tuzlu biberli dökümanlar toplamışlardı. Gelgeldim Gümrük idaresi bu ilmî malzemeyi bir türlü Amerikan topraklarına sokmaya razı olmuyordu. Hattâ Gümrük bir ara bu "şer çiçekleri"ni yakmaya bile kalkışmıştı. Bereket Edmund Palmieri adlı bir hâkim araya girerek, Cinsî Araştırma Merkezinin ilim hazinesini kurtarmıya muvaffak oldu. Hakim Palmieri ilmi maksatlar için ithal edilen dokümanların müstehcen sayılamıyacağını, "biri için acık saçık sayılan şeyin, bir diğeri için bal gibi ilmi bir anket mevzuu olabileceğini" söylüyordu.

İndiana Cinsi Araştırma Enstitüsünün, dokümanlar üzerindeki zevkli incelemelerden sonra neşredeceği eser, herhalde Sputnik kadar tesirli olacaktı.

Ç A L I Ş M A

İşçiler

Dert bir değil ki..

Geçen haftanın ortalarında bir gece Hilton Oteli müşterileri cazın baş döndüren nağmeleri arasında eğlenirken, otelin dedektifi de havanın soğukluğuna rağmen bahçenin bir köşesinde gizlenmiş bekliyordu. Dedektifi böyle soğuk bir kış gecesinde otelin içinde değil de bahçesinde gizlenmeğe sevkeden olay bekçilerden birinin yaptığı ihbardı. Buna göre bir şahıs, muhtemelen bir garson, içinde ne bulunduğu bilinmeyen bir havayolları çantasını bahçeye çiçekler arasına bırakmış, sonra da usulca uzaklaşıp gitmişti. Dedektif gecenin geç saatlerine kadar soğukta beklerken çalıştığı müesseseye bir hizmette bulunacağını düşünerek teselli buluyordu. Olayı ihbar ederi bekçi de işverene karşı vazifesini yaptığını zannediyordu.

Dedektif bu şekilde cazip avını beklerken, bahçenin parmaklıklarından ince, uzun boylu bir şahsın sarktığını görünce hayret etti. Bu adamda hiç de hırsız kılığı yoktu. Karanlık, dedektifin adamın kim olduğunu görmesine imkân vermiyordu. Nihayet bu kadar bekledikten sonra dedektif birazcık daha bekliyebileceğini düşündü. Karanlıktaki adam ise etrafına bakındı, arkadan eğildi, bir hava yolları şirketinin ismini taşıyan çantayı çiçekler arasından almak üzere uzandı. Dedektif derhal adamın eline yapıştı ve onu bu hali ile doğru otele götürdü. Vakit gece yarısını geçmiş ve oteldeki eğlenceler bir hayli hız almıştı. Onun için müşterilerden bu garip olayla pek ilgilenen olmadı. Otel idaresi de hâdisenin müşteriler tarafından pek sezilmediğini zannederek sevindi. Fakat sonradan, bu hırsızlığı yapan genç ve yakışıklı adamın otel garsonlarından biri olduğu anlaşılınca otel idarecileri bir hayli telâşa düştüler. Çantanın içinde, pahalı içkilerin adeta bir kolleksiyonu vardı. Anlaşılan garson, bunları müşterilere ikram etmekten bıkarak biraz da kendine ikram etmek istemişti.

Hilton Otelinin personel müdürü namuslu adamdı. Bu gibi olaylara göz yumamazdı. Garsonun işine derhal son verildi, hesabı da kesildi. Buraya kadar ortada önemli bir şey yoktu. Hırsızlık heryerde olabilirdi ve cezasını da görmesi tabiî idi. Bir garsonun hırsızlık yapmasına en fazla üzülenler diğer garsonlar olmuştu. Çünkü bu suretle kendileri de zan altında kalabilirlerdi. Onun için bir garsonun hırsızlık yaptıktan sonra yakalanıp işinden çıkarılmasını memnuniyetle karşılamışlardı. Üstelik garson yabancı idi. Oradan mütehassıs diye getirilmiş. Türk (garsonların başına geçirilmişti. Dışardan geldiği için Hiltonla mukavele yapmıştı ve yabancı olduğu için de Türk garsonlardan bir hayli yüksek ücret alıyor, çeşitli ikramiyelerden de faydalanıyordu. Bütün bunların üstüne kalkıp bir de içkisini otelden çalması doğrusu herkesi hayrete düşürmüştü. Mesele bu şekilde polise aksetmeden sadece garsonun işinden atılması ile kapatılmışa benziyordu. Fakat bu hâdisenin üzerinden birkaç gün geçtikten sonra otelde müşterilere hizmette meşgul olan garsonlar yabanca şefin iş elbiselerini giyip aralarına karıştığını görünce evvelâ gözlerine inanamamışlardı. Sonra baktılar ki bu, birkaç gün evvel işine son verilen ince uzun yabancı garsonun ta kendisi idi. Garsonların hayretten gözleri açılmıştı. Çünkü bundan önce bir iki garson çok ufak hâdiseler yüzünden hırsızlık yaptıkları iddiası ile ve haksız olarak işlerinden çıkarılmışlardı. Birinin celbinde 3-4 adet, kâğıt peçeteler bulunmuştu. Bu peçeteleri cebinde taşıyan garson yabancı gibi bunları ne otelden dışarıya çıkarmış, hatta ne de teşebbüs etmişti., Fakat Türk garsonun cebinde 3-4 adet kağıt peçetenin bulunması hırsızlık yaptığını ileri sürmek ve işine son vermek için yeter sebep sayılmıştı. Yabancı garson ise bir çanta dolusu pahalı içkiyi otelin dışına çıkarmış ve oradan alıp savuşacağı sırada' yakalanmıştı. Doğrusu bu haksızlıktı. O kadar ki, personel müdürü bile Çileden çıkarak istifasını vermek zorunda kalmıştı. Fakat sonradan araya girenler olmuş, adam bundan soru ra işine dönmüştü

Yabancı garsonun bukadar açık bir hareketinden sonra yeniden işine alınması bütün Türk garsonlarım haklı olarak üzmüştü. Otelin müdürü yabancı diye, hırsızlık yaptığı aşikâr bir adamı yeniden aralarında görmek istemiyorlardı. Bu yüzden, o günlerde yapılan personel balosuna Türk garsonların ve personelin katılmayacağını anlayan otel müdürü onları baloya şahsen teker teker davet etmek nezaketini göstermek zorunda kaldı.

Hilton' un önden görünüşü
"Hasbaya yakışıyor da..."

İşverenler

Onlar da dertli

Son alınan sözde iktisadi kararların tesiri ile piyasada hasıl olan ve bilhassa tekstil endüstrisini feice uğratan işsizliğe AKİS başındanberi işaret etmişti. İşçilerden sonra şimdi işverenlerin de işsizlik konusunda

VEREM VE İŞÇİLER

Adil AŞÇIOĞLU

Memleketinizde verem, diğer bir çok hastalıklar gibi henüz önüne geçilmemiş bir afet olarak hüküm sürmektedir. Bu hastalığa yakalanan ve hergün yakalanmak tehlikesi ile karşı karşıya bulunanlar arasında da işçiler şüphesiz başta gelmektedir. Verem, Koh basillerinin gıdasızlık, ağır çalışma ve kötü yaşama şartlarının yardımı ile akciğerlerde meydana getirdiği bir hastalıktır. Bu hastalığın tedavisi de iyi gıda almağa, iyi bakıma ve dinlenmeye ihtiyaç gösterir.

Memleketimizde veremle savaşın mazisi bir hayli eski olmakla beraber, hastalığın bugüne kadar önüne geçilememiş olmasının başlıca sebebi yapılan savaşın hastalığın asıl sebeplerine karşı yöneltilmemiş olmasından ileri gelmektedir. Vakıa veremli hastaları sağlanıl aydan uzak tutmak, onları muayyen bakım müesseselerine yerleştirmek, şüphesiz hem hastaların iyileşmelerine hem de hastalığın sağlamlara yayılmasına engel olmak bakımından faydalı bir yoldur. Fakat hastalığın asıl gıdasızlık, havasızlık, ağır çalışma şartları altında kolayca gelişebildiği düşünülecek olursa, önlenmesine bu yoldan gidilmesi daha tabiîdir. Bununla beraber, memleketimizde maalesef hiçbir hastalığın asıl sebebini gidermek gibi sağlam bir yol tutulmamıştır.

Veremin gıdasızlık, kötü yaşama ve ağır çalışma şartları altında yaşayanlarda daha kolay gelişebilmesi sebebi ile en çok işçiler arasında tahribat yaptığı meydandadır. Maden ocaklarından dokuma atölyelerine kadar hiçbir işyerinde işçilerin sağlığını korumak bakımından yeterli kanun tedbirleri alın madiği gibi, mevcut kanun tedbirlerinin de tam olarak uygulandığına, rastlamak pek güçtür. Bilhassa maden ocaklarında çalışan isçilerin kömür ve sair tozları teneffüs etmeleri sebebi ile vereme daha elverişli şartlar içinde çalıştıkları bilinmektedir. Bundan başka maden ocaklarında havasızlık rutubet gibi şartların bulunması ve toprak altında çalışanların muayyen bir müddet sonra toprak üstünde çalıştırılmalarına dikkat edilmemesi veremin maden işçileri arasında kolaylıkla yayılmasına sebep olmaktadır.

Bununla beraber, işçilerin verem hastalığına tutulması için elverişli şartlar yalnız maden ocaklarında değil, hemen bütün işyerlerinde mevcuttur. İşçiler kurşun ve diğer madeni tozlarla, boyalar ve toprakla daima temas halinde olduklarından teneffüs etlikleri hava ciğerlerinin kolayca tahrip olmasına yol açmaktadır.

Modern tıp hangi mesleklerin ne gibi hastalıklar doğurduğunu hemen tamamen tesbit ettiği' halde memleketimizde meslek hastalıklarının ilmî bir şekilde tasnif edilmediği görülmektedir. Bir mesleğin devamlı olarak ifasından doğan birçok hastalıklar ve bu arada verem maalesef, meslek hastalığı sayılmadığı için işlerinden dolayı hastalığa tutulan işçiler bundan adetâ kabahatli tutularak kendilerine hiç bir yardımda bulunulmamakta, üstelik işlerinden çıkarılmaktadır.

İşçilerin çeşitli meslek hastalıklarına ve bu arada vereme, tutulmalarının başlıca sebebi şüphesiz ki bu hastalıklara karşı mukavemetsiz olmalarıdır. İşçilere ödenen ücretlerin son derece düşük olması onların gıdalarım tam olarak almalarına engeldir. Buna bir de işyerlerindeki sağlık şartlarının bozukluğu katılınca tabiatile isçiler kolayca veremin pençesine düşmektedirler. Hastalanan işçilere yapılan sağlık yardımları az olduğu gibi bakım süreleri de kanunen muayyen olduğundan -yani işçi iyileşinceye kadar değil, sadece muayyen bir süre için bakıldığından- bir defa hastalanan kolayca iyileşememektedir. İyileşmek için işçinin kendi malî kaynaklarına başvurması gerekmektedir. Halbuki bir işçi ancak günlük geçimini sağlayacak kadar ücret almakta ve çalışamayınca bu ücretini de kaybetmektedir. Bu sebeple de kendi imkânları ile iyileşmesine imkân kalmamaktadır.

İşçi sağlığını korumak hususundaki kanun tedbirleri yetersizdir. Bu yolda kanunun nasıl uygulanacağını gösterecek nizamnameler de hazırlanmadığından işyerlerinin sağlık şartları gerektiği gibi kontrol edilememektedir. Esasen kanundaki müeyyidelerin hafif para cezasından ibaret kalması dolayısile işverenler masrafa girerek işyerini sağlık şartlarına uydurmaktansa hafif olan cezayı ödemeyi tercih etmektedirler. Sağlık şartlarına uymayan işyerlerinin kapatılması yoluna gidildiği de görülmemektedir. Buna sebep olarak ta ilgililer böyle bir işyerinin kapatılması halinde işçilerin açıkta kalmaları tehlikesini ileri sürmektedirler. Bu yüzden işyerlerinin sağlık şartlarına uyması bir türlü mümkün olamamaktadır.

Memleketin istihsal gücünün temeli olan işçilerin sağlıklarının korunması propaganda ile değil, ancak ye ancak onların maddî yaşama şartlarının düzeltilmesi ile mümkündür.

seslerini çıkarmağa başlamaları tahminleri doğru çıkarıyordu. Bu hafta nın başında memleketimizin tanınmış tekstil sanayicilerinden Atıf ilmen tekstil endüstrisi çalışıp giderken alınan isabetsin kararlarla beklenmedik krizlerin yaratıldığını ifade etmek zorunda kalıyordu. Atıf İlmenin asıl şikâyeti, alınan kararlardan ziyade bunların bir kararsızlığın belirtisi olmaları noktasına yönetilmişti. Her hükümet kararlar alabilirdi, fakat Hükümetlerin ve Bakanlıkların kararlar alırken ne yapmak istediklerini bilmeleri lâzımdı. Üstelik bir karar alırken bunun neticelerini iyice ölçüp tartmak gerekiyordu. Kısacası herkesin aradığı, ekonomik güven ve istikrardı. Ekonomik güven ve istikrar olmadıkça herkes ne yapacağını şaşırmış vaziyette bekler ve istihsal de tabiatiyle artacağına düşerdi. Halbuki Hükümet ha. yatı ucuzlatmak ye mal darlığım gidermek, istiyordu. Bunun için de istihsali arttırmaktan başka çare yoktu. Demek oluyordu ki, alınan kararlar kendilerinden beklenenin tam tersine sonuçlar vermişti. Ekonomik krizler yalnız bizim için değil fakat batı ekonomileri için de tabiî olaylar olarak kabul ediliyordu. Mevsimlerin, konjonktürün ve hükümetler tarafından alınan çeşitli kararların sonunda bir iş kolunda veya bütün *iş* kollarında sıksık krizler oluyordu. Şu var ki Batıda bu krizler gizlenmediği gibi, hükümetler bunların yaklaştığını bile, önceden halka ve ilgililere duyurmakta ancak fayda buluyorlardı. Böylece halkı uyartıyor, krizleri önlemek ve gidermek için hem kendisi tedbir alıyor, hem de halkı tedbirler almağa çağırıyordu. Bizde ise, işler tam tersine oluyordu. Krizler çok def'a tabiî âmillerden ziyade sun'î kararlardan ileri geliyordu. Üstelik bu kararların krizler doğurabileceği düşünülmüyor ve bilinmiyordu Nihayet krizlerin geleceğini veya geldiğini bildirenlere de iyi gözle bakılmıyordu. Bu yüzden Atıf İlmenin dediği gibi "durup dururken krizler yaratılıyor"du ve bunlarıın karşısında apışıp kalıyorduk. Sonra da bazı ilgililer ortaya çıkıp "iyi ama bu işten anlayanlar neden daha önceden bizi ikaz etmediler?" diye dert yanıyorlardı.

K A D I N

SOSYAL HAYAT

Kadınlar saltanatı

Geçen Çarşamba günü Bulvar Palasa, öğle yemeği için gelen müşterilere garsonlar pavyon kısmında yer gösteriyorlardı. İleri sürdükleri mazeret de şuydu: "Büyük salonu hanımlar kapatmışlardı." Erkekler bu sözleri duyunca yarı ciddi yarı şaka kızgın kızgın başlarını sallıyorlar ve istemiye istemiye merdivenlerden aşağıya inerken:

"— Ne yapalım? Kadınlar Saltanatı'' diyorlardı.

Yukardaki salon hakikaten baştan başa hanımlarla dolmuştu. O gün Türk _ Amerikan Kadınları. Kültür Derneğinin aylık yemek toplantısı vardı Bu toplantıda Türk hanımlar Amerikan arkadaşlarına alaturka bir konser dinleteceklerdi. Menşure Tunay, Selâhattin Erköse Ali Erköse ve Hüseyin İleri bu konseri Dernek menfaatine kabul etmişlerdi. Zaten Amerikalılar bize ait herşeyi öğrenmek, bilmek istiyorlardı. Şeref masasında* oturan Mrs. Warren de dahil olmak üzere hepsi merakla konseri bekliyorlardı. Dernek Başkanı Suzan Pamire gelince o gayet Heyecanlı idi. kapıdan ayrılmıyor ve dört gözle sanatkârları bekliyordu. Üyeler önce gruplar halinde durarak selâmlaşıyor. hatır soruyor, sonra kendilerine verilen masa numarasına göre yerlerini arıyorlardı. Her masada Türk ve Amerikalı hanımlar karışık şekilde oturuyor, böylece ahbaplık etmek fırsatını buluyorlardı. Konuşmalar ekseriyetle yemek tarifi ve çocuklar üzerinde cereyan ediyordu. Birçok Türk hanımı, İngilizcelerini ilerletmek için iyi bir fırsat elde etmişdi. Ama doğrusu Amerikalılar da onlardan geri kalmıyorlar ve sık sık Türkçe kelimeler kullanacak Türkleri şaşırtıyorlardı. İçlerinde lügat paralayanlar da vardı.

Davetsiz bir misafir

Yemekler çok güzeldi. Amerikalılar Türk hanımlardan uzun uzun izahat alıyor ve Türk yemeklerini methediyorlardı.

Sıra konsere gelmişti. Ancak kimse Asya Gribini hesaba katmamıştı. Ankarada ismini unutturmuş gibi görünen bu davetsiz misafir birden kendisini Bulvar Palas salonlarında hissettirdi. Erköse kardeşler Asya Gribine yakalanmışlardı. Konser verilemiyecekti İş başa düşüyordu. Türk **Amerikan Derneğinin** ananeleri gereğince bu tip yemekli toplantıların muhakkak bir programı olur, bir sanat-kültür gösterisi yapılır veyahut sosyal grup yararına piyango tertip edilirdi. Suzan Pamir masaları dolaşmağa başladı.

"İçimizdeki sanatkarlar"

Masalar arasındaki dolaşmasını bitirip mikrofon başına döndüğü zaman Başkanın yüzü gülüyordu.

"— Çam ağacının bahara müdanesi yoktur." dedi.

Bu Türk **ata** sözünü İngilizceye tercüme ettikten sonra:

"— İçimizdeki sanatkârları böylece tanımak fırsatını bulacağız" diye ilâve etti.

İlk sanatkâr Mrs. Mitchell idi. Hafif bir Amerikan caz parçasını çaldı.' Birçok dinleyiciler de piyaniste ayaklarıyla tempo tutarak yardım ediyordu.

Suzan Pamir misafirleri karşılıyor
Şeref misafiri: Mrs. Warren

Güney Damlacı
Sahnenin heyecanını tattı

İkinci sanatkâr Güney Damlacı Bethowen'den bir parça seçmişti. Hazırlıksız çıktığı için biraz heyecanlı idi fakat tuşlara derhal hakim oldu. Mithat Fenmenin talebesi . idi ve küçük yaştan piyanoya başlamıştı. Güney Damlacı hararetle alkışlarken Suzan Pamir de rahat rahat gülümsüyordu. Muhakkak ki. her kötü hâdisenin bir iyi tarafı vardı. Hanımlar, böylece canlarındaki mütevazi sanatkârları keşfetmişlerdi. Bundan böyle artık bu sanatkârlar sık sık sahneye çıkmak zorunda kalacaklardı.

Eğitim

"Ağaç yaşken eğilir"

Muhite intibak edebilmek, genç kızlar için de, yetişmiş delikanlılar için de muhakkak ki en mühim - problemlerden biridir. Ancak, intibak meselesini şahsiyetsizlikle karıştırmamak ta şarttır. Zamanımızın en mühim davalardan biri olan intibak mevzuu bazı realiteleri kavrıyarak hislerimiz ve hareket tarzlarımızla bu realite arasında bir muvazene kurmamıza, muhitle geçinebilmemize dayanmaktadır. Bu, ekseriyetin hareket tarzını, ekseriyetin fikrini münakaşasız kabul etmemiz manâsına gelmez. Aileler çocuklarını yetiştirirken onlara birçok tesirler yaparlar. Çocuk büyüklerine ve muhitine bakarak kendisine bazı istikametler verir. Bunu bilerek yapması şart-

tır. Aile çocuğuna, ikna olarak itaat etmesini ve yerine göre de şahsiyetini göstermesini öğretmelidir. Ekseriyetin düşündüğü gibi düşürtmek veya böyle görünmek, ekseriyetin yaptığını muhakemesiz taklit etmek elbette ki kolaydır ve gençlerin birçoğu yaptıkları birçok yanlış hareketleri sırf birbirlerine uymak için yapmaktadırlar. Şayet bir sınıfta gizli gizli boyanan kızlar varsa, aynı teklif karşısında kalan disiplinli talebe bunu kolay kolay reddedemez, çünkü arkadaşlarının alayından korkar. Aynı hisle ve tiksine tiksine kendisine uzanan sigarayı içen birçok genç vardır. Ekseriyet filânca artist gibi saçlarını tarıyorsa pek az genç kız, kendisine yakışanı aramayı düşünecek, taklidi çok daha kolay addedecektir. Bir zamanlar bütün genç kızlar Si-

Genç bir kız
"Kime benziyeyim?"

mone Simon'a benzerdi sonra Audrey Hepburn'a benzediler, Brigitte Bardot oldular. Eğer bir sınıfta ekseriyet hissizse ve meselâ eksikliği olan bir çocuğu alaya almışsa bu alaylara iştirak etmiyecek veyahut bunları önliyebilecek pek az genç çıkar. Halbuki bu haksız hareketlerden rencide olanlar çoktur ve herkes bir baş beklemektedir. Bu baş, çocuklara doğru yolu gösterecek şahsiyet sahibi bir başka çocuktur, ve ona pek sık rastlanmamaktadır. Gençlerin moda haline gelen her yeniliği, manasız da olsa, benimsemelerinin sebebi hep bu taklitçilik meselesidir. İnsan ruhunu tanıyan terbiyeciler ve psikologlar şahsiyet noksanlığı yüzünden herşeye "peki" diyen ve bütün emirlere itaat eden çocuklara, zaman zaman büyükleri uğraştıran, fakat ne istediklerini bilen şahsiyet sahibi çocukları tercih ederler. Birinciler, iyiliği benimsedikleri kolaylıkla kötülüğü de benimsiyebilirler. İkinciler ise bir kere ikna edildikten sonra artık onlar için hiçbir tehlike yoktur.

Gençlerin hayatta kazanacakları en büyük zafer kendi şahsiyetlerini meydana çıkarmak, oldukları gibi, düşündükleri gibi görünmekten çekinmemektedir. Arada sırada ve tabii haklı olduklarını bildikleri zaman, sıradan çıkmaktan, cereyana karşı, durmaktan, akıntıya karşı yüzmekten çekinmemelidirler. Haklı bir dava için mücadele etmek ve koyun fikirli kimselerle çarpışmak güzel birşeydir. Hayatta muvaffakiyetin ilk şartı yerim alabilmek, meziyetlerini gösterebilmek, şahsiyetini kabul ettirmektir. Başkalarının kafaları ile düşünen, başkalarının gözleriyle görmeye alışan kimselere gelince, bunların ne kendi kendilerine, ne de yaşadıkları cemiyete faydaları vardır. İyi istika-

BİLGİ YARDIMI

Jale CANDAN

Bir cemiyette yardımlaşma arzusu çoğaldıkça ve bu bir sisteme bağlandıkça, muhakak ki birçok meselelerin halline doğru hayırlı adımlar atılmış olur. Memleketin her tarafında, gün geçtikçe çoğalan yardım derneklerine ve bu derneklerde gönüllü olarak çalışan hanımların müsbet faaliyetlerine bakarak, cemiyetimizde bir yardımlaşma arzusunun doğduğuna hükmetmek gerekmektedir. Ancak, bu yardımlaşma arzusunun henüz sistemli bir çalışmaya bağlanamadığını ve dağınık faaliyetlerden kayda değer neticeler elde edilemediğini de kabul etmek lazımdır. Bunun istisnaları da vardır. Meselâ Yardım Sevenler Derneği kurduğu tesislerle, yardıma muhtaç vatandaşlara açtığı çalışma sahaları ile memleket çapında faydalı bir müessese halinde çalışmaktadır. Yardıma muhtaç insana yapılabilecek en büyük yardım, muvakkaten karnını doyurmak, bir mevsim için giydirmek değil ona bir çalışma sahası açarak, bir iş öğreterek, hayatını kurtarma imkânını sağlamaktır. Bir müddet evvel Ankara Soroptimist Klûbünün güzel bir sisteme bağlıyarak açtığı kız talebe yurdu da aynı zihniyetin eseridir ve yardım derneklerine güzel bir örnek teşkil edebilecektir. Buna mukabil, birçok derneğin yaptığı gibi, birkaç talebe giydirmek, birkaçına burs temin etmek, birkaç yarayı sarmak, pek birşey ifade etmemekte ve çoğu zaman güzel, takdire değer gayretler böylece kaybolup gitmektedir. Küçük yardım derneklerinin aralarında işbirliği yaparak sistemli bir çalışma ile daha müsbet neticelere varabilecekleri aşikârdır.

Burada terketmeğe mecbur olduğumuz bir eski âdetimizden de bahsetmek istiyorum: "Kapıya gelen dilenciyi çevirmek" bize güç gelir. İşte bugün dahi birçok yardım faaliyetlerimizde bu eski zihniyetin rol oynadığı muhakkaktır. Kapıya gelen dilenciye ne iş yapabileceğini sormak lazımdır. Ona gücü dahilinde bir iş vermeden para vermek, ayıp ve günâh addedilmelidir. Cemiyetimizde birçok parazitlerin barınmasına sebep belki de bu marazi merhametimizdir. Sakatları, ihtiyarları, kimsesiz hastaları ve kimsesiz yavruları için barınacak müesseseleri bulunan bir cemiyette, bunlardan gayri, sırf tembelliklerinden çalışmıyanlar ekmek yememelidir. Oysa ki biz, yalnızca yardım maksadı ile değil, siyasî kanaatkarımızı yaymak kaygusu ile dahi çoğu zaman menfaate hitab etmekten çekinmiyoruz. Birkaç metre basma, bir paket sigara veya 250 gr. şeker bir siyasi oy satın alıyor mu? Bundan kimse emin değil! Ama bunun dilenciliği, menfaat pazarlığını teşvik ettiği aşikardır.

Bugün memleketimizde en çok fikrî kalkınmaya, fikir ve bilgi yardımına ihtiyacımız var. Mevcut derneklerin bu, hiç el sürülmemiş sahaya girmeleri beklenmektedir. Bu sahada ilk defa Ankarada faaliyet gösteren Ev Ekonomisi Klüpleri çok ümit vericidir. Her klübün 20 üyesi vardır. Klüpler şehirlerden kazalara, köylere kadar inebilecek bir sistem üzerine kurulmuştur ve ev kadınlarının okul dışı eğitim programının bir parçasıdır. Klüpler bulundukları muhitin hususiyetlerine göre seçecekleri mevzularla bilgiyi, görgüyü ve icabında kazancı artırmak, masrafı, gösterişi, enerji israfını azaltmak ve hayat standardını yükseltmek gayesi ile kurulmuş ve bu gayenin en kolay şekilde tahakkuk ettirilebilmesi için pratik bir idare şeklini kabul etmiştir. Ev Ekonomisi Klüpleri Anadoluda yayılmaya başladığı taktirde bunun memleket çapında faydalı bir teşekkül olacağını söylemek mümkün olacaktır. Maddi yardımlar dalma, mahdut kalmaya mahkûmdur. Bilgi vererek yapılan yardımlara gelince, bunlar suya atılan bir taş gibi gittikçe genişliyen daireler çizerler.

mete sevkedilen şahsiyet sahibi genç için istikbalde korkulacak hiçbir şey yoktur. Ailelerin çocuklarına yapabilecekleri eh güzel şey, şahsiyetin bulunmasına yardım etmektir.

Moda

Siyah giyinmenin şartları

Birçok moda yazılarında bir siyah elbisenin, bir siyah mantonun kadın gardrobunun temelini teşkil ettiğini okumuşsunuzdur. Hakikaten siyah bir elbisesi olan kadın korkusuzca her yere gidebilir. Ama siyah giyinmenin de bazı şartları vardır. Bunlara riayet edilmezse, siyah elbise bir kadına şıklık değil aksine bakımsız, hüzünlü, iç kapatan bir hava adeta bir matem havası verir.

Siyah giyinmenin ilk şartı itinalı olmaktır Eski; kirli ve lekeli, ütüsüz bir siyah elbise olduğundan çok daha fena görünür, giyinene de câzip olmıyan bir manzara verir.

Siyah kumaş daima iyi kaliteli olmalıdır. Fena boyalar siyahta derhal sırıtır. Piyasada kumaş buhranı varsa kumaş kaliteleri düşmüşse siyah renk seçmekten vazgeçmek lazımdır. Hele eskimeye yüz tutmuş bir elbiseyi siyaha boyatmak en büyük hatâdır. Çünkü siyah parlak ve yeni olduğu zaman güzeldir.

Siyahı, sabah vakti ve gelişigüzel de giyinmemek lazımdır. Siyah daima abiye olarak şapkalı, eldivenli, itinalı giyinilmelidir.

Siyah daima renkli bir teferruatla, bir iğne veya kolye ile neş'elendirilmelidir. Bu şartlara riayet edilemediği takdirde siyah yerine koyu griyi kahverenginin muhtelif tonlarını seçmek lâzımdır. Bu renkler de uygun aksesuarlarla abiye olabilirler ve giyim şartları daha kolaydır.

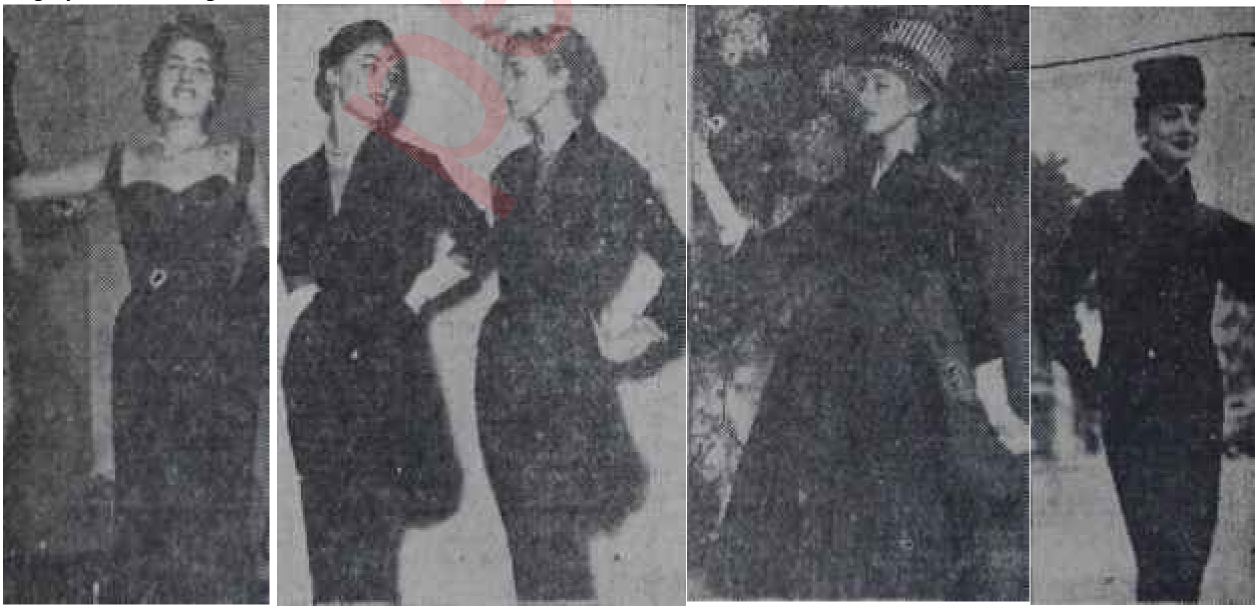

Siyah bir elbise
Demirbaş

Düşman ayağa bakar..

Dost başa düşman ayağa bakar derlerse de, ayağın dost gözleri de üzerine çektiği çok defa vakidir. Hele bilhassa 1958 modası, ayakkabıyı ön plâna almış bulunmaktadır. Etekler kısalmış, daralmış, birçok modellerde bel aşağıya düşürülmüştür. Bu takdirde gözü çeken yer bacaklar ve ayaklardır. Ayaklar in--e uzun, zarif bir güzellik kazanmaktadır ve bunu temin eden şey ayakkabılardır. 1958 kış modasına hâkim olan ayakkabı modası XV nci Louis devri iskarpinleridir. XV nci Louis iskarpinleri klâsik veya fantazi olarak ortaya atılmıştır. Bu ayakkabılar gayet düz ve sadedir veyahut süslü tokalarla, süslü düğmelerle, atkılarla değişik bir görünüş kazanmaktadır. Uzun burunlu, atkılı ince zarif ayakkabılar bilhassa tutunmuştur. Ayakkabılar ince derilerden, süedden, akşam saatleri için parlak kumaşlardan, işlemeli güzel parçalardan yapılmaktadır. Süed ile saten, çoğu zaman karıştırılmıştır. Avrupa pazarlarında piyasaya sürülen kadife manzaralı deriler bilhassa revaçtadır. Çok yüksek topukların yanında 5-6 santime kadar düşen kısa topuklu gece ayakkabıları da fevkalâde gözdedir. Açık gece ayakkabılarında dikkate çarpan şey topuklarla ayakkabının burun kısmının ekseri kapalı oluşudur. Açıklık ye atkılar burundan itibaren başlamaktadır.

Kış için yine ince uzun, kenarları kürkle süslü bot ayakkabılar çok modadır. Bu uzun kapalı botlar o kadar ince ve zarif bir şekilde yapılmıştır ki bilek kısmı açıktaymış gibi kadına zarif bir görünüş verebilmekte ve hafif topukları sayesinde yürüyüşü bozmamaktadır.

Siyah kumaştan yapılmış çeşitli elbise modelleri
Keramet, siyahi neşelendirebilmekte

C E M İ Y E T

Ankaradan trenle İstanbula gelen Cemil Sait Barlas gazetecilerle görüşürken "Eski bir Ekonomi ve Ticaret Bakanı sıfatıyla bugünkü ticari duruma dair fikrîniz?" sualine de şu cevabı verdi: "Tek kelimeyle perişanlık. Ticarette istikrar esastır. Ben Ticaret Bakamıyken, Başbakan benim devletçiliğimle alay ederdi. Bugün liberal geçinen D. P. nin acaba devlet adına el koymadığı ne var?" Barlasın eşi de burada söze katılarak "Sana bile el koymadılar mı?" dedi.

Sabık New York Valisi, iki kere başarısız Amerikan Cumhurbaşkanı adayı ve halen Türkiyenin o diyardaki başarısız kredi elçisi Thomas Dewey Ankaraya giderken uçağının Yeşilköyde durduğu otuz beş dakika zarfında dünya ağır uyku rekorunu kırdı. Uçaktan çıkmıyan Mr. Dewey ile önce gazeteciler konuşmak istediler, fakat kendisinin istirahat etmekte olduğu cevabını aldılar. Sonra, oraya gelmiş bulunan İstanbul Valisi Mümtaz Tarhan uçağa kartını gönderdi. Sayın Tarhana Deweyin sekreteri tarafından gönderilen haber: "Maalesef efendim, kendileri uyuyorlar!" Bunun üzerine gazeteciler harekete geçerek uçağın kapısına sokulup hep bir ağızdan bağıra bağıra ricada bulundular. Netice: uçağın kapısı kapandı. Gazetecilerin Fatih Sultan Mehmede parmak ısırtacak bir sebatla uğraşmalarından hiçbirşey çıkmayınca nihayet foto muhabirleri taarruza kalkarak Mr. Dewey'in bulunduğu taraftaki pencerelerin önünde flâşlarını yakmağa başladılar; insanları uyandırmak değil ya, ölüleri hortlatacak kadar ışık neşredildi. Fakat hazret ayılmadı ve biraz sonra havalanan uçağın içinde bulutlara karıştı. Eğer muhabirler Amerikadan istediğimiz krediyi alamamızın daha esaslı sebepleri olduğunu bilimeselerdi, başarısızlığımızı Mr. Dewey'in uykusunun kesafet ve kudsiyetine atfetmeleri işten bile değildi.

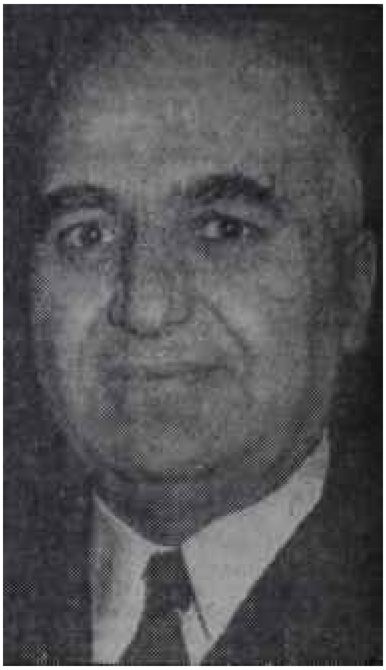

Cemil Sait Barlas
"Bırakın yapsın, bırakın geçsin"

D. P. İstanbul Geçici İdare Heyeti -politikada geçici olmayan ne vardır ki?- İl Merkezlinde gazetecilere bir kokteyl verdi. Bu eğlencede konuşan heyet başkanı Cemil Bengü kendisinin partideki vazifesi dışında avukatlık edeceğini açıkladıktan sonra "Gazeteciler için D. P. yi bir sempati merkezi haline getirmeğe kararlı olduğunu" söyledi. Fakat bir Herkül kudreti isteyen bu işe nereden başlayacağını bildirmedi. Muhabirler "Avukat sıfatıyla basın davalarını kabul edecek misiniz?" diye sorunca şu cevabı aldılar: "Basın mensuplarının adliyelik olmamasını temenni ederim," Gazeteciler Sayın Bengünün diplomatik mizah hissine hayran kaldılar

Geçen hafta bir gün Yeşilköye "Beyaz Melek" isimli bir dev uçak indi. Bildirildiğine göre bu uçağın fiatı serbest kurdan 40 milyon lira, dahilî tezyinatının değeri 7 milyon liradır; uçuş esnasında saatten 24 bin lira sarf eder ve pilotu Eisenhower'den fazla para alır. Richard Nixon ve Ava Gardner gibi kimseleri şuraya buraya götürdüğü için Amerikalılar tarafından iyi tanınan bu cennet makinesinin sahibi Standart Oil Kumpanyası İdare Meclisi Reisi ve dünyanın en zengin adamlarından "patronlar patronu" Ralph Holey ile karısı İstanbula ayak bastıkları andan tekrar Beyaz Meleğe girip kapısına çektikleri dakikaya kadar etraflarında hayran gözler, yarı açık ağızlar ve şaşkın şaşkın uğuşturulan eller gördüler. Gezdirilmeleri için Turizm Müdürünün zevcesi emirlerine verildi, şereflerine kokteyller, toplantılar, ziyafetler tertiplendi; "Memleketinizde petrol araştırmağa devam edeceğim, rafineri kurmayı düşünüyorum" v.s. gibi beyanları semavî müjdeler halinde iri puntolarla gazetelere geçti. Ekonomik istikbalimizi meleklerden gelecek iyiliklere bağlatmayı düşünenler için enteresan olabilecek bir not: Beyaz Melek havalandığı zaman muhterem sahibi arkada hiç, ama hiç bir kula verilmiş tek kuruş bahşiş bırakmamıştı, zira bildirildiğine göre "prensibi değildir."

İstanbula gelen Gümrük ve Tekel Bakanı Hadi Hüsman gazetecilerle görüşürken bir türlü tevzi edilemeyen 300 ton kahve mevzuunda şöyle dedi: "Kahve gümrük depolarında durmaktadır. Tevzi hususunda bir karara varamıyoruz ama, bu depolar da bizim olduğuna göre, kahvenin gümrük depolarında durmasıyla tekel depolarında durması arasında bir fark yoktur." Sayın Bakan haklı olmakla beraber şu noktayı unutmuş görünmektedir: Kahvenin herhangi bir depoda durmasıyla vatandaş midesinde durması arasında çok büyük fark vardır ve istenen husus bu nakil ameliyesinin tahakkukudur

Hadi Hüsman
Kırk yıllık hatır

Yüz Yıl Yaşamak İsteyenler Cemiyetinin yıllık kongresinde konuşan Başkan Ali Rıza Akısan çabuk ölmemek için nelerin yenilip içilmesinden kaçınılması gerektiğini açıkladı. Başkanın saydığı maddelerini başlıcaları et, tavuk, balık ye kahveydi. Bu hesapça son zamanlarda son derece sıhhî bir istikamette gelişmekte bulunan gıda durumumuz sayesinde hepimizin asırlık olmamız garantilememiştir. Müjdeler olsun!

Herhalde iktidarın basına karşı gittikçe alıngan bir tavır takınmasının da tesiriyle, vatandaşların kendi haysiyet ve şerefleri mevzuunda her gün biraz daha hassasiyet kesbettikleri memnuniyetle müşahede olunmaktadır. Dolandırıcılık suçundan Sultanahmet Cezaevinde mevkuf bulunan "Sülün" Osman gecen hafta Aziz Nesinin bir kitabındaki "Sülün Osman pırrr!" başlıklı yazıda "şahsiyet-i maneviyesinin tahkir edildiği iddiasıyla muharrir aleyhinde dâva açılması için savcılığa başvurdu.

T İ Y A T R O

Amerika

Yeni mevsimin piyesleri

Amerikanın adedi sayılamıyacak kadar çok olan tiyatroları . merkezde yeni dünya tiyatrosunun şahdamarı Broodway ve etrafında diğer bölgelerin tiyatroları- her sene olduğu gibi bu sene de uzun çalışmaların meyvaları olan yeni piyeslerini halkın karşısına çıkarmışlardı. Bu tiyatroların salonları şimdi her gece tıklım tıklım dolup boşalıyordu. Her geçen gün davarlara rengârenk yeni afişleri çıkıyordu. Herkes (biliyordu ki dünyada tin salan piyeslerin büyük bir kısmı Broodway da gün ışığına çıkardı. Bu yüzden her yeni mevsimin başlayışıyla beraber dünyadaki tiyatro adamlarının gözü kulağı Broodway'e çevrilirdi. Acaba yeni mevsimde hangi yazarların hangi yeni piyesleri sahneye konuluyordu? Dünyanın her tarafındaki tiyatro idarecileri Broodway'da temsili başlayan hangi piyesin tutunduğunu, hangi piyesin daha çok gişeyi memnun ettiğini gazetelerden, mecmualardan ve gelen haberlerden takip ederlerdi. Böyle bir piyesi yakalayınca da rakiplerinden önce kapmaya bakarlardı. Çünkü bu tiyatroların hiçbiri bizim Devlet Tiyatrolarımızda olduğu gibi dünyanın dört bir tarafında oynanıp posası çıkarılan bir piyesi repertuarlarına almak istemezlerdi. Bir piyesi herkesden önce seyircisine takdim edebilmek onlar için mü. him bir problemdi.

Broodwayda

Dünyanın gözlerini üzerine diktiği Broodway pazarında bu sene ortaya ne değerde mallar sürülmüştü? Bu her tiyatro aşığı için merak edilmeye değer bir sualdi.

Broodway tiyatrolarından bir kıs. mı geçen sene temsiline başlayıp da gişelerini bir hayli memnun eden piyeslerini bu sezon da temsil etmeye devam ediyorlardı. Bir kısım tiyatrolar da Avrupanın muhtelif memleketlerinde oynayıp sükse yapan piyesleri afişe çıkarıyorlardı. Üçüncü ve asıl önemli olan kısımdaki tiyatrolarsa belki de sonradan dünyayı saracak olan piyeslerin ilk temsillerini veriyorlardı

Bu sene Broodway de ilk temsili verilen piyeslerin başında Ermeni asıllı, yazılarındaki şiirli ve santimental havayla tanınan William Saroyan'ın "The Cave Dwellers" adlı yeni piyesi geliyordu. İkinci yeni oyunsa Broodwayde şimdiden büyük sükse yapmıştı. "Romanoff ve Juliet" adam taşıyan piyes memleketimizde daha çok bir aktör olarak bilinen Peter Ustinof'a aitti. Ustinovun bundan önceki ilk oyunu olan "Dört Kolonelin Aşkı" Avrupanın hemen her tarafında büyük sükse yapmıştı.

Diğer şehirlerde

Amerikanın diğer bölgelerindeki tiyatrolarsa ya Avrupadan getirttikleri piyesleri repertuarlarına alırlar, yahut da bir mevsim önce Broodwayde tutunmuş oyunları afişe çıkarırlardı.

Nitekim Jean Anuilh'in geçen yıl Broodwa'de bir hayli alkış toplayan "Toreodorların Valsi" adlı piyesi mevsim başında Amerikanın diğer bölgelerindeki ona yakın tiyatro tarafından oynanıyordu.

Amerikadan gelen programlara bakanlar "Subaylara Vakit Yok" adlı piyesin de hemen hemen yirmiye yakın tiyatro tarafından temsil edildiğini göreceklerdi.

Öte yandan geçen senenin Broodway de gişe rekoru kıran piyesi "My Fair Lady" Amerikanın diğer bölgelerinde de turneye çıkarılmış ve bu bölgelerde de bir seyirci akınıyla karşılaşmıştı. "My Fair Lady"nin Detroit'de kısa bir müddet içinde bıraktığı hasılat 500.000 dolardı. Detroit den Los Angeles'e geçen piyes burada da haftada yirmi bin dolar hasılat bırakmaktaydı...

Bu arada, eski piyesleri yenibaştan repertuarlarına alan tiyatrolar da vardı. "Anne Frankın Hatıra Defteri", "Ümitsiz Saatler" "Kara Ağaçlar Altında" gibi bu yıl memleketimizde seyrettiğimiz piyesleri de afişler arasında görmek mümkündü.

Bu sene Amerikan tiyatrosu için çok önemli sayılabilecek bir hadise de birkaç yıldır Avrupanın altını üstüne getiren, Eugene Ionesco adlı fransız yazarının iki piyesinin Broodwayde repertuara alınmış olmasıdır. Çünkü Broodway anlaşılmaz bir inatla Ionesconun her hangi bir piyesini repertuara almamakta ayak diriyordu, Pek yakında temsilleri başlıyacak olan iki Ionesco piyesi "Kel Şarkıcı" ve "İskemleler"-di...

Güneşi Akol - Güner Sümer
"Merhaba Dışarıdaki"

Amerikan tiyatrosuna bakanlar böyle bir panoramayla karşılaşacaklardı.. Ama bu, her an hareket halinde olan, değişen bir panoramaydı.

Gençlik

Yeni bir tiyatro

Memleketimizde, gençlik arasında en çok alâka gören sanat kolu artık iyiden iyiye tiyatro olmaya baş. lamıştı. Gün. geçmiyordu ki bir takım gençler toplanıp yeni bir tiyatro kurmasınlar. Hem kurulan bu tiyatrolar bir saman alevi gibi parlayıp sönmüyorlar, fasılalarla da olsa devamlı temsiller veriyorlardı.

Nitekim bu mevsim başında kurulan İstanbul Genç Oyuncular Derneği çalışmalarını programlı bir şekilde yürütüyordu.

Şimdi de, uzun zamandanberi hazırlanmakta olan gençlerden müteşekkil bir grup Ankarada yeni bir Gençlik tiyatrosu kurmuşlardı. "Sahne Z" adını taşıyan tiyatro hazırlıklarını tamamlamıştı. Tiyatronun kurucuları Rüçhan *Işık,* Bekir Çiftçi ve Güner Sümer gibi üniversiteli gençlerdi.

Sahne Z

Sanne Z Gençlik tiyatrosunun gayeleri çeşitliydi. Bir kere avant-gar de piyesler oynayıp seyirciye bu zevki getirmek istiyorlardı. Ayrıca en büyük iddialardan biri de genç Türk piyes yazarlarını tiyatro dünyamıza tanıtabilmekti. Tiyatronun kurucuları bir de kültürel görevleri olduğuna inanıyorlardı ki bunu da tiyatroyu hiç görmemiş veya pek az görmüş yerlere yapacakları turnelerle yerine getirmek istiyorlardı.

Sahne Z nin bundan önce birçok amatör faaliyetlerde bulunmuş olan artistik kadrosu uzun zamandanberi Türk-Amerikan Derneğinin kendilerine tahsis edilen salonunda geceli gündüzlü çalışıyordu. Gençler, William Saroyandan Seçkin Selvinin çevirdiği "Merhaba Dışardaki" adlı piyesin çalışmalarım tamamlamışlardı. Eugene Ionesco dan Ülkü Tamer ve Genco Erkalın çevirdiği "Kel Şarkıcı" adlı piyesinde çalışmaları tamamlanmak üzereydi. Sahne Z, hazırlanan bu piyeslerle ayın sonunda seyirci Karşısına çıkaracaktı. ".V

Sahne Z Gençlik Tiyatrosu bir de repertuar tesbit etmişti. Bu repertuarda Ghelderode'nin "Escurial" Iones co'nun "Dersi" ve "Bundan Nasıl Kurtulmalı" Arthur Adamov'un "Pingpong" Samuel Beckett'in "Partinin sonu" ve telif piyes olarak da Güner Sümerin "Sekiz Buçuk", Adalet Ağaoğlunun "Açık Perde "adlı piyesleri bulunuyordu.

Gençliğin tiyatro alanındaki çalışmalarına bir yenisini ekliyecek olan "Sahne Z"nin temsilleri muhakkak ki merakla beklenmekteydi.

Festivaller

İkinci festival

Dünyanın belki bütün senfoni orkestralarının üyeleri gibi, Cumhurbaşkanlığı Orkestrası üyeleri de bugüne kadar defalarca, besteci -orkestra şefi kavgalarına şahit olmuşlardır. Bunların en önemlilerinden biri geçen hafta, orkestranın opera binasındaki prova salonunda başladı. Besteci, piyano konsertosunun Ankaradaki ilk çalınışında bulunmak üzere, Ankaranın İkinci Müzik Festivalini tertipleyen Üniversite Müzik Derneğinin davet ettiği Ekrem Zeki Ündü. Şef de Robert Lawrence. Amerikalı şef, eserin muğlak ritmlerini kavrayıp orkestraya gerektiği gibi aktarmakta güçlük çekiyor, besteci de haklı olarak *sık* sık şefe müdahale ediyordu. Nihayet şef, asabi bir nezaketle değneği besteciye uzattı: "Buyrunuz, siz , gösteriniz." dedi. Besteci değneği aldı, kürsüye çıktı ve kısa zamanda herşeyi yerli yerine koydu. Ne de olsa o da bir şefti ve üstelik eserini de -pek tabiî olarak partisyonu uzun uzadıya inceliyememiş olan Amerikalı şeften daha iyi tanıyordu. İşini bitirdikten sonra değneği sahibine iade etmek istedi. Fakat değnekçi, malına sahip çıkmak istemedi. "Eserinizi konserde siz idare edersiniz" dedi.

Robert Lawrence bu hareketini pekâla güzel bir jest olarak gösterebilirdi. Fakat bunu yapamadığı gibi sinirliliği onu "güzel bir jest" olmaktan pek uzak hareketlere götürdü. İstanbullu bestecinin konsertosunu ve bestecinin zevcesi Verda Ünün çalacağı diğer konsertoyu -Chopin Fa Minör'ü- programdan çıkartmaya kalktı. Bunun üzerine orkestra kazan kaldırdı. Türk bestecilerine karşı bugüne kadar hiç de saygılı davranmamış olan birçok orkestra üyesi, nasılsa Ekrem Zekinin konsertosunun Amerikalı şef tarafından programdan çıkartılmasını protestolarla karşıladılar; Robert Lawrence'i Türk sanatçılarına boykot ilan etmekle" itham ettiler. Orkestranın daima mülayim ve uysal üyelerinden Şükrü Arsev bile celallendi

Nihayette program, neyse ki, değişmedi ve konserde, sahne arkasında olup bitenler halka aksetmedi. Sadece Ekrem Zeki Ün konsertosu, besteci tarafından idare edildi. Zaten, Ankara Müzik Festivalini açan bu orkestra konserinin tek başarısı karı-koca Ünler tarafından sağlanıyordu. Ekrem Zekinin ilk defa geçen yıl İstanbulda icra edilen piyano, yaylılar ve vurma çalgıları için tek muvmanlı konsertosu, musiki hayatımızın gölgede kalmış -fakat buna asla lâyık olmıyan. mühim şahsiyetlerinden birini seviyeli bir eseriyle başkent halkına takdim ediyordu. Ekrem Zeki Ün de, Türk bestecilerinin birçoğu gibi, - çalışmalarım folklora dayandırıyordu. Fakat bu işi, folklorcuların en aydını olan Bartokunkine benzetebilecek bir yolda yapıyor, Anadolunun "sentimentale" tarafından değil, zihni çalışan bir besteciyi cezbedebilecek musiki malzemesinden faydalanıyordu. Milliyetçi eserlerden çoğunun aksine, bu konsertoda ucuzluktan ve bayağılıktan kaçınma vardı. Ekrem Zeki, içe dönük bir besteci olarak vasıflandırılabilirdi. Melodi ve ritm parçacıklarının dinleyici avlıyan kolaylıklarına, yüz Vermemiş, yekpare olarak dinleyiciye tesir edebilecek bir eser meydana getirmişti. Sürekliliği, belirli dayanak noktalarının çıkıntılarının olmaması, Solo partisinde virtüoziteye ihtiyaç göstermesi, fakat sırf gösteriş uğruna virtüoziteye başvurmadığı için bunu dinleyiciye pek de sezdirmemesi gibi sebepler yüzünden bu eserin hem çalınması, hem dinlenmesi çok güçtü. Piyanonun başrolü oynadığı, yaylı orkestranın ise geride ve daha sakin bir yazıyla kulanıldığı eserde zaten solo çalgı ve orkestra iki ayrı plânda seyrediyor gibiydiler. Solo piyanist Verda Ün, icracı ve bilhassa tefsirci- değerim asıl, halkın çok daha iyi tanıdığı Chopin konsertosunda gösterdi ve eseri, birkaç hafta önce İstanbul halkına dinlettiğinden daha başarılı bir icrayla Ankaraya sundu.

Diğer üç parça Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının bugüne kadarki programlarının belki en seviyelisi ve muvazenelisi olan bu programın bütün zevkini sıfıra indirecek kadar kötü çalındı. Konser, günün mahiyetine bilhassa uygun düşen, Brahms "Akademik Festival" uvertürüyle açılıyor ve bunu, ünlü Amerikalı bestecilerden Aaron Copland'ın "Sessiz Şehir" "Quiet City" adlı can sıkıcı, fakat Türkiyede ilk defa çalınan bir çağdaş eser olması bakımından önem taşıyan, bir parçası takip ediyordu. Konseri, çağdaş musikinin şaheserlerinden Ravel'in "La Valse"ı kapıyordu ve büyük bir ihtimalle, bu eser de Türkiyede ilk defa çalınıyordu. Her üç eser de tahammülü güçleştiren falsolarla, birliksiz, nüanssız, duygusuz, karmakarışık icralarla çatandı. Cumartesi günkü konser, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının geleceğinden tamamen ümit kesmiş olanları destekliyordu. Galiba bir Ankaralı tenkidçinin bu konserden sonra dediği gibi, "Grönland'da hiçbir zaman ananas yetişemiyeceğine" inanmak ve olmıyacak duaya amin demekten vazgeçmek gerekiyordu.

jeanne Marie Darré

Parlak teknik, sönük musiki

Trio ve soprano

Festivalin ikinci konseri ertesi gün Millî Kütüphane salonunda Kopuz Triosu tarafından verildi. Bu topluluk, Ankara radyosunun "Seçme Melodiler" kendi nükteleriyle "Saçma Melodiler" adlı hafif musiki programında çalan triodan başkası değildi. Kemancı Fethi Kopuz-piyanist Mithat Fenmen ve çellist Enver Kakıcıdan meydana gelen trio bu defa ciddi musikî denemek istemişti. Leoillet'nin "Üçlü Sonat"ı ön-klâsik musikinin safiyetine ve üslûp gereklerine aykırı bir salon duygululuğuyla çalındı. Buna karşılık Anton Rubinstein'ın uzun ve modası geçmiş triosu, bu topluluğun davranışlarına daha uygundu. Fethi Kopuz, ne kadar istikrarsız bir kemancı olduğunu, Schubert'in Re Majör Sonatının ilk kısmım, birinci sınıf kemancılara yakışan bir icrayla çalıp, ikinci ve üçüncü muvmanlarında seviyesinden düşmesiyle gösterdi. Konserin başarısı, trio refakatiyle Handel'in iki Alman aryasını ve meşhur Largo'sunu renkli, okşayıcı, yekpare bir sesle ve kültürlü bir söyleyişle teganni eden soprano Refhan Alana aitti.

Konserler

Uçan parmaklar

Memleketimizi sık sık ziyaret eden Fransız piyanist Jeanne Marie Darré evvelki hafta Ankarada bir resital, İstanbulda da bir resital ve orkestrayla birlikte bir konser verdi. Her iki şehir için de aynı olan resital programına bakarak, Fransız piyanistin bestecileri, piyanistliğini göstermek için ancak bir vasıta saydığı anlaşılabilirdi. Chopin ve Liszt'in eserlerinin baş köşede yer aldığı bu programda Polonyalı bestecinin oniki etüdü vardı; fakat birinci veya ikinci kitabın tamamı değil, sadece seçmeler. Listede Ravel'den de iki parça vardı: "Gaspard de la nuit" den yalnız "Ondine" ve "Tombeau de Couperin"den "Tocca-

ta". Her iki parçanın da güçlükleri, bilhassa piyano çalanlar tarafından çok iyi bilinirdi. Jeanne Marie Darre'nin gayesinin eser dinletmek değil, kendini dinletmek olduğu anlaşılıyordu.

Çalışı da bunu teyit etti. Biterinin hafifliği ve parmaklarının sür'ati hayranlık uyandırmaktan geri kalmıyordu. Zaten bir dinleyicinin bu çalıştan azami zevk alabilmesi için tefsir incelikleri ve duygu derinliği aramaması lâzımdı. Orkestra konserinde piyanist, Chopin'in Fa Minör Konsertosunun ikinci muvmanını bile bir virtüoz gösterisi haline getirdi. Bu tarz çalış için bilhassa uygun bir eser olan Liszt'in "Ölüm Dansı" gerek piyanistin, gerekse Cemal Reşit Rey idaresindeki orkestranın sahnede şimşekler çaktıran ve salona yıldırımlar yağdıran canlı; parlak calışıyla değerlendi. Programda, Mozart'ın Don Giovanni uvertürü ve Cemal Reşit'in "savaş beygiri" sayılabilecek olan, Fauré'nin "Pelleas et Mélisande" süiti de vardı." Her iki eser bilhassa Fauré Cemâl Reşitin şeflik değerinin ve İstanbul Şehir Orkestrasının gün geçtikçe kazanmakta olduğu vasıfların deliliydi.

Opera

Callas meselesi

Herşey, evvelki hafta Perşembe gecesi başladı. O gece Roma Operasında Bellini'nin Norma operası oynanıyordu ve başrolü de şımarık Diva Maria Meneghini Callas oynuyordu. Birinci perde, halkın mutedil alkışlarıya kapandı. İkinci perdenin açılma zamanı geldiğinde opera idaresi seyircilere, Madame Callas'ın oyuna devam edemiyeceğini bildirdi. Artık bu kadarı fazlaydı. Halk bu bildiriyi yunalarla karşıladı. Hattâ sopranonun kaldığı otelin önünde de aleyhte tezahüratta bulunuldu.

Callas'ın oyna devam etmemesinin sebebi neydi? Hırçın mizaçlı sopranonun yakınları, alkış azlığı yüzünden Callas'ın sahneyi terkettmiş olduğunu söylüyorlardı. Fakat bir müdettenberi sopranoyu yanından ayırmıyan, Amerikalı şişman dedikodu kraliçesi Elsa Maxwell, Maria Callas'ın sesini kaybetmiş olduğunu etrafa bildiriyordu. Sopranonun doktorları da bu hususu teyit eden raporlar veriyorlardı. Fakat, şöhretine ve mesleki itibarına düşkün bir sopranonun ses kaybetme gibi bir hâdiseyi dört tarafa ilân etmiyeceği bilindiğinden, şımarıklığının bu derece büyük hâdiseler doğurabileceğini tahmin etmemiş olan Maria Callas'ın, olup bitenleri örtbas etmek ve kendini mazur göstermek için böyle bir çareye başvurmuş olduğuna ihtimal veriliyordu. Gerçekten hâdise, İtalyan parlâmentosuna kadar aksetmişti.

Geçen haftanın başında Callas'ın, milyoner kocası vasıtasiyla Roma

Maria Callas - Elsa Maxwell

Dert ortağı ihtiyacı

Operasına müracaat ettiği ve rolünün tekrar kendisine verilmesini istediği açıklandı, Bu hareketi Romanın sanat çevreleri büyük bir sürpriz olarak karşıladılar. Soprano, Roma operasıyla arasında olan kontratı hatırlatıyor ve rolü kendisine iade edilmediği takdirde mahkemeye başvuracağı tehdidim savuruyordu. Fakat artık ok yaydan çıkmıştı. İtalyan basını Callas'a ateş püskürüyor, sopranonun Romada gene şarkı söylemesinin opera idaresince değil, polis, tarafından verilecek bir kararla mümkün olabileceğini yazıyordu. Emniyet makamları da, çıkması muhtemel hâdiseleri düşünerek böyle bir karara yanaşmıyorlardı. Zaten opera idaresi Callas'ın rolünü, genç neslin en vaitkâr sopranolarından Anita Cerquetti'ye vermiş ve genç şarkıcı Norma rolünde büyük bir başarı kazanmıştı.

Gözden kaçmıyan bir husus, Roma hâdisesi dolayısiyle Maria Callasın dünya basınını günlerce kendisinden bahsettirmeye muvaffak oluşuydu. Zaten şöhreti, sanat değerinden çok, şımarıklığına, huysuzluğuna, mukaveleleri yerine getirmeyişine, opera idarelerinden istediği astronomik ücretlere, kocasının milyonlarına ve Elsa Maxwell'e dayanıyordu. Fakat Callas'ın ifrata kaçmış olduğu ve bu yüzden itibarını kaybedeceği anlaşılıyordu. Son aylar zarfında Edinburgh Festivalindeki angajmanını yerine getirmiyen, San Francisco operasıyla olan kontratını bozan ve opera idaresinin aleyhine dava açmasına sebebiyet veren -bir yandan da Leyla Gencerin Lucia'daki büyük başarısına imkân hazırlıyan Maria Callas, bir ay kadar önce Texas'ın Dallas şehrinde bir konser vermeyi kabul etmiş, fakat Dallaslılar, sopranonun gene şımarıklık edip sahneye çıkmıyacağını tahmin, ettiklerinden konsere büyük rağbet göstermemişlerdi; Callas da böylece dolu olmıyan bir salon karşısında konser vermiye mecbur kalmıştı.

Geçen hafta gazetelerde, ünlü sopranonun, İtalyan sinema rejisörü Luchino Visconti'yle birlikte fotoğrafları çıktı. Roma hâdisesinden sonra soprano, İtalyan film şirketterinden teklifler almıştı. Belki şimdiden sonra Maria Meneghini Callas'ı Metropolitan veya La Scala değil, Cinecitta paklıyacaktı.

Besteciler

Usmanbaş "Forum"da

Ankara, bu ayın 26'sında Milli Kütüphanede yapılacak olan ilk "Türk Besteciler Forumu"na hazırlanırken bir Ankaralı besteci New York'ta, Public Library ve Columbia Üniversitesi tarafından hazırlanan ve Rockefeller'den maddî yardım gören Besteciler Forumunun bu yıl verilen dördüncü konserine iştirak ediyordu. Bu besteci İlhan Usmanbaştı ve programı, Illinois Üniversitesi öğretmenlerinden ve genç Amerikalı bestecilerden Kenneth Gaburo ile paylaşıyordu.

Programın iki kısmı vardı: Önce iki bestecinin musikisinin icrası ve bunu takiben de çalınan eserler hakkında dinleyicilerin bestecilere sual sorması ve eserler üzerinde tartışma. Programı sunan ve tartışmaları idare eden, ünlü Amerikalı tenkitçi Virgil Thomson'du. Konserde, Usmanbaşın üç eseri icra edildi: Soprano Atıfet Usmanbaş tarafından Piyanist Maxim Schur refakatiyle teganni edilen "Üç Müzikli Şiir", çel» list Seymour Barab'ın aynı piyanist - le beraber çaldığı "Çello için Musiki, No 2" ve nihayet "Piyano İçin Altı Prelüd" İlhan Usmanbaş, Amerikaya gideli daha beş ay bile olmadığı halde, bu kısa zaman zarfında üçüncü defadır ki musikisi Amerikan dinleyicilerine sunuluyordu.

Herald Tribuna gazetesinde bu konuda çıkan bir yazıda Usmanbaşın musikisinden şöyle bahsediliyordu : "Çalınan eserler" yakın bir tarihte bestelenmemiş olduklarından ve uslûp benzerlikleri de arzetmediklerinden, bunlara dayanarak Bay Usmanbaşın tercih ettiği uslûbun ne olduğu hususunda bir kanaate varmak mümkün değildir. Mamafih besteci, bir suale cevap olarak şimdiki çalışmalarının atonal olduğunu söylemiştir."

New York Times tenkitçisi isal Usmanbaşın Prelüdlerinin "melodik ve mutedil" olduğunu ifade etmekte, bestecinin çello musikisinde oniki ton usulleri kullandığını ve dolayısiyle bu eserinin "tabiatiyle" atonal olduğunu söylediğini belirtmekte, fakat diğer bestecinin -Kenneth Gaburo'nun oniki ton anlayışının atonaliteye değil tonalite duygusuna yöneldiğine işaret etmektedir.

Okuyucu mektupları

Bediüzzaman hakkında

Nura yabancı kalmış zavallı "AKİSli" yazar! Ebedi saadetin nuruna sed çekmeğe çalışan bedbin AKİS, Kuranı Kerim etrafında bir vücut olmuş Nurcuların Rabıta-ı Vahdetini bozmak isteyen bozuk fikrinle onlara el uzatmak haddin değil. Çünkü onlar kurşunlanmış bir duvar gibi, betonlarla kaynatılmış demirler gibi, düşmanlarının karsısında erimez setler gibi, sırası geldiğinde coşkun seller gibi yek vücûtturlar. Bunu senin gibiler ve bütün dünyaya ilân etmek istiyoruz. Bütün dünyayı hayrette bırakan, bütün filozof ve mütefekkirlere "evet, haklısın" dedirten ve hiç bir muannit firavuna bas eğmeyen bütün şeytani desiseleri' susturan Ve bize en müstakim bir caddeyi kübra gösteren ve isbat eden Risale-i Nur namını taşıyan şaheserin müellifi olan üstadımız Bediüzzaman Said-i Nursinin ziyaretine siyasi bir maksatla giderek yalnız onun her hareketini garazkar gözlerle baktınız. Sizin o kısa görüsünüz o en muhterem zatı bir menfaat için çalışan ve sizin gibi bir siyasetçi olarak tanımıştır. Halbuki ne kadar yanılmışsınız. Yazıklar olsun. Sizlere acıyoruz. Onun yegâne gayesi imanı hakiki bir surette ders vermek, dünya ve ahret saadetini temin etmektir. Bu fikrine iştirak eden dindar D. P. Hükümeti eserlerine müsadekâr olduğundan Nur ve Nurcular Demokratların halisleri ile beraberdirler.

Eyüp Karakeçili, Mehmet Tahir Küçük, Ali Bnlanç, Ziya Küçük - Urfa

Vanda senelerce öğretmenlik yaptım. Binlerce talebe yetiştirdim. Onlara elimden geldiği, ilmimin yettiği kadar modern ilimleri, müsbet ilimleri öğretmeğe çalıştım. Aradan on yıldan fâzla zaman geçti. Geçenlerde bir defa daha Vana gittim. Eski talebelerimden bir çoğunu buldum. Kocaman adamlar olmuşlardı. Oturduk, uzun uzun konuştuk. Elemle gördüm, esefle gördüm. Biz onlara yıllarca mektepte ilmi, irfanı öğretmemişiz. Atatürk Türkiyesinin çocukları olan bu gençlerin yüzde doksanı bizim öğretmek için yıllarca çene patlattığımız şeylerden bir tekini bile akıllarında tutmamışlar da oturmuşlar Risale-i Nur okuyorlar. Karılarını boğuyorlar, Ömürlerinde bir defa yüzünü bile görmedikleri bir adamın ardından mecnunlar gibi gidiyorlar. Hem de dünya işlerini bir kenara bırakarak. Yüfeğim sızladı. Vandan adeta kaçtım. Bediüzzamanın içyüzünü ortaya koyduğunuz için sizlere minnettarım. Ama bunu onlara anlatamazsınız. Anlamazlar.

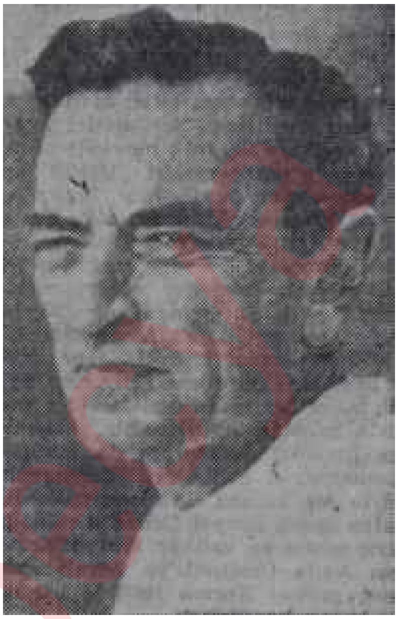
Bilal Ahsen - İstanbul

S İ N E M A

Filmcilik

Amerika 1957

New York'lu film tenkidcileri ile New York'lu film sansürcüleri, geride kalan yılın en iyi filmi, rejisörü ve aktörü olarak İngiliz filmi "The Bridge on the River Kwai-Kwai Irmağındaki Köprü", İngiliz rejisörü David Lean, İngiliz aktörü Alec Guinness'i seçerken, bununla sadece son yıllarda sinema alanında gittikçe artan Amerikan-İngiliz işbirliğini belirtmekle kalmıyor; bundan daha çok, geçen yılki Amerikan prodüksiyonunun son derece zayıf olduğunu açığa vuruyorlardı. Geçen yıl İngilizler Venedik Festivaline Amerikalı rejisör David Miller'in "The Stroy of Esther Costello - Cehennem Meleği" filmiyle katılmışlardı. Etrafında büyük gürültü ve reklam yapılan iki İngiliz filmi, "Island in the Sun - Güneşteki Ada" ile "Saint Joan - Jeanne D'Arc" yine iki Amerikalı reijsörün (Robert Rossen, Otto Preminger) elinden çıkmıştı. Chaplin'in Öbür Amerikan filmlerinden zerrece farkı olmıyan "King in New York - New York'ta Bir Kral" da İngiliz milliyetini taşıyordu. Bunlara karşılık, Ronald Neame'in oldukça zayıf eseri "The Seventh Sin Yedinci Günah" bir yana bırakılırsa, geçen yılın en iyi Amerikan filmleri arasında iki İngiliz rejisörünün eserleri yer almaktaydı: "Alexander Mackendrick'in "Sweet Smell of Success -Başarının Hoş Kokusu" ve David Lean'in "Kwai Köprüsü". İşte, hemen her vakit seçimleri ayrılan tenkidcilerle sansürcüler bu sonuncu eserin kendisi, rejisörü ve baş aktörü üzerinde birleşirken, yukardaki iki noktayı belirtmekten başka birşey yapmamışlardı. Bu durum, iki ay ay sonra Oscar'ları dağıtacak jürinin işini adamakıllı güçleştirecekti. Zira Oscar'cılar şimdiye kadar oldukça rahat bir yol tutturmuşlardı. Umumiyetle ya yılın en çok kazanç getiren filmlerini, ya da New York'lu tenkidcilerle sansürcülerin seçtiklerini mükâfatlandırıyorlardı. Geçen yılki Amerikan prodüksiyonu içinde "Seksen Günde Devriâlem", "Harikalar Sirki" cinsinden panayır gösterilerinin pek yer almaması, öte yandan tenkidcilerle sansürcülerin İngiliz film, rejisör, aktör ve aktrisini seçmiş olmaları Oscar'cıları hayli düşündürecekti. Bununla birlikte, tenkidcilerle sansürcüler umumiyetle beş mükâfat dağıtırken, Oscar'cıların yirmi beş mükâfat dağıtmaları gözönüne alınırsa "herkesi memnun etme politikan burada işe yarıyacaktı.

David Lean

En iyi rejisör: İngiliz

Bir şapka dolusu film

Her yıl Oscar'cıların tabiî namzetlerinin başında gelen "best-sellers" adaptasyonları ile "spectacle" filmler bu defa her zamankinden şans sızdır. Richard Brooks'un "Something of Value - Değerli Birşey" Afrikadaki siyah-beyaz mücadelesini, Mark Robson'un "Peyton Place - Peyton Aşkları" bir Amerikan kasabasının cinsî yaşayışını ele aldıklarından başarılı namzet sayılmazlar. Joshua Logan'ın modern bir *"Mme. Butterfly"* hikâyesi anlatan "Sayonora"sı romanın magazin değerini aşmıyor. Yine dikkati çeken bir hâdise o larak bu yıl pek az sayıda çevrilen müzikli komediler arasında ancak George Cukor'un "Les Girls" inden bahsedilebilir. Bunu Stanley Donen'in Broadway sahnesinden aktardığı "The Pajama Game Pijama Oyunu" takibediyor. Yıllardan beri ilk defa yeniden film çevirmeğe başlıyan Rouben Mamoulian'ın "Ninotchka"yı müzikale çeviren "Silk Stockings - İpek Çoraplar"ı ise her bakımdan talihsizdir. Her vakit müzikaller ve spektakl'lerle büyük bir yekûn tutan kovboy filmlerinden de bu yıl ancak ikisi, John Sturges'in "Gunfight at the O. K Corral - O. K. siperinde tabanca düellosu" ve Anthony Mann'ın "The Tin Star - Kalay Madalya" ortayı aşabiliyor.

Komedilerde de aynı kısırlık göze çarpmaktadır. Billy Wilder'in Pariste G. Cooper, A. Hepburn ve M. Chevalier ile çevirdiği , Claude Anet'nin meşhur "Arianne"ından adapte "Love in the Afternoon - Öğle Üzeri Aşkı" ile Richard Quinn'in ilk defa "gebelik"i komedi mevzuu yapan "Full of Life - Hayat Dolu"su dışında göze çarpan bir eser yoktur. Geçen yıl içinde bir kısım tenkitçi-

ler tarafından lüzumundan fazla şişirilen Frank Tashlin'in birbiri ardından çevirdiği "Hollywood or Bust". Oh Men! Oh, Women!", "Will Success Spoil Rock Hunter"in komedi alanına bir yenilik getirdiği, rejisörün Hollywod için 'büyük bir kazanç olduğu söylenemez.

Oscar'lar için bu yıl en kuvvetli namzetler, dramlardır. D. Lean'in yukarıda adı geçen eserinden sonra, bu alanda en dikkate değerleri A. Mackendrick'in Broadway'deki sanatçı tenkidci çatışmasını anlatan "Başarının hoş kokuşu", Fred Zinnemann'ın uyuşturucu maddeler iptilâsı üzerine çevirdiği "A Hatful of Hain Bir Şapka Dolusu Yağmur"; Amerikan rejisörlerinin en genci olan Stanley Kubrick'in savaşın manasızlığını, yıkıcılığını, sebep olduğu ahlâki çöküntüleri dikkate değer bir ataklıkla ele aldığı "Paths of Glory - Zafer Yolları"; Elia Kazan'ın "Elvis Presley"yi andıran bir televizyon şarkıcısının reklâm sayesinde nasıl yaratıldığım açıklıyan "A Face in the Crowd Kalabalıktan Biri"; oğlunu beyzbol şampiyonu yapmak için eziyet derecesine varan usuller tatbik eden baba ile oğulun durumlarım ele alan, Robert Mulligan'in "Fear Strikes Out _ Korku Patlak Verdi "si; bir Amerikan askerî kolejinde öğrenci hiyerarşisinin sebebiyet verdiği korkunç ve ahlakdışı olayları anlatan, Jack Carfein'in "End as a Man-İnsanlıktan Çıkış" bu arada sayılabilir. Üç televizyon filmi, "The Batchelor Party - Bekârlar Partisi" (Daniel Mann), "12 Angry Men-12 Kızgın Adam" (Sidney Lumet), "The Young Stranger - Genç Yabancı" John Frankenheimer) da yılın dikkate değer eserleri arasında yer almaktadır. Eğer Mart sonuna kadar her hangi bir sürpriz olmazsa Oscar'cılar en iyi film, rejisör, aktör, aktris, müzikal, senaryo, v.s.... yi yukarıda sayılanlar arasından seçmek zorunda kalacaklardır

Bir İngiliz filmi

Eğer Oscar'cılar da tenkidcilerle sansürcülere uyarak "Kwai Köprüsü"nü seçerlerse, bunun bir İngiliz filmi, rejisörünün ve baş aktörünün İngiliz olduğunu bilmiyen seyirciler bile eserdeki İngiliz damgasını kolaylıkla farkedebileceklerdir. Zira "Kwai Köprüsü" aynı zamanda teması, konusu, hâkim olan zihniyet bakımından da İngiliz Hususiyetleri taşımaktadır. D. Lean, Fransız romancısı Pierre Boulle'un eserinden aldığı konuyu tam bir İngiliz eseri olarak işlemiştir. ' Geçen savaşta Japon işgalindeki Thailand'ta esir kampındaki İngiliz askerlerinin hikâyesini anlatan "Kwai Köprüsü"; savaş sahneleri, kahramanlık maceralariyle doldurulmuş sıradan bir eser değil, baştan sona kadar karakter inceletmesine dayanan, sağlam teknik, sürükleyici anlatış ve başarılı bir oyunla ayakta duran bir filmdir. İngiliz emperyalizminin Hindistan okulundan yetişen Albay Nicholson'un, esir kampında inadcı, kahramanca olduğu kadar budalaca direnişleri, prensiplere körü körüne bağlılığı, bu yüzden bir asker için en aykırı durumlara düşmesi inandırıcı ve sürükleyici yoldan anlatılmaktadır. Hemen bütün filmlerinde unutulamaz tipler yaratan tanınmış İngiliz oyuncusu Alec Guinness, Albay Nicholson tipini de bunlar ara. sına katıyor

En iyi film, rejisör ve aktör üzerinde birleşen tenkidcilerle sansürcüler öbür seçimlerde birleşmemişlerdir. Tenkidciler, John Huston'un "Heaven Knows, Mr. Allison "Tanrı Bilir, Mr. Allison"daki rolü için Deborah Kerr'i seçerlerken, sansürcüler Nunnally Johnson'un "The Three Faces of Eve - Havva'nın üç yüzü "ndeki rolünden dolayı Joanne Woodward'ı en iyi aktris olarak seçtiler. Sinemanın en iyi aktrislerinden olan D. Kerr, lâyık olduğu bir değerlendirmeye kavuşmuş oluyordu ama, Woodward'ın seçimi için aynı şey söylenemezdi. Sansürcüler daha çok "gösterişli" bir role aklanmışlardı: Bilindiği gibi Hollywood'un sayısız psikanaliz filmlerinden biri olan "Havva'nın Üç Yüzü"nde Woodward, üç ayrı karakteri bir arada taşıyan hasta bir kadını canlandırıyordu.

Yabancı filmlere gelince tenkidçiler, Fransız Rene Cléméntt'ın Zola'nın "Assomoir"ından adapte ettiği ve 1356 Venedik Festivalinde milletlerarası tenkidciler mükâfatı kazanan "Gervaise"ini, sansürcüler ise Danimarkalı Carl Dreyer'in 1955 Venedik Festivalinde büyük mükâfat kazanan "Ordet _ Söz "ünü seçtiler.

Guinness ile Hayakawa "Kwai Köprüsü"nde

En iyi film ve aktör: İngiliz

Filmler

"Cehennem Meleği"

İngiliz filmi "Kwai Köprüsü" Amerikalılar için ne kadar iyi temsilci olabilirse, Amerikan filmi "Cehennem Meleği" İngilizler için o kadar kötü bir temsilci idi Genç Amerikan rejisörü David Miller'in filmi, İngiliz sinemasına "The Cruel Sea -Zalim Deniz"in senaryosunu kazandıran Nicholas Montsarrat'ın "The Story of Esther Costello" adlı romanına dayanmaktadır. Esther (Heather Sears), geçirdiği kaza sonunda sinir sistemi felce uğramış sağır, dilsiz, kör bir kızdır. Zengin Amerikalı Margaret Landi (Joan Crawford). kendi köyünden olan bu küçük İrlandalıyı yaşadığı sefil hayattan kurtarır; onu kendi elleriyle tedavi ederek sağır-dilsiz işaretlerini öğretir. Genç gazeteci Harry Grant'ın (Lee Patterson), Esther'in hikayesini yazması binlerce kişinin sempati ve alâkasını kızın üstüne, toplar. Esther'le Margaret sakat çocuklar için bir yardım kampanyasına girişirler. Bu sırada, Margaret'in ayrı yaşadığı kocası Carlo (Rossano Brazzi) karısiyle barışır; bir reklâmcı olan Wenzel'in (Ron Randell) yardımiyle bu kampanyayı bir ticarî teşebbüs haline sokarak ikisine de büyük kârlar sağlar. Margaret işin farkına varmakla birlikte, kocasına olan zaafından dolayı buna göz yumar. Fakat Cario'nun Esther'e tecavüz etmesi onu çileden çıkarır; kocasını vurur, kendisi de 'otomobil kazasında ölür (bu kısam kesilmiştir). Esther tecavüz sırasında geçirdiği şokun tesiriyle normal hale döner, sevgilisi Grant'la yardım, kampanyasına devam eder.

Zincirleme vakaları, melodramatik sahneleri, olağanüstü konusu ve durumları ile bir sürü seyirciyi peşinden sürükliyebilecek olan "Cehennem Meleği" birçok bakımdan zayıf bir eser. Bunların başında çeşitli kollara ayrılan konusu geliyor: "Cehennem Meleği" hem sağır-dilsiz.

kör Esther'in yetiştirilmesini, hem Margaret ile Carlo arasındaki münasebeti, hem Esther ile genç gazeteci arasındaki aşkı, hem de büyük bir ticari teşebbüs haline getirilen bir yardım kampanyasının içyüzünü anlatmıya çalışıyor. Tabiatıyla, bir filmin dar çerçevesi içine bunları sığdıramadığından hepsi de yarım yamalak kalıyor. Sağır-dilsiz-kör çocuğun yetiştirilmesi az sonra, gelişen Esther'in cinsiyet meselelerine dönüveriyor. Carlo ile Wenzeİ'in istismar ettikleri yardım kampanyasının içyüzünü açıklamak teşebbüsü, Crawford'vari bir aşk ve kıskançlık hikayesi içinde kayboluveriyor. Bundan sonrası Bayan Crawford'un ihtisas kazandığı en ağdalı melodram sahneleriyle, yama gibi duran bir "happy end" arasında bocalamaktadır. Bu yarım hikayeler aratanda ortaya sürülen değişik karakterlerin hiçbir de adamakıllı incelenemiyor. Hikâyenin gidişini birçok bakımlardan değiştiren tecavüz hadisesi ise tamamiyle hazırlıksız, sebebi anlaşılmaz ve yersiz bir şekilde senaryoya katılmaktadır. Hele bunun sonunda Esther'in normal duruma dönmesi, olayın acılığını, iğrençliğini, bundan elde edilmek istenen tesiri sıfıra indiriyor

D. Miller'in filmini başarısızlığa sürükleyen önemli bir nokta da, eseri meydana getirenlerin "samimiyetsizlik"leridir. Başlangıçtaki şefkat ve iyilik hislerinin tonunda korkunç bir istismar hırsına dönüvermesi, bütün bunlardan habersiz zavallı sağır-dilsiz-kör kızın macerası karşısında rejisörün davranışı, Carlo ile Wenzel'in Estheri kullanışlarından pek farklı değil. Onlar nasıl halkın iyilik, şefkat, merhamet, hislerini istismara kalkıyorlarsa, Miller de esas konu dışında eklenen uydurma, sahte davranış ve sahnelerle seyircileri aynı noktalardan avlamıya çıkmaktadır. Alexander Mackendrick'in gecen yıllarda gösterilen "Mandy-Dilsiz Yavru"su ile "Cehennem Meleği" arasındaki üstün körü bir karşılaştırma bile iki tutum arasındaki "samimiyet" farkını ortaya koyabilir. Zaten "Cehennem Meleği"ni meydana getirenler, seyircinin dikkatini, ilgisini çekmiyeceği düşüncesiyle "The Story of Esther Costello"ya ikinci bir ad takarken niyetlerini açığa vuruyorlar; sağır-dilsiz-kör bir kızın hikâyesine en uygun ad olarak bula bula şunu bulmuşlar: "The Golden Virgin - Altın Bakire".

Bu oldukça "fena kokan" filmde en aydınlık, en başarılı unsur, genç oyuncu Heather Sears. Shakespeare'in piyeslerinde oynarken keşfedilen ve "Cehennem Meleği"' yle ilk defa perdede görünen H. Sears, tecrübeli, fakat artık iyice yanlanmış, kendisini tekrar eden, kalıplaşmış roller içinde kalıplaşmış oyunlar çıkaran J. Crawford'u büyük bir rahatlıkla kenara itiveriyor.

S P O R

Futbol

Stat mı? Revir mi?

İstanbul profesyonel liginin tanınmış bir. futbolcusu, geçtiğimiz Pazartesi günü öğleye doğru, elindeki raporu hayret içinde okuyarak hastahanenin kapısından çıkıyordu. Doktorlar futbolcuya hususî bir ihtimam göstermişti. Hastayı defalarca muayene eden mütehassıslar altına imzalarını koydukları rapora "sert bir vurma neticesinde alın kemiğinde çatlatma" diye yazmışlar ve bunu yazarken de hayret içinde kalmışlardı. Nasıl isti bu? Futbol pekâlâ çarpışmadan, tekmelemeden de oynanabilecek bir oyundu. Fakat stadyumdan peşpeşine gelen yaralıların da haddi hesabı yoktu. Geçen yıl bir millî futbolcu tehlikeli bir beyin sarsılması geçirmiş, aynı hastahane gene bu yıl içinde yüze yakın "staddan gelen" yaralının ilk tedavisini yapmıştı. Burun ve çene kemikleri kırılanlar, belleri ağır şekilde darbeye maruz kalanlar, düşmeden- mütevellit dış berelerle müracaat edenler veya menisküs başlangıcı teşhis edilen ölüm halindeki dizlerin sahipleri hep futbolcular dı. Mütehassıs bir doktor, Dolmabahçe ile hastahaneyi bağlayan bu "sağlam" yolu pek anlamamış görünüyor: "Gençlerimizin Spor yapacağız diye bu kadar tehlikeli yaralar alma. lan hayli garip. Sanırım ki Spor da geri milletlerdeniz. Demek ki ileriler, bu günkü hallerine ulaşıncaya kadar pek çok Ölü ve şehit vermiş olsalar gerek" diyordu. Doktor fazla mı karamsardı?.. Hayır Problem memleketimizde esprilere konu olacak hale gelmişti, sadece o kadar! Haftanın son günü yapılan Fenerbahçe . Beykoz futbol maçında tam onbeş futbolcu muhtelif zamanlarda tedavi görmüş, biri oyunun ikinci yarısına katılamamış, bir diğeri sahadan ihraç edilmiş biri de oyundan sonra iki hafta kat'i istirahatli duruma girmiş ve bu maçta, burun kanaması veya tekmelerden dolayı topallama hemen her futbolcunun başına gelmişti. Bu müsabakada şimdiye kadar görülenler yetmiyormuş gibi hakemi dava eden futbolcular da ortaya çıkmıştı. Saha içinde itişen siviller ile tribünlerden taşan alışılmış ahlâk dışı tezahüratın ise haddi hesabı yoktu. Doğrusu, Fenerbahçe-Beykoz maçı veya evvelkiler, yahut yapılacaklar bu şartlar altında ne bir sportif faaliyet ne de bir topluluk heyecanı sayılamayacak kadar aşırıydı. Spor sahasına gerek içerden, gerekse tribünden ahlâk dışı kanun dışı ve kaide dışı hareketleri sokanları tecziye edemeyecek kadar aciz dununda bulunduğumuzu düşünmek - bugünlerde görülen hâdiseler muvacehesinde - en doğru hâl tarzıydı. Spor sahamızın, asayişi temin veya ahlâk dışı hareketleri tecziye ile vazifeli polis kuvvetleri ile dolu olduğu bir hakikatti. Ancak bütün bunlara rağmen, tribünlerde gittikçe tahammül edilemiyecek hale gelen tempolu haykırmanın da arttığı bir hakikatti. Zabıtamızın artık "ne olursa olsun" tribünlere şöylece bir el atması ve bazı şiddetli tedbirler düşünmesinin zamanı gelmiş ve geçmişti bile..

Aynı dert tribünlerde olduğu gibi, yeşil sahanın üzerinde de kendini gösteriyordu. Tribünlerde asayişi temin edecek polisler kadar, hakem ve futbolcuları da normal yola sevkedecek bazı teşkilât kademeleri vardı. Fenerbahçe - Beykoz maçının veya daha öncekilerin otoritesiz hakemlerinin vazifesi, kazancını futboldan temin eden rakiplerine' kasden tekme atarak onları işinden eden futbolcuları görmemek olmamalıydı.

Hakeme hem de sahanın içinde nasıl küfür edilebilirdi ?

Sporumuz hele futbolumuzun selâmeti bakımından zararlı unsurları temizlemek zorunda bulunduğumuz artık gün gibi aşikârdı. Polis, spor yazarı, küfür etmiyen seyirci ve centilmen futbolcunun elele vererek çalışması gerekiyordu. Bağıranı tribünden söküp atmak için polise yardımcı olmak, bu zararlı mahlûkları gazetelerde teşhir etmek, tekme vuran, küfür eden futbolcuyu cezalandırmak, kötü hakemleri vazifelendirmemek lâzımdı. Fakat iş hayli uzun, karışık ve güçtü. Nereden başlamalıydı? Elbette bir idari makam olarak İstanbul Valisine müracaat etmek, onun tensip edeceği bir heyet halinde işleri organize, ve bu zararlı faaliyeti spordan söküp atmak gerekiyordu.